

Hillsong Church Oslo

En kvalitativ feltstudie av Hillsong Church

Emilie Gillebo

Masteroppgave i religionsvitenskap – REL4991

60 studiepoeng

Institutt for kulturstudier og orientalske språk

Det humanistiske fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

VÅREN 2021

Hillsong Church

En kvalitativ feltstudie av Hillsong Church

Emilie Gillebo

REL4991 – masteroppgave i religionsvitenskap

Institutt for kulturstudier og orientalske språk

Det humanistiske fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

60 Studiepoeng

Våren 2021

© Emilie Gillebo

2021

Hillsong Church. En kvalitativ feltstudie av Hillsong Church

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Oslo

Sammendrag

Oppgaven er en studie av Hillsong Church, med et særlig blikk på Hillsong Church i Oslo. Hillsong er en internasjonal bevegelse med røtter i pinsebevegelsen. Kirken har sin opprinnelse i Sydney i Australia der den ble etablert av ekteparet og seniorpastorene Brian og Bobbie Houston i 1983. På omkring 30 år har Hillsong vokst fra å være en liten, lokal kirke i Sydney til å ha kirker i 30 ulike land fordelt på seks kontinenter. Oppgaven tar utgangspunkt i spørsmålet: Hva er det ved Hillsong Church som appellerer til unge voksne mennesker? Gjennom et sammensatt feltarbeid i Hillsong Church Oslo har jeg deltatt på ukentlige søndagsgudstjenester. Jeg benyttet en flermetodisk tilnærming der jeg gjennom deltakende observasjon, intervju av informanter samt observasjoner av digitale gudstjenester har hentet inn et bredt kildemateriale.

Oppgaven viser til en analyse av tre former for gudstjenester: En søndagsgudstjeneste i Hillsong Church Oslo, en digital søndagsgudstjeneste og et årlig arrangement kalt *Vision Sunday*. Materialet jeg har benyttet viser til særlig tre avgjørende faktorer for Hillsong Churchs appell til unge voksne: fellesskap, et tydelig lederskap og lovsang. Dette belyses nærmere gjennom blant annet Webers teori om karismatisk autoritet, teorier knyttet til populærkultur og Victor Turners begrep *communitas*.

Forord

En stor takk til min veileder Anne Stensvold. Takk for engasjementet du har vist for oppgaven og for dine motiverende ord gjennom hele denne prosessen.

Tusen takk til Hillsong Church Oslo og mine informanter. Takk til alle jeg pratet med, for deres interesse for oppgaven og for at jeg fikk delta på søndagsgudstjeneste sammen med dere. Takket være dere fikk jeg et større innblikk i hva Hillsong er.

Jeg vil også takke familie som alltid heier på meg.

Eirin – Blindern og hjemmekontor hadde ikke vært det samme uten deg.

Emilie Gillebo

Oslo, juni 2021

Innholdsfortegnelse

INNLEDNING	1
1.1 Bakgrunn og motivasjon for oppgaven.....	1
1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål.....	2
1.3 Oppgavens oppbygging	3
2 HILLSONG. EN KORT HISTORIKK	5
2.1 The Vision	6
2.2 Brian og Bobbie Houston.....	8
2.3 Australian Christian Churches (ACC)	9
2.3.1 Ny form for lederskap	10
2.3.2 Hillsong Churchs forløper	11
2.4 Den nasjonale ekspansjonen i Australia.....	11
2.5 Den globale ekspansjonen.....	12
2.6 «The Hillsong Sound».....	13
2.6.1 Musikk som drahjelp	15
2.6.2 Internasjonal omtale.....	16
2.7 Hillsong etableres i Norge.....	17
2.8 Teologi og verdensbilde	17
3 BAKGRUNN OG KONTEKST	19
3.1 Pinsebevegelsens mange definisjoner.....	19
3.2 Evangelisk kristendom	21
3.3 Pinsebevegelsen som en global bevegelse	22
3.3.1 Pinsebevegelsens røtter	22
3.3.2 312 Azusa Street	23
3.3.3 Oppsummering.....	23
3.4 Mot et nytt religiøst landskap i Norge	24
3.4.1 Pinsebevegelsen i etterkrigstiden.....	25
3.4.2 Pinsebevegelsen i dag	25
3.5 New paradigm churches	26
3.5.1 Hillsong en «new paradigm church».....	27
3.6 Hvor hører Hillsong Church hjemme?.....	27
4 FORSKNINGSMETODER	29
4.1 Forventinger og faktisk utfall	30
4.2 Feltarbeid.....	31

4.3	Religion og sosiale medier	32
4.4	Deltakende observasjon	33
4.5	Intervju	34
4.6	Valg av informanter	35
4.6.1	Sikring av anonymitet	36
4.7	Praktisk gjennomføring av intervjuene	36
4.8	Praktisk gjennomføring av observasjon	37
4.9	Etiske vurderinger	38
5	VISJONÆRE LEDERE	40
5.1	Hvordan legitimere makt	40
5.2	Lederskap i pinsebevegelsen	43
5.3	Institusjonalisert karisma	44
5.4	Brian Houston – en apostolisk figur?	46
5.4.1	The Hillsong Eldership	47
5.5	Religiøs og ikke-religiøs legitimering	49
5.5.1	Religiøs legitimering	49
5.5.2	Ikke-religiøs legitimering	50
6	HILLSONG SOM STUDIEOBJEKT I KORONAENS TID: FELTARBEID, MUSIKK OG FELLESSKAP	52
6.1	Innledning	52
6.2	Estetisering av religiøs praksis	53
6.2.1	Konkurransen i det religiøse markedet?	54
6.3	Religion og populærkultur	55
6.3.1	Populærkultur: en definisjon	56
6.4	Den religiøse popmusikken	56
6.4.1	Lovsang	57
6.4.2	Musikkens budskap	58
6.5	Internett som en sekundær arena	59
7	EN ANALYSE AV HILLSONG SOM RITUELT FELLESSKAP	61
7.1	Gudstjenestene i tre former	61
7.2	En søndag i Hillsong Church Oslo	62
7.2.1	«Back to Basics»	64
7.3	Vision Sunday 2020	67
7.3.1	Bønn for styrket relasjon	70
7.4	Hillsong Online Church – “one house, many (living) rooms”	70
7.4.1	Jesus svarte og sa til dem: «Ha tro til Gud!»	71

8	FELLESSKAP OG INDIVID	74
8.1	Et fellesskap som trekker frem enkeltindividet.....	74
8.1.1	Et digitalt fellesskap	75
8.1.2	Individ-fokus	76
8.2	Ungt image med et gammelt budskap.....	77
8.2.1	Underholdning eller tro	79
8.2.2	Lovsangens effekt.....	81
	AVSLUTTENDE BETRAKTNINGER.....	83
	LITTERATURLISTE	85

Innledning

Store flagg med teksten «Velkommen» veiver i vinden en sensommerdag i Oslo. Jeg har tatt trikken til Grünerløkka, og selv om Hillsong Church ikke ser ut som en tradisjonell kirke er det ikke vanskelig å se hvor de hører til. I inngangspartiet står det allerede mange unge mennesker samlet i grupper. Jeg er litt tidlig ute til gudstjenesten som skal starte klokken 18, men det er allerede mange samlet utenfor. Lokalet fyller seg opp og det er rundt 200 oppmøtte i dag. Tre personer har allerede tatt kontakt med meg og ønsker meg varmt velkommen. Temaet for kvelden, og de neste tre søndagene, er «Bønn og lovsang». I det lyset dempes kommer tre personer opp på scenen og synger til høy musikk fra musikerne i bakgrunnen. Alle i salen synger med mens de løfter hendene i været for å lovprise Jesus Kristus.

Ekteparet og lederpastorene Brit og Jostein Krogdal kommer opp på scenen til klapp og jubel fra salen. «Endelig! Så godt å se dere igjen!». Stemningen er sterkt preget av at Covid-19 førte til fullstendig nedstengning i mars, noe som gjorde at de måtte stenge dørene til kirken. Alle gudstjenester frem til i dag har foregått online. Endelig kan de samles for å lovprise i fellesskap. Gudstjenesten minner om en konsert, og den har bare små avbrekk med bønn og en kort preken.

«Jeg gleder meg til å se nettopp deg igjen neste uke».

1.1 Bakgrunn og motivasjon for oppgaven

Gjennom en bachelorgrad, så videre til masterprogrammet i religionsvitenskap er jeg blitt introdusert til en rekke ulike religioner, livssyn, religiøse praksiser og alternative bevegelser. Selv har jeg gjennom barndommen deltatt på gudstjenester hovedsakelig i skolesammenheng og ved høytider – da i Den norske Kirke. Dette ble det mindre at etter hvert – slik vi ser en gjennomgående tendens til i dagens samfunn. Jeg har en familie som er nokså todelt når det gjelder religiøs tro. Der noen har gått helt bort fra religion, er andre kristne. Jeg er også vokst opp i Fredrikstad, et sted med et nokså bredt tilbud av ulike kristne menigheter. I tillegg til Den norske Kirke finnes det en rekke andre frikirker og pinsemenigheter. Kanskje fordi deler av familien min er religiøse, men også fordi jeg er vokst opp i et miljø der religion har vært synlig, har spørsmål knyttet til religiøs overbevisning og religiøs praksis interessert meg – til

tross for at jeg selv sluttet å gå i kirken i tidlig alder. Dette er store og generelle spørsmål, men det har på mange måter drevet meg videre i denne oppgaven.

Det var hovedsakelig gjennom norske og utenlandske medier at jeg ble oppmerksom på Hillsong Church. I de utenlandske avisene kunne jeg lese om den verdensberømte sangstjernen Justin Bieber og hvordan han ble døpt av daværende Hillsong-pastor Carl Lentz. Dette gjorde at Hillsong Church for alvor fikk verdensomspennende oppmerksomhet. *Universitas* skrev i 2018 en artikkel om Hillsong Church i Oslo. De omtalte kirken som «Kristendommens McDonalds» da pinsebevegelsen «etablerte seg overalt, med visse tilpasninger» (Sørheim & Skomsøy, 2018). Avisen *I Dag* skrev i 2017 om Intro-menigheten i Stavanger som endret navn til Hillsong, og dermed ble en del av den globale bevegelsen. Da den første gudstjenesten ble avholdt i Sandnes var det over 2000 ungdommer som møtte opp (Ystebø, 2017). For meg var Hillsong Church noe helt nytt. Flere hundre mennesker som samlet seg for å lovprise Jesus. Ikke bare det – men det ble beskrevet som kult og populært. Lovsang forkledd som en konsert. Hvordan har de gjort Jesus kul? Hvordan har de klart å samle så mange unge mennesker – den målgruppen som ser ut til å synke mest når det gjelder religiøs deltakelse – til å hylle Jesus med lovsang?

1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

Da jeg begynte å studere Hillsong Church ble interessen for den unge medlemsmassen sentral. Denne oppgaven kommer til å konsentrere seg om det som foregår under gudstjenestene – både fysisk og digitalt – med et særlig blikk på fellesskap, lederskap og musikkopplevelse. I den forbindelse stiller jeg følgende spørsmål:

Hva er det ved Hillsong Church som appellerer til unge voksne mennesker?

Dette er et omfattende spørsmål. Jeg har derfor utarbeidet noen forskningsspørsmål som vil konkretisere hva denne oppgaven vil handle om:

- 1. Hvordan bidrar gudstjenestene (både fysiske og de digitale) til å skape et fellesskap?*
- 2. Hvilken funksjon og appell har lovsangen?*
- 3. Hvilken betydning har den religiøse lederen og kirkens visjon for medlemmene?*

Hillsong Church er et globalt kirkefelleskap som opprinnelig ble startet i Australia av ekteparet og seniorpastorene Brian og Bobbie Houston. Bevegelsen har i utgangspunktet sine røtter i pinsebevegelsen, men den fremstår som en selvstendig bevegelse med kirker over hele verden. Denne oppgaven vil først og fremst handle om Hillsong Church i Oslo – som også er den største i Norge. Dette er en menighet som i følge Hillsongs Norges nettside betegnes som «et ungt og pulserende storbycampus midt på Grünerløkka». Gjennom en flermetodisk tilnærming med feltarbeid, intervju og observasjon vil jeg undersøke hvorfor Hillsong appellerer til unge mennesker.

1.3 Oppgavens oppbygging

I det neste kapittelet vil jeg gi en beskrivelse av Hillsong Church som religiøs bevegelse. Jeg vil utdype hvordan Brian og Bobbie Houston bygde opp kirken, først i Australia, før de ekspanderte til andre deler av verden. Jeg vil gi en beskrivelse av Houston's «visjon», og hvordan den gjennomsyrrer kirken.

Kapittel tre er en historisk gjennomgang som gjør rede for pinsebevegelsen. Det gjelder både en lokal kontekst i Norge, men også hvordan bevegelsen oppsto blant andre vekkelsesbevegelser i Amerika. Kapittelet vil også vise hvordan pinsebevegelsen har påvirket det religiøse landskapet i Norge. Det gjøres for å gi leseren et innblikk i Hillsong Church sin religiøse, historiske og politiske kontekst. Det vil gi en bedre forståelse av hvordan Hillsong Church har ekspandert de siste 30 årene.

Kapittel fire skal belyse hvilke forskningsmetoder jeg har benyttet for å hente inn materiale jeg bruker for å analysere Hillsong Church.

Kapittel fem handler om Hillsong Churchs syn på autoritative og karismatiske ledere. Jeg benytter Max Webers teori for å skille mellom idealtyper, og ulike måter å legitimere makt.

I kapittel seks starter oppgavens analysedel. Jeg ser på Hillsongs gudstjeneste og diskuterer ritualet. I tillegg understreker jeg her lovsangens appell og funksjon i Hillsong og viser til teorier om populærkultur.

Kapittel syv presenterer de tre forskjellige formene for gudstjenester i mitt materiale: en vanlig søndagsgudstjeneste i kirken, det årlige arrangementet *Vision Sunday*, og en digital gudstjeneste som er tilgjengelig på YouTube

Kapittel åtte handler om fellesskapet og individet. Her viser jeg til Turners begrep om *communitas*, samt understreker individets fremtredende plass i fellesskapet. Kapitlet tar også for seg hvordan Hillsong fremstår med et ungt og moderne image, men fremmer et gammeldags religiøst budskap.

Til slutt kommer det noen avsluttende betraktninger som oppsummerer funnene.

2 Hillsong. En kort historikk

«Err dere klare for å ønske Jesus velkommen inn til oss i dag?». Salen jubler. «Jesus, du er så velkommen her!». Musikken begynner og alle klapper i takt. Majoriteten kaster begge hendene i været. Gynger frem og tilbake mens de synger med. Sangene er preget av mye følelser, og når sangen «Tuch of Heaven» spilles ser jeg hele følelesspekteret rundt meg. Noen har øynene lukket og synger med. Noen ler og smiler, mens en gråter stille. Det er svært tydelig at sangen får frem mange følelser hos de fleste – og det er vanskelig, om ikke umulig å bli berørt der jeg står oppreist.

Hill Christian Life Centre ble etablert i 1983 av ekteparet Brian og Bobbie Houston (Austin, 2017). Det begynte som en liten, lokal kirke som holdt gudstjenestene i en gymsal på en skole utenfor Sydney i Australia med omkring et par titalls medlemmer. I dag er navnet endret til Hillsong Church, og det er etablert over 30 kirker fordelt på seks kontinenter verden over. De hevder å ha en global deltakelse om omkring 150,000 mennesker i løpet av én uke (Hillsong Church, u.å.e). Hvordan har Hillsong Church utviklet seg til å bli et globalt kirkefelleskap på så kort tid, og hvordan har de klart å oppnå en så enorm økning i antall medlemmer og deltakelse på gudstjenestene? Jeg skal i dette kapittelet gi en kort beskrivelse av Hillsongs vei fra en liten lokal kirke i Sydney til et globalt fenomen. Jeg vil dermed inkludere både et globalt nivå der jeg først og fremst nevner Australia og USA, og videre hvordan Hillsong Church har etablert seg i Norge. Videre vil jeg undersøke hvordan Hillsong-menigheten i Oslo ser på seg selv i en global sammenheng. I tillegg vil jeg se nærmere på hvordan Hillsong Church har etablert seg i Norge. Men først skal det handle om Hillsongs selvforståelse, tro og verdensbilde. Det kommer tydelig frem i uttalelser på Hillsongs nettside, samt i boken *The Hillsong Movement Examined* (2017). Boken er redigert av Tanya Riches, et livslangt medlem av Hillsong Church, og Tom Wagner. Wagner har en doktorgrad i etnomusikologi og er utdannet ved University of London. Hans spesialfelt er innenfor «Percussion Performance». I tillegg har han en stor interesse for religion. Han ble oppmerksom på Hillsong etter å ha deltatt i et Hillsong band i London gjennom musikkutdannelsen. Riches derimot er utdannet ved Hillsong College og har arbeidet for Hillsong Church særlig i henhold til den musikalske delen (Riches & Wagner, 2017). De er altså begge musikere – men med ulikt utgangspunkt.

2.1 The Vision

Mission Statement: To reach and influence the world by building a large Christ-centered, Bible-based church, changing mindsets and empowering people to lead and impact in every sphere of life (Houston, 1993/2014).

Hillsong Churchs visjon og fremtidsplan er utformet og skrevet av det som kan sies å være den viktigste personen bak Hillsong-fenomenet: lederen og grunnleggeren Brian Houston. På kort tid vokste Hill Christian Life Centre – en lokal kirke i Sydney til å bli Hillsong Church, et globalt fenomen. En helt avgjørende årsak til at Hillsong har ekspandert de siste 30 årene kan sies å være Brian Houstons visjoner og fremtidsplaner for kirken. Han beskrives som en sterk lederskikkelse, han er innovativ og han har en tydelig plan og et mål for kirken (Hutchinson, 2017). Dette er egenskaper som har gjort det mulig for Houston å gjøre kirken så aktuell som den er i dag.

Jeg vil starte dette kapittelet med å definere begrepet som gjennomsyrrer Hillsong Church på et nasjonalt og et internasjonalt nivå, nemlig «visjon». Tradisjonelt har begrepet flere betydninger, og kan benyttes både i en religiøs og en sekulær sammenheng. I en business-sammenheng er visjon gjerne forbundet med merkevarebygging. Man snakker da gjerne om «visjoner for bedriften» ved å viser til konkrete og målrettede fremtidsplaner (Vikøren & Phil, 2019). I en religiøs sammenheng kan man forbinde «visjon» med Bibelen og profetien. Det handler tradisjonelt om et guddommelig syn. Det kan det bli sett på som «God's self-disclosure to select individuals, convey emotion, as well as reason and offer a divine perspective on the world» (Harrison, 2017, s. 220). Hillsongs bruk av begrepet har med elementer fra både den sekulære og den religiøse siden: Brian presenterer både et slags mål og en fremtidsplan slik man tradisjonelt gjør i business-sammenheng, men det har også en åndelig dimensjon som har med livets dypere mening å gjøre. Et tydelig eksempel på denne dualiteten mellom det «verdslige» og det åndelige er denne visjonen:

I see a church that is constantly innovative: A church that leads the communication of a timeless message through media, film, and technology. A church with a message beamed to people around the globe through their television screens, bringing JESUS into homes, places and prisons alike (Houston, 2014).

Første del av visjonen kunne vært en typisk målsetning for en sekulær bedrift. Andre del derimot viser at målet med å være innovativ og bruke teknologi er for å lære flest mulig mennesker å kjenne Jesus. Visjonen har altså til slutt en åndelig funksjon.

Ordet «visjon» brukes i denne oppgaven i forbindelse med Brian Houstons visjoner. De kan ses på som fremtidsplaner, mål og drømmer Houston har for Hillsong og det globale fellesskapet. Visjonene jeg kommer til å vise til kommer hovedsakelig fra to ulike visjonserklæringer som er publisert på Hillsong sin nettside. En som ble skrevet i 1993, og en fornyet versjon som ble skrevet i 2014. Begge er skrevet i jeg-person og underskrevet av Brian Houston. Dette understreker Houstons posisjon som kirkens øverste leder. Den første visjonen kom i 1993 og har tittelen: «The Church I See», mens den reviderte versjonen har tittelen «The Church I Now See». Titlene understreker også noe av visjonenes betydning og mening. Begge visjonene har en sterk og tydelig plan for kirkens fremtid. Mye av det samme innholdet finner vi igjen i begge visjonene, og de fokuserer på noen få overordnede tema: globalisering og ekspansjon av kirken, musikk som tilbedelse, kraften i den Hellige Ånd som kan gi mennesker nådegaver, Bibelen som øverste autoritet og ikke minst lederskap og hvordan man kan dyrke frem nye ledere (Brian, 1993/2014). I tillegg til dette kommer Houstons visjoner for Hillsong tydelig frem under det årlige arrangementet Vision Sunday, eller visjonssøndag som det også vil bli omtalt som i denne oppgaven. Her presenterer Houston hvilke visjoner som er blitt realisert og hvilke fremtidsvisjoner, drømmer og mål han har videre for kirken og medlemmene. Det han legger frem under dette arrangementet er igjen både business-relatert, samtidig som at det er knyttet til det åndelige. Det handler om hva alle kan gjøre for kirken fysisk, men også i form av åndelig arbeid.

Da Brian Houston skrev sin reviderte visjon for kirken i 2014 hadde kirken oppnådd mange av målene de hadde satt seg for i 1993. Selv om tanken og drømmene om en global kirke var til stede i 1993, er den helt klart forsterket i den reviderte visjonen fra 2014. Ideen om en global familie er blitt viktigere, det samme er tanken om å samle alle kirkene under ett globalt kirkesamfunn. Hillsong har nå kirker over hele verden, og det gjør det desto viktigere å utarbeide en visjon som kan være samlende for alle sammen. Ett av sitatene som har fått aller mest oppmerksomhet er: «The Church that I see is a global church. I see a global family: One house with many rooms, outworking a unified vision». (Houston, 2014). Dette sitatet ble spesielt viktig i 2020/2021 på grunn av pandemien. «Flere rom» fikk da en utvidet betydning, og et sitat som har gått igjen ved flere anledninger samtidig med mitt feltarbeid var «One

house, many (living) rooms» da de fleste medlemmene fulgte gudstjenestene hjemme fra på sin egen pc-skjerm.

Et annet aspekt som er tydeligere i Houston's 2014-visjon er ønsket om at kirken skal bli et globalt fellesskap, men samtidig være nær og personlig nok til at alle kan få plass. Det kan se ut til at visjonen er blitt mer individorientert i 2014-versjonen enn den var i 1993-versjonen ut ifra ordbruken. Dette kan komme av at Hillsong har ekspandert enormt fra 1993 til 2014. Det ble dermed nødvendig å understreke enkeltindividets betydning, og at alle fremdeles blir sett: «To dream on a global scale, yet personal enough for every ONE to find their place» (Houston, 2014). I tillegg er tanken om å være nyskapende og innovativ blitt viktigere i den reviderte visjonen. At man skal benytte seg av moderne teknologi for å spre Guds budskap ses på som helt sentralt. Et nytt element i 2014-visjonen er Hillsong College, en kristen skole som utdanner og lærer opp unge ledere verden over. Det er stort fokus på lederskap i begge visjonene, og i begge vektlegges særlig personlige egenskaper som ydmykhet, men også at lederne må være «naturally gifted, spiritually potent» (Houston, 2014). Oppsummert kan man si at visjonene fra 1993 og 2014 gir et bilde av Hillsongs selvforståelse og Brian Houston's visjoner om fremtiden. De skisserer, som tittelen tilsier, hva Brian Houston ser for seg at kirken *er*, og hva den kan *bli*. På denne måten brukes «visjon» på en måte som begrepet blir brukt i en typisk sekulær bedrift. Visjonene representerer et mål og et ønske om vekst, forandring og utvikling, men til forskjell fra en privat bedrift er Houston's visjon en åndelig gevinst.

2.2 Brian og Bobbie Houston

Hillsong Church blir fortalt ut ifra Brian Houston's perspektiv. Det vektlegges særlig hvordan han bygde opp denne kirken sammen med sin kone Bobbie Houston. Ekteparet møttes på 1970-tallet da de var svært unge, og de giftet seg raskt. Brian kommer fra en familie med en sterk kristen tro. Foreldrene hadde blant annet arbeidet som misjonærer, og faren Frank Houston etablerte en kirke i Australia da Brian fremdeles var veldig ung. Bobbie derimot var ikke oppvokst i en familie der det var vanlig å gå i kirken. Hun forteller i et intervju at da hun var 15 år hadde en åndelig opplevelse der hun møtte Gud. Brian og Bobbie møttes året senere, og giftet seg etter bare et par år (Hillsong Church, 2016). I dag har de begge den offisielle tittelen «global senior pastors». Deres posisjon som ledere blir svært tydelig under den årlige visjonssøndagen. Brian styrer gudstjenesten, og selv om de begge er til stede og

står ved siden av hverandre, er det han som holder preken. Bobbie står ved hans side og kommer med innspill underveis. Hun er gjerne den som holder bønn før og eventuelt etter preken. Jeg kommer til å utdype dette arrangementet senere i kapittel syv. Men Bobbies rolle er ikke bare å stå ved siden av ektemannen. Hun er administrerende direktør for *Colour Conference*, en konferanse holdt av Bobbie for kvinner i kirken. Konferansens mål er å dyrke «womanhood», stå sammen og danne et kvinnelig fellesskap (Riches, 2017). På Hillsongs hjemmeside vektlegges også Bobbies «prophetic teaching gift». Brian derimot roses for sitt pågangsmot, sine visjoner og for sin innovative tenkemåte (Hillsong Church, u.å.b). I tillegg understrekes deres lykkelige ekteskap, deres roller som både pastorer men også som foreldre og besteforeldre.

2.3 Australian Christian Churches (ACC)

Hillsong Church er ikke et fenomen som oppsto i et vakuum. Det er flere faktorer som har spilt inn – både kulturelle, sosiologiske og politiske – og alle har bidratt til at Hillsong er blitt til det globale kirkesamfunnet det er i dag. Til tross for at Brian og Bobbie Houston har vært avgjørende for Hillsongs suksess, er det også andre viktige aspekter som må nevnes. En av de bakenforliggende årsakene til at Hillsong Church ble til er Australian Christian Churches (ACC), tidligere kalt Assemblies of God in Australia (AGA) (Austin, 2017). Jeg kommer fra nå av til å benytte meg av disse forkortelsene. AGA er en internasjonal organisasjon med tilknytninger til hele verden, og dermed ikke bare til kirker i Australia. ACC består i dag av pinsemenigheter fra hele Australia. Menighetene er autonome, og står derfor fritt og selvstendig når det gjelder teologi og ritualer. Samtidig har de forpliktet seg til å samarbeide med andre pinsemenigheter i organisasjonen, støtte hverandre og spre «guds budskap» i Australia og resten av verden. ACC består av 1000 kirker med over 375,000 medlemmer. Dette gjør ACC til den største pinseorganisasjonen i Australia (Australian Christian Churches, u.å.). I løpet av de siste 50 årene har pinsebevegelsen vokst, og særlig de siste 20 årene har medlemstallene blitt doblet. Hillsong er en av kirkene som har bidratt til denne økningen. En av årsakene til at Hillsong også fikk så sterkt fotfeste er nettopp fordi bevegelsen oppsto i en tid med et enormt engasjement rundt pinsebevegelser i Australia. Mellom 1977 til 1997 opplevde AGA en enorm økning i antall pinsebevegelser og medlemmer. Dette skjedde med Andrew Evans som generalsekretær i spissen. I 1999 var det over 150,000 mennesker som var medlemmer av pinsekirkene i Australia (Austin, 2017, s. 21). Ifølge ACCs egne tall, er det i dag over dobbelt så mange. Med disse tallene kan vi se at

pinsebevegelsen generelt har fått et sterkere fotfeste i Australia de siste tiårene, i en periode hvor oppslutningen om religion generelt har vært synkende (sekularisering). Dette er den historiske konteksten til Hillsong Church, og et viktig utgangspunkt for å forstå hvordan kirken ble til i utgangspunktet.

Slutten av 1900-tallet er en avgjørende tid for AGA. I 1977 ble det avholdt en konferanse for australske pinsemenigheter, der det blant annet foregikk en debatt om hvorvidt dansing var en passende praksis under karismatiske gudstjenester. Evans, som dette året ble valgt som generalsjef for AGA, jobbet systematisk for en friere form for tilbedelse. Evans har hatt stor påvirkning på AGA generelt, men særlig hans bruk av multimodale medier for å nå ut til flere mennesker er elementer som Hillsong har hentet fra Evans. Som han selv sa: «So often have we had an inferiority about the media. We have been thinking we aren't good enough. But God can use you!» (Austin, 2017, s. 23). Dette er grunnen til at særlig karismatiske grupper har benyttet seg av nye medier som tv, radio, filmer, litteratur og masse-kampanjer for å fremme sitt budskap. Det var altså gjennom Evans at resten av AGA til slutt begynte å akseptere en friere og mer moderne form for tilbedelse, som til slutt skulle gjennomsyre Hillsong Church.

2.3.1 Ny form for lederskap

I tillegg til karismatiske gudstjenester og profesjonell bruk av media, er det også en annen årsak til at pinsebevegelsen i Australia generelt og Hillsong Church har opplevd den utrolige veksten de har gjort de siste 30 årene. Det skyldes en ny form for lederskap (Austin, 2017). AGA hadde i løpet av 1980-tallet flere debatter og uenigheter internt. Noen handlet om, som omtalt overfor, karismatiske praksiser under gudstjenester. Andre handlet om lederskap. Pastorer, blant annet Evans, ble omtalt som en mer moderne pastor fordi han promoterte en pastorledet struktur. Man så at lokale forsamlinger endret seg når de gikk fra en demokratisk styringsform til en presbyteriansk struktur ledet av pastorer og et styre med eldre (Austin, 2017).

Evans gikk også inn for et nytt og konkret mål for AGA: Øke antall medlemmer innen neste konferanse med 50%. Innen neste konferanse hadde AGA klart målet med god margin, da de hadde økning på 68%. Evans gjorde nå flere betydelige endringer i AGA. Han fjernet flere faste stillinger, og endret tidspunkt for gudstjenestene fra 11 til 09. Han etablerte pastoral

omsorg i krikene, og satt i gang store prosjekter for sosialt arbeid. Det skulle være kortere prekenes og mer avslappede kleskoder. I tillegg ønsket han at gudstjenestene skulle bli filmet med videoopptak (Austin, 2017). Evans endringer var en modell for den kirken Brian og Bobbie Houston bygget opp.

2.3.2 Hillsong Churchs forløper

I tillegg til Evans reformer var ekteparet Houston også inspirert av en annen pinsemenighet: Eastern Suburbs Christian Life Centre i Sydney, Australia. Denne menigheten ble etablert bare måneder etter at Evans var blitt leder av AGA i 1977. Den var ledet av pastorparet Frank og Hazel Houston, foreldrene til Brian Houston. Frank ble sett på som en svært karismatisk pastor med en klar visjon for sin kirke: Han ønsket å samle tusenvis av mennesker, og finne de beste musikerne i Australia til å spille under gudstjenestene (Austin, 2017). Det er altså tydelig at Brian var svært inspirert av sin far når han selv skrev sin visjon. Brian og Bobbie Houston ble i 1978 en del av pastorteamet til Frank og Hazel, og de opplevde en enorm vekst i antall medlemmer (Austin, 2017). Frank Houston var en klar nøkkelperson i AGA og pinsebevegelsens vekst i Australia i lang tid. Det er tydelig at han hadde stor innflytelse på det som senere skulle bli Hillsong Church. Dette gjelder særlig hans ide om å bruke og produsere moderne musikk, og hans fokus på å løfte frem nye og energiske ledere (Austin, 2017). Frank Houstons rykte som pastor er i dag blitt overskygget av at han i 1999 ble beskyldt for å ha seksuelt misbrukt flere barn. Saken ble meldt inn for kirkens ledelse, men ble ikke rapportert til politiet (Hillsong Church, 2016). Anklagene førte til at Brian Houston avsatte sin far som pastor i Hillsong. Frank døde fem år senere (2004). Denne hendelsen har helt klart påvirket både Brian Houston og Hillsong i stor grad, særlig fordi Frank på mange måter var sterkt assosiert med dem.

2.4 Den nasjonale ekspansjonen i Australia

«The Church that I see is a Church of influence. A Church so big in size that the city and nation cannot ignore it. A Church growing so quickly that building struggle to contain the increase» (Houston, 1993). Houstons visjon har alltid vært å ekspandere. At flere mennesker skulle få vite om Hillsong Church, og at det skulle bli etablert kirker også utenfor Sydney står frem som et eksplisitt mål. Det er flere årsaker til at dette er blitt mulig. En avgjørende

hendelse var en ny AGA-konferanse i 1979 hvor det ble vedtatt å tilrettelegge for etablering av nye kirker: «Previous territorial restrictions were lifted, allowing new church plants «anywhere, anyplace, at any time» (Austin, 2017, s. 27). Dette førte til en enorm vekst i antall nye pinsekirker i Australia. Men Houston ønsket å gå enda lenger. Han var ekspansiv og ville ha hele verden som misjonsarena, ikke bare Australia. I 1983 sluttet Houston-ekteparet som pastorer i Christian Life Centre for å starte sin egen pinsemenighet, Hills Christian Life Centre i 1983 – et årstall som markerer begynnelsen på Hillsong Church.

Ifølge Hutchinson (2017) skyldes Hillsongs suksess først og fremst Brian Houstons unike evne til å samle mennesker og etablere nye kirker: «The rise and rise of Hillsong was built on the ability of the Church's founder to recognize these shifting geographic and demographic moral orders» (Hutchinson, 2017, s. 42). Hver ny etablering er nøye gjennomtenkt, og Houston har en helt egen evne til å lese den kulturelle flyten og til å ta sjanser. Dette er blitt definerende for Hillsongs globalisering. I tillegg tar Houston også sjanser som gjør han fremstår som innovativ. Hutchinson (2017, s. 43) hevder det er de elementene som er har gjort Hillsong til den kirken den er i dag: Brian Houstons evne til å lese mennesker, den kulturelle flyten og et ønske om å være innovative. Det var disse egenskapene som gjorde at Hillsong Church etter hvert begynte å etablere seg utenfor Australia, og i løpet av noen tiår ble en internasjonal suksess.

2.5 Den globale ekspansjonen

The Church that I see is a global Church. I see a global family; One house with many rooms, outworking a unified vision. I see a church apostolic in calling, and visionary in nature: committed to boldly impacting millions for Christ in significant cities and nations throughout the earth with the greatest of all causes – the Cause of our Lord Jesus Christ (Houston, 2014).

Brian Houstons visjon er tydelig: Han ønsker en kirke som skal vokse. Ikke bare i Australia, men også utenfor landegrensene. Han ser for seg et globalt fellesskap som ser på hverandre som familie. Selv om denne visjonen først ble skrevet i 2014 er dette en visjon som har vært med Hillsong helt fra starten. Allerede i Houstons første visjon fra 1993 er tanken om ekspansjon og bruk av medier for å nå mennesker utenfor Sydney relevant: «The Church that I see is a Church of influence. A Church so large in size that the city and nation cannot ignore

it», og «.. a message beamed to the people of the earth through their television screens» (Houston, 1993). Det var ikke før rundt midten av 1990-tallet at Houston endret navnet til Hillsong Church. De kalte opp kirken etter musikken som alltid hadde vært definerende for kirken. Det er også det som er blitt den globale bevegelsens største kjennetegn i dag. Denne endringen markerer også en ny kurs for kirken. Houston ønsket å fokusere mer på to ting: Utviklingen av nye ledere og nye prosjekter for sosialt arbeid – både i og utenfor Australia. Ved å rekruttere og skape nye ledere ville også nye kirker etableres. Etter bare noen år hadde Hillsong etablert flere kirker utenfor Sydney. En ny ung leder som vokste frem i Hillsong var Darko Culjak. Han var med å etablere en gruppe for de yngste medlemmene i Hillsong kalt Youth. Delvis på grunn av hans personlige bakgrunn fra Kroatia, Hillsongs ekspansjon i Australia, Hillsongs misjonerende lidenskap om å spre Guds ord og det sosiale arbeidet de hadde begynt med utenfor Australias landegrenser, så de nå muligheter for å etablere kirker i Øst-Europa. I 1992 sendte de Culjak for å starte en kirke i Kiev i Ukraina (Hutchinson, 2017).

Videre vokste Hillsong Church til flere land. Fra å være en kirke med to ulike lokasjoner i Sydney satset de nå globalt. Etableringen av en kirke i Cape Town i 2008 markerer på mange måter starten av Hillsongs ekspansjon globalt. Til stor kontrast fra da Houston samlet 45 mennesker i en gymsal under en av sine første gudstjenester, samlet den første gudstjenesten i Cape Town over 3000 mennesker (Hutchinson, 2017). Et annet år som markerer en stor endring og et vendepunkt i Hillsongs historie er 2010. Da etablerte de sin første kirke i New York. Dette fikk enorm oppmerksomhet, og det var her Hillsong på alvor opplevde å få en «kjendisstatus» da store stjerner som Justin Bieber deltok og ble døpt under en av gudstjenestene. Videre etablerte de kirker i blant annet Los Angeles, Barcelona, Buenos Aires, Danmark og Tyskland. «This was now a global flow, wherein Hillsong has become a self-sustaining sacriscape» (Hutchinson, 2017, s. 53).

2.6 «The Hillsong Sound»

You can't talk about Hillsong without talking about music. Even churches that are not like Hillsong Church – or even dislike the church – use and love their music. That's a key part of the global growing influence of Hillsong. It's simple. Books change

minds, but songs change hearts, and that's central to Hillsong's influence (Stetzer 2014).

Hillsong Church og musikken deres kan ikke ses uavhengige av hverandre. Det er en så stor del av Houstons visjon for kirken, og det som de aller fleste forbinder med Hillsong. Jeg vil argumentere for at Hillsong på mange måter *er* musikken. Den sier så mye om Hillsong som religiøs bevegelse, hva de står for og deres tro. I tillegg har den hatt en stor innflytelse, ikke bare på det kristne fellesskapet generelt, men også på moderne populærkultur. Musikken er en helt essensiell årsak til hvorfor Hillsong appellerer til så mange unge mennesker verden over, og er en avgjørende årsak til hvorfor kirken har blitt kjent for så mange mennesker verden over. Houston har selv uttalt at «if there wasn't a church, there wouldn't be any music» (Houston, 2015).

Da Riches og Wagner ga ut boken i 2017 hadde Hillsong solgt over 20 millioner album, og Christian Copyright Licensing International estimerer at over 50 millioner kristne synger Hillsong sanger verden over hver eneste uke (Evans, 2017). Hillsong Church ga ut sitt første album i 1988, men det var ikke før i 1990 og i 2000 at Hillsong virkelig slo gjennom internasjonalt med musikken. I dag kan musikken kategoriseres som nærmest en egen sjanger. Den er blitt en stor del av Hillsongs identitet, og det ser ut til at dette har vært en gjennomtenkt ide først fra Frank Houston, som er videreført til Brian Houston. Dette kommer tydelig frem i Houstons visjon: «I see a Church whose heartfelt praise and worship touches Heaven and changes earth; worship which influences the praise of people through the earth, exalting Christ with powerful songs of faith and hope» (Houston, 1993). Brian Houston utvider og fornyer sin visjon for kirken i 2014, også her er musikken av helt avgjørende karakter:

The church that I see is a worshipping church whose songs reflect such a passion for Christ that others sense His magnificence and power. A distinct sound that emanates from a healthy church, contagious in spirit – creating music that resounds from villages, and tribes to great cities and nations (Houston, 2014).

2.6.1 Musikk som drahjelp

Hillsong Church har altså fra første stund handlet om musikk. Det er flere årsaker til hvorfor det alltid har vært viktig. Som religiøs praksis har lovsang vært sentralt fordi det er gjennom musikken de hevder å få en sterkere relasjon med Gud: «Worship takes our eyes off the busyness of life and turn us to the person of Jesus» (Kohring, 2017). Musikken appellerer til følelser, og Hillsongs lovsang berører svært mange mennesker. Lovsangen fremstår som mye mer enn bare lyskastere, røykmaskiner og proffe musikere. Musikken skal representere noe mer, og ikke minst utdype Hillsongs visjon for kirken. Som Geoff Bullock, en viktig nøkkelperson i utviklingen av Hillsong Music Australia uttaler:

The teaching ... was that everything that came out of the church needed to reflect its methodology and its ethos – so you wrote (songs) to the vision. You wrote to the ministry. And everything you did supported the vision to the leadership (Evans, 2017, s. 66).

Dette beskriver både hvor viktig meningen bak sangtekstene er, men også hvor viktige de religiøse lederne og deres visjon er. De blir høyt verdsatt av medlemmene, og visjonen gjennomsyrrer på mange måter Hillsong og binder bevegelsen sammen til et globalt nettverk. Dette understreker igjen Darlene Zschech. Hun er en annen nøkkelperson som ses på som ansvarlig for at musikken fikk et internasjonalt gjennomslag. Hun beskrives som en svært talentfull musiker, i tillegg til at hun hadde karismaen som Brian Houston hevdet kunne bidra til å videreføre Hillsong Church (Evans, 2017). Hennes suksess skyldes på mange måter Houston og hans evne til å finne mennesker som kan representere Hillsong på en god måte. Dette tar oss til en annen viktig årsak til hvorfor Hillsong Church har ekspandert og nå når ut til så mange unge mennesker. Musikken har vært en attraksjon i seg selv, og som allerede nevnt – man må ikke nødvendigvis være medlem av Hillsong for å høre på musikken. Den ble tidlig utbredt og benyttet av flere kristne. Musikken ble etter hvert forbundet med kjente og talentfulle mennesker. I noen tilfeller var menneskene kjent fra tidligere, men Hillsong har blitt kjent for å lage sine egne kjendiser: «Hillsong's songwriters *create* the product, and then became celebrities (or at least 'celebritized') because of the marketing, distribution and use of their songs» (Evans, 2017, s. 71). Musikerne i Hillsong og de religiøse lederne, særlig Houston, kan sies å være gjensidig avhengig av hverandre. Musikerne og sangerne oppnår en viss kjendis-status ved å synge for Hillsong, og Hillsong tjener på å bli assosiert med disse

artistene. Når de skriver sangtekster og synger for å fremme ledernes visjon for kirken er de kirkens mest effektive misjonærer.

2.6.2 Internasjonal omtale

Jeg har allerede skrevet at etableringen av kirken i New York på mange måter kan ses på som et vendepunkt for Hillsong. Hvordan de fikk et så raskt fotfeste i denne byen skyldes særlig musikken. Hvordan Hillsong Church er blitt representert i New York og internasjonale medier generelt, sier også noe om forskjellene i hvordan kirken blir fremstilt i Australia. Som jeg har nevnt innledningsvis, vil jeg argumentere for at Hillsong på mange måter *er* musikken. Denne påstanden vil ikke nødvendigvis være gjeldende i alle land. Man ser en tydelig tendens til at Hillsong nærmest utelukkende blir representert gjennom musikken internasjonalt, mens i Australia er det mer fokus på hva Hillsong faktisk representerer via sin teologi, holdninger og verdenssyn. I artikkelen jeg siterte til innledningsvis i dette kapittelet, gir Stetzer (2014) en mer eller mindre utelukkende positiv omtale av kirken – nærmere bestemt musikken deres. Han nevner derimot ikke Hillsongs teologi eller kritikken de har møtt i Australia særlig med tanke på hvordan de har oppfordret medlemmer til å bidra økonomisk. I Australia ser det ut til at kirken er under et langt høyere press og de har langt flere kritikere. Reagan (2017, s. 146) viser til overskrifter fra Australia som: «Prophet: Minded: Pentecostal Churches Are Not Waiting to Inherit the Earth: They Are Taking It Now, Tax-Free», «Praise the Lord and Pass the Checkbook» for å illustrere noen eksempler. Store deler av kritikken er altså rettet mot Hillsongs økonomiske side, mens en annen side av kritikken handler om Hillsong som en kristenkonserverativ bevegelse.

Dette er noe Hillsong, og Houston, er klar over. I et intervju som senere er blitt publisert på Hillsongs hjemmeside blir Houston spurt om de største forskjellene ved å drive en kirke i USA og Australia. Han hevder at en av de største forskjellene er at i Amerika er man generelt mer religiøse. Det er langt vanligere å gå i kirken, snakke om eller lese i Bibelen offentlig. I Australia derimot, er dette langt fra normalen. I tillegg understreker han at det kan ta litt tid før amerikanere forstår at det faktisk er en kirke bak musikken: «Many people, especially in America, had no idea that Hillsong was more than just music» (Houston, 2015).

2.7 Hillsong etableres i Norge

I 2003 grunnla pastorparet Brit og Jostein Krogedal menigheten Intro i Sandnes i deres eget hjem. Her holdt de gudstjenester hjemme, og den gangen kom det 27 personer. Fra hjemmet til Krogedal vokste menigheten til et større nettverk i ni store byer, blant annet Stavanger, Egersund, Oslo, Drammen og Trondheim. Krogedal har selv uttalt at Intro ble bygget for å nå de som ikke ellers dro i kirken (Bjørheim, 2017). Deres visjoner, verdier og formidlingsstrategi har alltid vært nærliggende Hillsong. I 2014 bestemte de seg for å bli en del av det internasjonale Hillsong nettverket, The Hillsong Family. Hillsong Family beskrives som en gruppe av «like-spirited, forward thinking, kingdom-building visionaries and ministries working together for a greater cause» (Hillsong Church, u.å.a). Det er altså en gruppe kirker som kan samarbeide å støtte hverandre. Likevel ses de ikke på som en Hillsong-kirke. De har dermed sin egen identitet og de står helt selvstendig, men kan støtte seg til Hillsong og benytte de som en ressurs når det gjelder blant annet lovsang. For mange av kirkene, slik som Intro, er Hillsong Family en slags startfase før man blir en del av Hillsong Church, men ikke nødvendigvis. Man kan være en del av Hillsong Family, samarbeide med pastorene å være en del av et større nettverk, uten å definere seg selv som en Hillsong kirke. I Norge er Oslo Christian Center et eksempel på en kirke som er en del av Hillsong Family, men som ikke definerer seg som en Hillsong-kirke (Hillsong, u.å.a).

Brit og Jostein Krogedal så på deres inngang i Hillsong Family som en mulighet til å bli en del av et enda større kirkefelleskap. I 2017 fikk de spørsmålet om å representere Hillsong i Norge og dermed bli en Hillsong-kirke (Norge Idag, 2017). Det var først da de offisielt byttet navn fra Intro til Hillsong. I dag finnes det Hillsong Kirker i åtte byer i Norge, plassert i Oslo, Stavanger, Sandnes, Drammen, Egersund, Kristiansand, Trondheim og Ålesund. Det å offisielt være en del av Hillsong Church krever at man følger kirkens visjoner, og ikke minst stiller seg bak lederpastorene Brian og Bobbie Houston. Det skal jeg nå komme litt nærmere inn på

2.8 Teologi og verdensbilde

Nettsiden til Hillsong er det nærmeste man kommer deres eget syn på teologi og verdensbilde. De har utformet en estetisk fin nettside det er enkelt å navigere, og den skal gjøre det enkelt for mennesker som oppsøker de å forstå hva Hillsong står for. Nettsiden er lik for alle språk. Under overskriften «Dette tror vi på» har de «Vår uttalelse om tro»

(Hillsong Church, u.å.c). Dette er ikke, i motsetning til visjonserklæringene, underskrevet av Brian Houston. Det fremstår som en mer generell beskrivelse av hva Hillsong tror på, og deres ledende prinsipper. Den samsvarer likevel med visjonene kirken har. I trosuttalelsen kommer det enda tydeligere frem at Hillsong er en religiøs bevegelse med en klar teologi. Her er det mindre vekt på det estetiske og musikalske, og mer fokus på det teologiske. Hillsongs syn på verden og hvordan man skal leve sitt liv i nær relasjon med Jesus fremstår her som svært tydelig og konkret. Først og fremst er Bibelen viktig: «Den er pålitelig og anvendelig i hverdagen vår» (Hillsong Church, u.å.c). De anser Bibelen for å være øverste autoritet, og søker dermed alltid til den for svar. De hevder den er like anvendelig i dag, som da den ble skrevet. De tror at Jesus levde på jorden uten synd, og at han døde for oss på korset for å gi oss styrke. De ser på han som fullstendig og hellig, og at han er den eneste som kan forene oss med Gud. De tror at man kan bli «født på ny», men bare om vi vender oss bort fra våre synder. For å gjøre dette må man skape en relasjon med Gud. De tror på nådegaver, og at det skjer ved at man blir fylt med Den Hellige Ånds kraft. Dette inkluderer blant annet å prate i tunger. De tror at det finnes to evige destinasjoner: himmel eller helvete, og at dette «bestemmes av vårt svar til Herren Jesus Kristus». De tror også på Jesus oppstandelse, og at han vil komme tilbake til oss en dag (Hillsong Church, u.å.c).

3 Bakgrunn og kontekst

Pastor Nielsen oppleves svært karismatisk. Karismatiske ledere har vært gjennomgående på gudstjenestene, men denne pastoren gjør det tydeligere. Han benytter seg også av flere humoristiske virkemidler. Han nevner en kollega som er med han fra Sverige. "Han er 22 år gammel, singel og ser etter kjæreste. Men han vil bli værende i Stockholm, så om Jesus ønsker det så får du bli med!» Salen ler, men noen litt mer nervøst enn andre. «Were in church, its supposed to be fun!» roper Nielsen ut.

Dette kapittelet skal plassere Hillsong Church innenfor en større kontekst, både lokalt, nasjonalt og globalt. I tillegg kommer dette kapittelet til å kategorisere Hillsong Church som en pinsebevegelse. Jeg vil inkludere de historiske, samfunnsmessige og politiske endringene pinsebevegelser generelt oppsto i – med særlig henblikk på Norge, men jeg kommer også til å inkludere USA. Dette delvis fordi mange av de store religiøse endringene Norge opplevde på 1800-tallet kan spores tilbake til en større vekkelsesbevegelse i Amerika, og delvis fordi Hillsong Church er tydelig påvirket av det religiøse landskapet i Australia og Amerika generelt. Hillsongs har en klar tilknytning til pinsebevegelsen. I tillegg til dette beskrives ofte bevegelsen som en evangelikal bevegelse i både media og fagbøker. Det ser likevel ut til at dette er ikke er en beskrivelse de bruker så mye om seg selv. Dette kapittelet skal forsøke å redegjøre for begrepet «pinsebevegelse», i tillegg til at jeg kommer til å nevne «evangelisk kristendom», da jeg vil argumentere for at Hillsong Church kan plasseres under begge disse termene. Jeg kommer også til å inkludere Donald E. Millers (1999) begrep «new paradigm church». Dette er en betegnelse Hillsong Church også kan plasseres under. Dette kapittelet vil dermed se på den historiske bakgrunnen til Hillsong Church – både lokalt, nasjonalt og globalt.

3.1 Pinsebevegelsens mange definisjoner

Pinsebevegelsen beskrives som en av de religiøse bevegelsene som vokser raskest i verden. (Anderson, 2006). Likevel er det svært vanskelig å estimere et nøyaktig tall, mye på grunn av problematikk knyttet til hvordan begrepet defineres. Samtidig som pinsebevegelsen vokste, fikk det større oppmerksomhet fra flere fagfelt. Ikke bare religionsvitenskapelige studier fattet interesse, også historikere, sosiologer, antropologer og psykologer begynte å studere

pinsebevegelser verden over (Moberg & Skjoldli, 2018). Dette økte også behovet for en klarere definisjon av bevegelsen. En av årsakene til definisjonsproblematikken er knyttet til de to begrepene «pinsebevegelse» og «karismatisk». Det er to termer som i mange tilfeller er knyttet til og forbundet med hverandre. I dag er det likevel omdiskutert. Dette har stor betydning for hvordan man regner ut hvor mange som er en del av pinsebevegelsen globalt. Anderson (2006) hevder at det er svært vanskelig å anslå et nøyaktig tall, men at man kan anta at det finnes over fem hundre millioner mennesker på verdensbasis. Dette tallet omfatter både karismatiske bevegelser og nye pinsebevegelser, eller «neo-karismatiske» kirker som de også omtales som. Andre derimot, skiller kategorisk mellom de som tilhører en klassisk pinsebevegelse, og de som er i en karismatisk bevegelse. Jessica Moberg og Jane Skjoldli (2018) drøfter også denne definisjonsproblematikken. De understreker at de fleste kirker fører selv-rapporterende tall – noe som igjen kan føre til avvik. I Norge får religiøse bevegelser økonomisk støtte basert på antall medlemmer. Dette gjør at tallene de rapporterer inn kan være noe lavere enn antatt (Moberg & Skjoldli, 2018). I tillegg har ikke nyere bevegelser lik tradisjon for «medlemskap» som de tradisjonelle kirkene som er mer institusjonaliserte. Dette gjør at nye pinsebevegelser kanskje har flere deltakere enn det som er rapportert.

Som nevnt er en del av definisjonsproblematikken knyttet til begrepene «pinsebevegelse» og «karismatisk bevegelse». Dette kommer blant annet av at det er svært stor forskjell på ulike kirker: «Pentecostals have defined themselves by so many paradigms that diversity itself has become a primary defining characteristic of Pentecostal and Charismatic identity» (Anderson, 2006, s. 10). Dette gjør det dermed vanskelig å sammenfatte én definisjon som skal inkludere alle. Der noen forskere forsøker å kategorisere og definere bevegelsene ut i fra deres historiske røtter, fokuserer andre på likhet i teologi og praksis (Moberg & Skjoldli, 2018). Noen skiller systematisk mellom «pinsebevegelse» og «karismatisk kristendom», mens andre sammenfatter de. Anderson (2006) og Moberg og Skjoldli (2018) bygger begge på sistnevnte, og benytter seg av samme definisjonsgrunnlag. Det er denne jeg vil benytte videre i denne oppgaven. Moberg og Skjoldli (2018, s. 4) bruker dermed det de omtaler som et «paraply-begrep» som omfatter både pinsebevegelser og karismatisk kristendom. Dette gjør de i hovedsak da det gjør det enklere å kommunisere og samarbeide med andre fagdisipliner. I tillegg understreker de at en slik paraply-kategori «offers us a way of pinpointing certain historical and contemporary processes that have been important influences on the religious Nordic scene in the last 100 years (Moberg & Skjoldli, 2018, s. 5). Pinsebevegelsens historiske utvikling i Norge er noe jeg skal gå nærmere inn på senere i dette kapittelet.

Anderson (2006) bruker begrepet «Pentecostal» slik: «all churches and movements that emphasize the working of the gifts of the Spirit, both on phenomenological and on theological grounds – through not without qualification» (s. 13). Han understreker at en mer detaljert definisjon burde inneholde pinsebevegelsens evne til å integrere gospel i forskjellige kulturelle former. Dette er generelt noe som er typisk for amerikansk vekkelseskultur. En definisjon av pinsebevegelsen det er verdt å nevne er Walter Hallenweagner. Av Anderson (2006) beskrives han som grunnleggeren av studiet som har fokusert på pinsebevegelsen. Han identifiserer tre forskjellige bevegelser i den globale konteksten: klassisk pinsebevegelse, ny-karismatisk bevegelse, og «pinsebevegelse-lignende» uavhengige kirker. En slik tredeling kan være nyttig for klassifisering, men den kan samtidig risikere å fremstå som for reduksjonistisk. Moberg og Skjoldli (2018) skriver at de benytter en definisjon som fokuserer på: «Emphasis on connecting the Holy Spirit; the centrality of healing and *charisma*; the prominence of individual experience; and bodily involvement in ritual participation» (Moberg & Skjoldli, 2018, s. 5).

3.2 Evangelisk kristendom

Direkte oversatt betyr evangelisk det som stemmer overens med evangeliet. Begrepet refererer til evangeliets budskap om Jesus. Det er mange forskjellige kristne retninger som betegner seg selv som evangeliske, likevel er det et svært omdiskutert begrep. Det har, i likhet med pinsebevegelsen, vært avgjørende for hvordan man definerer begrepet. Corwin E. Smidt skriver i *American evangelicals today* (2013) om hvordan evangelikal kristendom er blitt misforstått i media og fagartikler basert på ulike definisjoner av begrepet. Mens noen har valgt å fokusere på religiøs tro, og da særlig fundamentalistiske syn på bibelen, har andre fokusert på at det er en bevegelse med en sterk tilknytning til en den Hellige Ånd. Andre har igjen skrevet mer om evangelikal identitet. Ifølge Smidt (2013, s. 40-50) kan evangelikal kristendom ses på som enten en religiøs bevegelse, eller en religiøs tradisjon. En annen årsak til hvorfor begrepet «evangelikal» er noe problematisk, er fordi det er en svært vag term. Betegnelsen er ofte blitt brukt sammen med andre begreper, som fundamentalister og konservative protestanter. Begreper konservativ har igjen flere konnotasjoner, og vil i mange tilfeller bli knyttet til hvilket politisk syn du har.

3.3 Pinsebevegelsen som en global bevegelse

Jeg vil nå forsøke å kartlegge hvordan pinsebevegelsen oppsto, og hvordan den har utfoldet seg. Her blir det relevant å inkludere en norsk, men også en amerikansk kontekst. Dette først og fremst da pinsebevegelsen kan sies å ha oppstått hovedsakelig i USA, det blir dermed nødvendig å redegjøre for det, samt hvordan det har påvirket det religiøse landskapet vi har i Norge. Dette blir igjen relevant for å forstå hvorfor Hillsong Church, både globalt og nasjonalt, kan defineres som en pinsebevegelse.

3.3.1 Pinsebevegelsens røtter

Amerika har en særegen historie. Når det gjelder det religiøse landskapet er det sterkt preget av at de ikke har en statskirke. Deres kirkehistorie kan dermed ikke sammenlignes med den vi har i Norge. Det de har derimot, er flere større trossamfunn. Disse var hovedsakelig preget av evangelikanere, presbyterianere, kvekere, metodister og baptister (Stensvold, 2005). 1800-tallet i Amerika var i likhet med Norge preget av samfunnsmessige og religiøse endringer. Det kan være vanskelig å tidfeste pinsebevegelsens tilblivelse helt eksakt, da det i mange tilfeller blir beskrevet som en langvarig prosess. Tungetale og åndsåp, som av mange regnes som noen av de første kjennetegnene til pinsebevegelsen, så man tendenser til lenge før pinsebevegelsen var blitt en etablert bevegelse. De som utførte karismatiske ritualer på 1700-1800-tallet ble raskt slått ned på som «eccentric enthusiastic and worst at genetics and demonized fanatics» (Anderson, 2006, s. 25). Ifølge Anderson kan vi spore karismatiske praksiser blant flere hellighetsbevegelser og metodistiske kirker.

Den pinsebevegelsen vi kjenner til i dag kan knyttes til flere nøkkelpersoner. Jon Wesley (1703-91) og John Fletcher (1729-85) er to av dem. De var begge med på å forme det vi kjenner til som pinsebevegelsens teologi i dag. De bygde på en pietistisk kristendomstradisjon som hovedsakelig vektla den personlige opplevelsen og relasjonen med Gud, samt «åndsåp» av Den Hellige Ånd (Andersen, 2006). Det at individets personlige forhold til gud skulle være i sentrum var på mange måter noe nytt. En viktig del av Wesleys teori var det han omtalte som «second blessing». Det er en form for konversjon som han kalte for en helliggjørelse, eller «christian perfection» (Anderson, 2004, s. 26). Dette skulle senere vise seg å få stor påvirkning på det som skulle bli pinsebevegelsen, men ikke før den ble tolket på en ny måte gjennom hellighetsbevegelser i andre halvdel av 1800-tallet. Man så

videre et skille mellom det som senere utviklet seg til hellighetsbevegelse, og de som forble tradisjonelle metodister.

Hellighetsbevegelser endret seg raskt på 1800-tallet med mange nye impulser, og etterhvert ble termen «pinsebevegelse» mer brukt. Den Hellige Ånd ble en helt sentral del av bevegelsen, og særlig tanken om at mennesket ville oppnå en ny kraft i form av åndsgaver. Den nye bevegelsen var på mange måter en reaksjon på den moderne liberale formen for protestantisk kristendom som dominerte de store etablerte kirkene på slutten av 1800-tallet, hevder Anderson (2006). Pinsebevegelsen ble en samlebetegnelse for de som ønsket en bibelsk litteralisme og en personlig og individuell erfaring av Jesus og Den Hellige Ånd.

3.3.2 312 Azusa Street

Pinsebevegelsen oppsto ikke plutselig, men beskrives som en langvarig prosess. Azusa Street i Los Angeles i 1906 er likevel et år og sted som skiller seg ut. Mange vil regne dette året som pinsebevegelsens begynnelse. I et hus i Los Angeles ble gudstjenester ledet av William Joseph Seymour (1870-1922). Her var man vitne til tungetale, og det som skulle utvikle seg til å bli en stor vekkelse som kom til å prege landet. Mennesker strømmet til gudstjenestene og raskt var huset for lite. Det ble dermed leid en gammel bygning i Azusa Street som romme flere mennesker (Anderson, 2006). På mange måter markerer Azusa Street begynnelsen på den klassiske pinsebevegelsen vi kjenner i dag.

3.3.3 Oppsummering

Jeg har nå poengtert at Amerika har en svært annerledes kirkehistorie enn Norge. De har hatt et større individfokus fra begynnelsen, og ingen statskirke. I denne oppgaven har jeg ikke mulighet til å gå nærmere inn på Amerikas religiøse historie, men det har vært relevant å se hvor pinsebevegelsen hadde sin begynnelse, og hvilke røtter den bygger på. Dette kan si noe om hvorfor bevegelsen har vokst så raskt også i Norge.

3.4 Mot et nytt religiøst landskap i Norge

1800-tallet er en tid preget av store endringer, både i samfunnet generelt men også i det religiøse landskapet. Det foregikk store politiske og kulturelle endringer, samt moderniseringsprosesser som på kort tid endret hverdagen til mange mennesker. Når det gjelder det religiøse landskapet i Norge er 1800-tallet preget av nye vekkelserbevegelser. Noen av de er blitt glemt med tiden, mens andre kan vi fremdeles se i dag. Det er pinsebevegelsen et tydelig bevis på.

En av årsakene til de store samfunnsmessige endringene på 1800-tallet skyldes blant annet masseutvandringen til Amerika i 1866. Over en halv million mennesker reiste fra Norge, men utvandringen førte også de to landene nærmere hverandre (Stensvold, 2005). Mange av de som reiste ut kunne rapportere om nye opplevelser fra det ukjente landet, og de tok med seg erfaringene hjem igjen til Norge. Dette gjaldt også en ny form for religiøs praksis. Til tross for at nordmenn reiste til et land med hovedsakelig protestanter, var det store religiøse forskjeller. Som allerede nevnt har ikke USA én enhetlig statskirke, men heller flere større trossamfunn. Det foregikk en stor vekkelse der særlig metodist og baptist-kirkene dominerte. Dette er kirker som senere kom til å påvirke det religiøse landskapet i Norge i stor grad. Vekkelseren var preget av håndspåleggelse og bønn for helbredelse, og Den Hellige Ånd var en sentral del av fesen (Stensvold, 2005). Det var blant annet denne vekkelseren som kom til å inspirere og gi opphav til mange nye trossamfunn vi kjenner i dag – blant annet pinsebevegelsen.

Gjennom masseutvandringen til Amerika opplevde også Norge en religiøs vekkelse. Denne påvirket i høy grad pinsebevegelsen i Norge, og dens utvikling. Allerede i 1856 ble den første metodistkirken dannet. Bølgen med metodister og baptister på 1850-60-tallet beskriver Stensvold (2005) som mindre kontroversielle. På 1880-90-tallet kom det en ny bølge som var særlig preget av adventister og Jehovas vitner. Disse kan beskrives som dommedagsorienterte. Den tredje og største bølgen, pinsebevegelsen, kom til Norge rundt 1910 (Stensvold, 2005). Det kan være vanskelig å tidfeste pinsebevegelsen tilblivelse helt eksakt, da det i mange tilfeller blir beskrevet som en mer langvarig prosess. Den nye religiøse vekkelseren som nå skulle fortsette å prege det norske samfunnet besto i større grad enn før av endetidsforventninger, mirakeltro og en bokstavelig tolkning av bibelen. I tillegg var det blant de de amerikanske vekkelserbevegelserne et større fokus på utendørs vekkelsermøter, helbredelse, håndspåleggelse og emosjonell retorikk. Dette er virkemidler som kommer tydelig frem i pinsebevegelsen, og ikke minst i Hillsong Church.

3.4.1 Pinsebevegelsen i etterkrigstiden

Perioden etter andre verdenskrig fikk stor betydning for pinsebevegelsen, særlig for hvordan bevegelsen etablerte seg og fikk fotfeste i de nordiske landene (Moberg & Skjoldli, 2018). Tiden etter krigen kjennetegnes ved at landene bygges opp igjen, der tanken om demokrati, sosial velferd som omfattet både helse og utdanning er nøkkelbegreper. Samtidig opplevde den Lutherske kirken en nedgang, det samme gjorde andre godt etablerte kristne bevegelser og kirker. Pinsebevegelsen derimot opplevde en økning i antall medlemmer. Det var en tendens vi så i flere nordiske land (Moberg & Skjoldli, 2018). Dette førte til at de små, lite organisatoriske pinse-kirkene ble mer institusjonaliserte samtidig som medlemmene økte. Etablerte pinsemenigheter opplevde splittelser ved at medlemmer gikk ut og dannet nye kirker. Dette skyldes blant annet fordi noen ønsket å gå tilbake til en mer «tradisjonell» form for pinsebevegelse (Moberg & Skjoldli, 2018).

3.4.2 Pinsebevegelsen i dag

Gjennom en økt globalisering har de nordiske landene opplevd en økt religiøs og kulturell pluralitet de siste tiårene (Moberg & Skjoldli, 2018). Samtidig er vi vitne til en nedgang når det gjelder religiøs deltakelse i flere av de tradisjonelle religiøse bevegelsene. Til tross for dette ser vi en økning når det gjelder nyreligiøse og spirituelle bevegelser. Dette kommer jeg til å gå nærmere inn på i kapittel seks. Det er likevel verdt å nevne at Ingvild S. Gilhus og Lisbeth Mikaelsson som i *Kulturens refortrylling* (2016) utfordrer Peter Bergers sekulariseringsteori: «Bergers syn er videre at den religiøse innflytelsen synker når det oppstår religiøs pluralisme, en teori som har virket plausibel i det statskirkelige og tidlige homogene Norge» (s. 22). Gilhus og Mikaelsson (2016), blant flere forskere, utfordrer denne teorien ved å vise til fremveksten av nye religiøse bevegelser. Det samme hevder Moberg og Skjoldli (2018) skjer i karismatisk kristendom. Bevegelsene utvikler seg i takt med det moderne samfunnet.

Det som i hovedsak kjennetegner pinsebevegelser i Norge i dag er at det ikke er én enhetlig kirke, men snarere et konglomerat av små, selvstendige menigheter. Hver lokalmenighet er en autonom organisasjon, og i den grad det finnes samarbeidsstrukturer, dreier deg seg om frivillig samarbeid mellom likestilte menigheter» (Stensvold, 2005, s. 353).

3.5 New paradigm churches

I believe we are witnessing a second reformation that is transforming the way Christianity will be experienced in the new millennium. The style of Christianity dominated by eighteenth-century hymns, routinized liturgy, and bureaucratized layers of social organization is gradually dying. In its place are emerging hundreds of new paradigm churches, which are appropriating stylistic and organizational elements from our postmodern culture (Miller, 1999, s. 11).

Dette sitatet er hentet ut av Donald E. Millers bok *Reinventing American Protestantism. Christianity in the new millenium* fra 1999. Jeg vil her argumentere for at Hillsong Church kan plasseres under såkalte «new paradigm churches». I boken beskriver Miller (1999) hva han som kjennetegner disse kirkene, og hvorfor han hevder de er med på å bidra til at vi nå opplever det han omtaler som en ny reformasjon i det religiøse landskapet. Han beskriver de nye kirkene ut fra et amerikansk perspektiv, og legger i hovedsak vekt på tre ulike kirker. jeg vil likevel argumentere for at tendensene han beskriver også kommer til uttrykk i Norge, særlig gjennom synlig blir de i Hillsong Church.

Jeg vil nå gjengi Millers (1999, s. 13) beskrivelse av det han omtaler som «new paradigm churches». Medlemmene møtes gjerne i nedlagte varehus, skoleauditorium, gymsaler eller i ledige lokaler som leies ut for kortere perioder. Fraværet av religiøse symboler er dermed merkbart. Det er gjerne ingen ting som tilsier at det skal avholdes en gudstjeneste i den bygningen de har valgt ut, og den fremstår som svært anonym. Fordi møteplassen i de fleste tilfeller ikke er permanent er det som regel sammenleggbare stoler og andre møbler, i tillegg til en scene eller et podium som kan flyttes. Menneskene som kommer hit kommer i helt hverdagslige klær, dette gjelder både medlemmer og prester. Før og etter gudstjenesten hilser de på hverandre og klemmer, både menn og kvinner. Noen bærer kanskje på en bibel eller notatbøker, og de brukes aktivt under gudstjenesten. Atmosfæren beskrives som varm, familieorientert og avslappende. Det er mest unge voksne, noen barn og de færreste er over femti år. Pastoren er ofte en mann rundt 30-40 år, så gjerne litt eldre enn de fleste medlemmene. De benytter seg ofte av lovsang der det gjerne er flere personer som leder sang og spiller instrumenter. Den første sangen setter standarden ved å ha litt mer bass og vokal for å få opp stemningen blant menneskene som har møtt opp. En stor del av gudstjenesten brukes til nettopp lovsang, gjerne rundt 20 minutter. Så kommer presten for å snakke om det

som står skrevet i Bibelen. Mange av prestene har en sterk personlig karisma, men det er ikke nødvendigvis like tydelig blant alle. De snakker ofte ut ifra egne personlige opplevelser og erfaringer og det er et stort fokus på å fremstå som forståelsesfulle og ydmyke. Prestene hevder Gud snakker direkte til de, og de har en klar visjon for kirken og verden.

3.5.1 Hillsong en «new paradigm church»

I beskrivelsen overfor av Millers (1999) generelle beskrivelse av alle «new paradigm churches» kan Hillsong Church passe inn på omtrent alle punkter. Som nevnt i kapittel to startet Hillsong i et nedlagt varehus i Sydney. Selv i dag kan vi se at Hillsongs gudstjenester avholdes i konserthaller, skoler og i andre nedlagte bygg. Hillsongs visjonssøndag fra 2020 viser blant annet et pastorpar i Barcelona som driver en Hillsong-menighet der. Menigheten har eksistert i syv år, men de har fremdeles ikke ett permanent oppholdssted for gudstjenester, og flytter dermed rundt hver eneste søndag (Hillsong Church, 2020, 58:39). Dette fører til en mangel på religiøse symboler – noe som også er tilfelle ved andre Hillsong-kirker som har et mer permanent sted slik som i Oslo. Som Miller (1999) beskriver har lokalene ofte sammenleggbare stoler og møbler. Også dette er tilfelle i Oslo. Dette gjør det enklere å endre rommet og man kan dermed legge til rette for andre arrangementer. Kirkene består ofte av hovedsakelig unge voksne mennesker – og som målgruppen til denne oppgaven tilsier, så består Hillsong Church av en stor andel unge mennesker. Prestene er også relativt unge og gudstjenesten er preget av en ungdommelig, hverdagslig og vennlig atmosfære. Prestene skiller seg ikke ut fra medlemmene verken i klesstil eller væremåte. Prestene, eller de som preker på gudstjenesten, snakker ut ifra egne erfaringer og opplevelser. De forteller åpenhjertig om hva de selv har opplevd i håp om at noen andre kan kjenne seg igjen i beskrivelsene. Og ikke minst – Hillsong Church handler om lovsang. Det er en stor del av gudstjenesten, og et gjennomgående tema.

3.6 Hvor hører Hillsong Church hjemme?

Ut ifra Millers (1999) beskrivelse av «new paradigm church» vil jeg hevde at Hillsong kan omtales som en del av denne kategoriseringen av kirker. De hører til en bevegelse i det nye årtusen som på mange måter går bort fra de tradisjonelle etablerte kirkene med nye, moderne ideer om hvordan gudstjenester og andre religiøse samlinger kan avholdes. Samtidig er

Hillsong en del av det globale kristne fellesskapet pinsebevegelsen. Hillsong Church Norge er offisielt en del av Pinsebevegelsen i Norge. Dette kommer til uttrykk både gjennom Pinsebevegelsens i Norges nettside, og gjennom Hillsong Church Norges årsrapport. Ikke minst er Hillsong en kristen bevegelse med særlig tilknytning til amerikansk vekkelsekultur og evangelisk kristendom.

4 Forskningsmetoder

Stausberg og Engler beskriver i *The Routledge handbook of research methods in the study of religion* (2014) hvordan metode, sammen med teorier, konsepter og kategorier er helt fundamentalt grunnleggende for moderne vitenskap. Vi kan ikke omtale noe som vitenskapelig uten å begrunne det i empirisk materiale som er samlet ved bruk av metoder vi aksepterer som vitenskapelige. Metodene vi bruker må være etterrettelige og etterprøvbare. I tidligere religionsforskning var det å mestre kunsten av å *lese* om religion på originalspråket den fremste metoden. Einar Thomassen (2006) beskriver hvordan religionshistorikere gjerne kunne flere språk, der egyptisk, arabisk, gresk og sanskrit ble høyt verdsatt. Men religion finnes ikke bare i gamle bøker. Det betyr at for å studere levende religioner må man ut i felten der man kan oppsøke mennesker som praktiserer religion. Hvilke metoder som burde benyttes i religionsvitenskapelig forskning av samtidsreligion er et mer komplisert spørsmål.

Dette er noe Stausberg og Engler (2014) diskuterer. «Religion» er en teoretisk kategori som kan studeres fra ulike perspektiver, blant annet feminisme, postmodernisme, poststrukturalisme, postkolonialisme, filosofi, evolusjonsteori og kognitiv vitenskap. Dette mangfoldet skiller religionsfeltet fra svært mange andre fagdisipliner som har vært ledende når det gjelder metodediskusjoner og utvikling av egne metoder, som for eksempel antropologiens feltarbeidsmetode. Engler og Stausberg (2014) hevder at de aller fleste fagfelt benytter seg av flere ulike metodiske innfallsvinkler – det er dermed ikke noe som er særegent ved religionsvitenskap. Metodebruken i religionsvitenskapelig forskning er altså pluralistisk, men bare fordi man ikke utelukkende benytter seg av én metode, betyr ikke det at faget ikke er opptatt av metodeproblematikk.

Metode skal hjelpe oss til å sammenfatte og analysere virkeligheten. Hvilken metode du velger avhenger helt hva du skal forske videre på. Johannessen, Tufte og Christoffersen (2016, s. 95) hevder at virkeligheten kan undersøkes på to ulike vitenskapelige tilnærminger: ved bruk av kvalitative og kvantitative metoder. I denne oppgaven ønsker jeg å avdekke *hvorfor* noe skjer. *Hvorfor* Hillsong Church appellerer til så mange unge mennesker. For å gjøre dette har jeg benyttet meg av en kvalitativ metode nettopp fordi denne metoden etterstreber å forstå og forklare hvordan/hvorfor mennesker oppfatter verden, ulike situasjoner og ikke minst de relasjonene vi har til hverandre. Dette ønsket om å forstå kommer til uttrykk ved at jeg benytter meg av flere metoder. I tillegg til feltarbeid i Hillsong

Church Oslo, og de metodologiske utfordringene det medfører (blant annet å finne informanter), vil jeg understreke metodeproblemer relatert til innhentningen av data fra internett. Dette var en metode jeg benyttet mye mer av enn først planlagt. I hovedsak skyldes dette Covid-19 og restriksjoner på sosiale sammenkomster. Etter at jeg hadde startet feltarbeidet ble jeg mer oppmerksom på hvor viktige de transnasjonale forbindelsene Hillsong Church Oslo har til Hillsong Church som en internasjonal bevegelse. Det ble derfor mer interessant å se hvordan Hillsong benytter seg av særlig YouTube, både i Norge men også internasjonalt, for å spre sitt budskap. Det er ikke før de siste tiårene at videomateriale og innhentning av data fra internett er blitt vanlig, både som et instrument for å formidle religion, og som materiale i studie av religion. Hvordan man skal gå frem for å velge, og ikke minst analysere denne type data, er de siste årene blitt mye diskutert (Cowan, 2014). Hvordan jeg har valgt å gå frem vil jeg gå nærmere inn på i dette kapittelet.

4.1 Forventinger og faktisk utfall

Planleggingen av denne oppgaven, med valg av tematikk og problemstilling startet allerede første uken av masterprogrammet i 2019. Gjennom første semester utarbeidet jeg en prosjektskisse for hvordan denne masteroppgaven skulle bli. Jeg ønsket å skrive om Hillsong Church og utarbeidet en hovedproblemstilling som skulle være følgende: Hva er det ved Hillsong Church Oslo som appellerer til unge voksne. Da denne problemstillingen er svært omfattende konkretiserte jeg noen forskningsspørsmål jeg ønsket å se nærmere på. Disse var blant annet: Hvilke tiltak som ble gjort i og utenfor gudstjenestene for å tiltrekke seg unge mennesker, og hva Hillsong gjør for å holde på medlemmene? Hvem er de som oppsøker denne kirken, og har de noen annen religiøs bakgrunn fra tidligere? Hillsong står for en bibelorientert tro, representerer dette en motkultur i dagen sekulære samfunn? Hvilken rolle spiller den religiøse lederen? Og hva har det globale fellesskapet å si for den lokale kirken?

Våren 2020 erklærte WHO at vi får overfor en global pandemi og landet ble stengt ned. Situasjonen var helt unik, og jeg måtte dermed tenke nytt på denne masteroppgaven. For å gjøre en lang historie kort vil jeg bare nevne noen av hovedpunktene: Det var en hverdag med svært mye usikkerhet, da ingen visste hva som ville skje fremover. For til tross for at landet ble stengt ned våren 2020, fremgikk det som en midlertidig løsning. Jeg regnet med at feltarbeidet jeg hadde planlagt ville kunne gjennomføres som planlagt høsten 2020. Hillsong Church i Oslo åpnet dørene i bare en kort periode – men det var svært begrenset. Feltarbeidet

gikk derfor ikke som forventet, og jeg fikk færre informanter og kortere møter enn ønsket. Det ble vanskelig å svare på de spørsmålene jeg tidligere hadde utarbeidet. Jeg måtte derfor benytte meg av det materialet jeg hadde tilgjengelig, og utnytte de ressursene jeg hadde. Jeg gikk dermed systematisk til vekst med gudstjenestene som lå tilgjengelig digitalt. På denne måten har jeg benyttet meg av en flermetodisk tilnærming med deltakende observasjon, intervju og observasjon av materiale hentet fra internett. De funnene jeg kom frem til gjennom observasjon – både deltakende under gudstjenestene og av videomateriale – vil jeg hevde ble underbygget av informantene gjennom intervju.

4.2 Feltarbeid

Innenfor et kvalitativt forskningsarbeid kan man benytte seg av flere ulike metoder. Til denne oppgaven fant jeg det mest fordelaktig, og helt nødvendig å benytte meg av feltarbeid. Det er ikke i seg selv én metode – men et arbeid man gjør ute i felten som drar med seg én eller flere metoder (Natvig, 2006, s. 203). Et feltarbeid er helt avgjørende for å fange opp den levende religionen. Gjennom et feltarbeid blir det mulig å hente inn førstehåndsinformasjon fra intervju med informanter og gjennom deltakende observasjon får man innblikk i deres religiøse tro. I denne sammenhengen dreier dette seg hovedsakelig om ritualer knyttet til gudstjenestene – både der man er fysisk, men også digital tilstedeværelse. Et feltarbeid er noe man med fordel kan utføre om man ønsker å studere et fenomen i sine naturlige omgivelser, skriver Richard Natvig. Han definerer feltarbeidet som «systematisk innsamling av religionsvitenskapelig relevant materiale i felten» (2006, s. 203).

I feltarbeidet i Hillsong Church Oslo benyttet jeg meg av de metodene jeg anså for å være mest fordelaktige for å skaffe den informasjonen jeg trengte. Dette skjedde hovedsakelig gjennom observasjon, deltakende observasjon og intervju. Det var helt nødvendig å benytte en flermetodisk tilnærming nettopp fordi det ga meg en bredere innsikt og mulighet til å se større sammenhenger. Fordi feltarbeidet ikke gikk helt som planlagt, måtte jeg også utnytte andre metodiske tilnærminger og finne annet materiale. Et feltarbeid kan også være krevende, noe jeg også opplevde underveis. Særlig etiske og moralske spørsmål dukket opp. selvrefleksivitet er ikke minst avgjørende når man skal observere/analysere andre mennesker, og en etterstreber en mest mulig objektiv holdning samtidig som en vet at full objektivitet ikke er mulig. I dette kapitlet skal jeg illustrere hvordan feltarbeidet foregikk – både intervjuer og deltakelse i gudstjenestene – samt vise til hvordan jeg fikk informanter. Jeg

kommer også til å reflektere over svakheter knyttet til metode, og ikke minst etiske spørsmål og begrensninger. De utfordringene som pandemien førte til vil også bli drøftet i dette kapitlet.

4.3 Religion og sosiale medier

En svært viktig del av Hillsong Church Oslo er det globale fellesskapet de er en del av. De er ikke bare knyttet til Hillsong Norway, men også til det internasjonale fellesskapet med Sydney i spissen. En av grunnene til at Hillsong Church har vokst så enormt de siste tiårene kan sies å være på grunn av globalisering – og ikke en hyppig og aktiv bruk av sosiale medier. Sosiale medier blir i denne oppgaven sentralt fordi flere av gudstjenestene har foregått online i den tidsperioden jeg utførte feltarbeidet, og fordi Hillsong Church utnytter teknologiske virkemidler som Instagram, Facebook, og YouTube. Mikaelsson (2006) understreker at samtidsstudier kan få nye muligheter med tanke på bruk av internett, men at det også kan oppstå problemer knyttet til metode. Metodeproblematikken oppstår først og fremst i utvelgelsen av kildemateriale: «Kvalitet avhenger helt og holdent av hva kilden skal brukes til – dens funksjon – og hvilke(t) spørsmål den skal gi svar på» (Højsgaard, 2006, s. 145).

Hillsongs bruk av internett, både lokalt i Norge men også for internasjonalt er her viktig fordi det sier noe helt sentralt om Hillsongs religiøse budskap. De formidler ikke bare sin visjon, musikken og det religiøse budskapet gjennom gudstjenestene. Ved å benytte særlig YouTube når de ut til veldig mange flere mennesker. Nettside deres er også svært profesjonelt utformet og blir i denne oppgaven hyppig referert til. Dette er i hovedsak fordi det er gjennom den de uttrykker hva de tror på og hvilke visjoner de har for kirken. Nettsiden fremstår som svært visuell ved at den både inkluderer stillbilder, video, grafiske elementer og lyd. Man kan enkelt gå frem for å finne den «lokale» nettsiden til det landet du bor i, slik at du kan finne kirken nærmest deg. Nettsiden gir også god informasjon om de neste sosiale begivenhetene, uansett hvor i verden du befinner deg.

Vision Sunday er en sentral del av Hillsong. Dette er et arrangement som samler svært mange mennesker på tvers av landegrensener. Grunnen til at det gjør det, er fordi det er et digitalt arrangement. Hvert år blir arrangementet publisert på Hillsongs offisielle YouTube, eller på nettsiden til Hillsong. Ved å bruke YouTube kan medlemmer og de som ser på det livesendte arrangementet kommunisere med hverandre. Dette blir også gjort under de livesendte

gudstjenestene som også avholdes på YouTube under pandemien. I denne oppgaven analyserer jeg Vision Sunday fra 2020, og så det dermed ikke i faktisk sendetid. Jeg ble dermed bare en observatør til hendelsen. Jeg har også observert flere gudstjenester som er publisert på YouTube. Her ble jeg også bare en observatør og deltok ikke aktivt.

4.4 Deltakende observasjon

I all hovedsak dreier deltakende observasjon i en religionsvitenskapelig sammenheng seg om å forstå «religious phenomena by participating as fully as possible while observing and reflecting on what people do» (Harvey, 2014, s. 207). Dette skiller seg fra vanlig observasjon ved at man selv er deltakende i det som skjer. Tidligere utførte man gjerne utelukkende observasjon ved å stå «utenfor» slik at man kunne observere hvordan en hendelse utspilte seg. Dette var fordi man ønsket full objektivitet. Nå vet man at man aldri kan være helt og holdent objektiv, og at det kan være svært nyttig å være deltakende i det som skjer.

Deltakende observasjon er blitt til fordi antropologer ønsket førstehåndsinformasjon av informantene de forsket på. Det er en viss forskjell på observasjon og deltakende observasjon. Om man utelukkende benytter seg av observasjon opplever man en større distanse til det som skjer, noe som fører til en objektiv analyse (Harvey, 2014, s. 219). Om man derimot er deltaker selv vil man få en subjektiv erfaring av, i mitt tilfelle, gudstjenestene i Hillsong Church, og i hvilken grad blant annet musikk og prekener påvirker medlemmene. Det var derfor helt klart for meg at jeg ønsket å benytte meg av deltakende observasjon for dette prosjektet.

Da landet stengte ned våren 2020 måtte Hillsong Church Oslo gå fra fysiske gudstjenester, og over til online gudstjenester over YouTube. Fra da, og gjennom hele sommeren, foregikk alt av gudstjenester, møter og andre arrangementer digitalt. Da jeg startet dette prosjektet sensommeren 2020 åpnet de for første gang opp slik at man igjen kunne delta fysisk på gudstjenestene. Den første gudstjenesten tok plass 23. august 2020, og fra denne søndagen og helt frem til 1. november 2020 var jeg på mer eller mindre alle søndagsgudstjenestene. Etter dette stengte landet ned på nytt på grunn av nye restriksjoner, og gudstjenestene gikk igjen over til en digital plattform. Da det skjedde fortsatte jeg å følge noen av gudstjenestene digitalt. Disse ligger tilgjengelig på Hillsong Church Norways offisielle YouTube-kanal.

For at jeg skulle se hvordan menneskene i Hillsong Church Oslo praktiserte religiøse ritualer var det viktig for meg å tilbringe tid i kirken. I tillegg ønsket jeg å forstå hva det var ved

musikken, prekenen og deltakelsen som tydelig berørte deltakerne. Det ble derfor viktig at jeg deltok mer eller mindre aktivt i det som skjedde. Deltakende observasjon i denne sammenhengen gikk derfor i hovedsak ut på at jeg fulgte gudstjenestene som de andre medlemmene. Jeg tok et aktivt valg om å plassere meg på ulike plasser i salen fra gang til gang og jeg tok ikke notater under selve gudstjenesten (med unntak av et par bilder av en PowerPoint under én gudstjeneste), men skrev heller ned mine observasjoner og tanker rett etter. Da et stort flertall av medlemmene sto oppreist mens musikken spilte, var dette noe som følges naturlig at jeg også gjorde. Noe jeg derimot ikke gjorde, som var svært vanlig at de andre deltakerne gjorde, var å reise én eller begge hendene i været. Dette gjorde de fleste mens musikken ble spilt, men også noen ganger under prekener. Ved å ta del i gudstjenesten på samme måte som de andre – men samtidig holde en analytisk distanse – fikk jeg et større innblikk i, og en forståelse av hvordan det er å være en del av Hillsong Church i Oslo. Jeg fikk se hvordan de utfører en vanlig gudstjeneste, og ikke minst hvordan de formidler og deler sin tro med andre mennesker.

4.5 Intervju

Intervju er et svært bredt begrep, men helt grunnleggende er det en muntlig metode der man samler inn data ved å stille muntlige spørsmål til et intervjuobjekt (Bremborg, 2014, s. 310). Et intervju kan gjøres på forskjellige måter, men noen vil være mer hensiktsmessig enn andre. Siden jeg utførte et feltarbeid var kvalitative intervjuer det jeg så på som mest fordelaktig. Som Bremborg (2014) skriver: «peoples beliefs are diverse and multifaced, aspects that can be hard to catch in qualitative studies. Qualitative interviews results in rich, complex and nuanced data» (s. 310). Det er nettopp derfor jeg ønsker å benytte meg av denne type intervjumetode. Jeg utførte et en-til-en intervju med en semi-strukturert intervjuguide. Jeg hadde ferdigskrevet denne slik at jeg hadde noen overordnede tema jeg ønsket å snakke om, men lot også intervjuobjektet komme med avsporinger eller innspill. Jeg kom også med tilleggsspørsmål underveis om det var relevant.

Andre former for intervju jeg gjerne skulle utført – om forholdene lå til rette for det – var en form for fokusgruppe. Dette er en form for intervju som er svært lite strukturert, og den består gjerne av fire til åtte personer, der intervjueren er moderator. I et slikt intervju får personene snakke forholdsvis fritt om et tema moderatoren legger frem (Bremborg, 2014, s. 313). I Hillsong Church er det svært vanlig at medlemmene deltar i såkalte «connect-grupper». Dette er grupper du blir en del av for å bli mer aktiv i kirkefellesskapet slik at man blir bedre kjent

med de andre medlemmene. Denne gruppen møtes hjemme hos personen som har fått ansvaret for å være connect-leder, vanligvis en gang i uken. Det ville vært svært informativt å delta på et slikt møte for å komme litt nærmere inn på medlemmene i kirken, og ikke minst få et innblikk i deres tro, holdninger og tanker som ikke er så styrt av omgivelsene rundt en gudstjeneste. Grunnet korona-viruset hadde de fleste connect-gruppene sluttet å møtes da myndighetene ikke anbefalte å samles flere personer i ett hjem. Dette utelukket dermed denne muligheten for meg.

4.6 Valg av informanter

Til tross for at dette prosjektet var mitt første møte med Hillsong, ble det raskt klart for meg at dette er en svært sosial menighet der det så ut til at de fleste kjente hverandre godt. Det var en kultur for å ønske nye mennesker velkomne inn i kirken. Siden jeg ønsket å undersøke hvorfor unge voksne tiltrekkes av Hillsong Church så var utvelgelsen av informanter basert på en klar målgruppe. Jeg ville intervjuer mennesker i aldersgruppen 18-30 år. Jeg ønsket også å representere begge kjønn. Det så ut til at det var en ganske lik representasjon av både menn og kvinner i gudstjenesten, derfor ble dette spesielt vektlagt. Dette gjaldt både de som var til stede som deltakere på gudstjenesten, men også de som jobbet frivillig under gudstjenesten, musikere og prester.

Metoden jeg i utgangspunktet hadde planlagt å benytte meg av, var den såkalte snøballeffekten (Bremborg, 2014). Dette er en metode der man spør de man har intervjuet om de har kjennskap til noen andre personer som kan delta. Faren ved å samle inn informanter gjennom en slik metode er at man kan ende opp med å få et lite utvalg av mennesker som tilhører samme krets. Dette kan dermed ses på som en metodesvakheter fordi det kan gjøre til et skjevt utvalg av informanter. Utvelgelsen av informanter møtte noen utfordringer underveis. Det var særlig på grunn av strenge restriksjoner at det ble begrenset med sosiale møter. Dette førte til at det var svært begrenset hvor mye man kunne snakke med hverandre, da man ikke kunne stå utenfor kirken verken før eller etter gudstjenesten. Vi måtte holde oss til den stolen vi først satt oss på, som var plassert én meter unna hverandre. Jeg fikk et inntrykk av at gudstjenestene vanligvis er fylt med mer interaksjon mellom deltakerne, og en form for *after-church* der man kan bli bedre kjent med hverandre. Restriksjonene var helt nødvendige for at myndighetene kunne tillate at gudstjenesten fremdeles skulle holdes, og det ble gjort det beste ut av situasjonen. Det gjorde det likevel betraktelig vanskeligere å komme i kontakt med menneskene som var til stede.

Jeg fikk likevel kontakt med noen deltakere gjennom gudstjenesten – men ikke gjennom snøballmetoden jeg i utgangspunktet hadde sett for meg. Tre av informantene kom jeg i kontakt med selv gjennom å delta på gudstjenesten. Da det ble vanskelig å komme i kontakt med flere tok jeg kontakt med Hillsong Church Oslos pastor. Jeg presenterte prosjektet mitt, og hun tok det videre slik at de som var interessert kunne kontakte meg direkte. Det var kun ett menneske som selv tok kontakt med meg angående intervju, og denne personen ble en av informantene. De tre andre kom jeg i kontakt med på gudstjenesten, alle uavhengige av hverandre. Jeg forsøkte å komme i kontakt med flere ved hjelp av de – og til tross for at jeg fikk inntrykk av at de forsøkte å få flere til å stille opp, fikk jeg ingen respons. Jeg var også i kontakt med flere av medlemmene underveis der vi planla intervjuer, men grunnet strengere restriksjoner utover høsten 2020 ble de avlyst da intervjuobjektene ikke lenger hadde mulighet. Disse tilfellene har en klar sammenheng med at samfunnet har vært under en streng nasjonal nedstengning der de fleste mennesker unngår å møte andre som ikke regnes som nærkontakter. I mitt tilfelle vil jeg likevel hevde at jeg fikk et lite, men bredt utvalg av mennesker fordi de ble rekruttert relativt uavhengige av hverandre. Alle fire informanter representerte hvert sitt syn på Hillsong Church Oslo og kirken – både lokalt og internasjonalt.

4.6.1 Sikring av anonymitet

Informantene består av to menn og to kvinner. Utover dette kommer jeg til å anonymisere de ved å gi de et fiktivt navn og eventuelt skjule opplysninger som vil gjøre det mulig å kjenne de igjen. Jeg har valgt å navngi informantene med følgende fiktive navn: Per, Abel, Eva og Emma. Jeg kommer ikke til å gå nærmere inn på jobb/utdannelse, hvor lenge de har vært en del av Hillsong eller andre private opplysninger for å sikre anonymiteten.

4.7 Praktisk gjennomføring av intervjuene

Jeg gjennomførte til sammen fire dybdeintervjuer. Utførelsen av intervjuene utfoldet seg på forskjellig vis. To av intervjuene ble utført på cafe. Dette ble gjort fordi jeg fikk fortalt at flere hadde gode opplevelser med å møte informanter på et litt mer uformelt sted. Det førte til at intervjuet fremgikk svært avslappet. Under begge intervjuene ble jeg sittende en stund etter med informanten for å prate om Hillsong generelt, da de var nysgjerrige på mitt prosjekt og hva jeg selv syntes om gudstjenestene. Det tredje intervjuet ble utført digitalt gjennom en

nettside som gjorde at man kunne se og høre hverandre gjennom video. Dette ble gjort fordi informanten ikke hadde mulighet til å møtes i Oslo da det ikke var optimalt å reise kollektivt på denne tiden. Å utføre intervjuet digitalt var helt nytt for meg, og ikke noe jeg hadde planlagt å gjøre. Jeg hadde noen bekymringer når det gjaldt kvalitet av både video og lyd, og ikke minst internettkoblingen. Dette er faktorer det ville vært vanskelig å kontrollere når man står midt i et intervju, og noe jeg bekymret meg for at kunne bli et forstyrrende element underveis. Jeg opplevde heldigvis ingen problematikk knyttet til det, og det virket som at både jeg og intervjuobjektet var komfortable med utfallet. Det fjerde intervjuet ble utført på Hillsong Church Oslos kontorer som er i samme bygg som kirken. Alle intervjuene ble utført høsten 2020. Alle intervjuene varte i omkring en time. Jeg opplevde det som en åpen samtale der informanten pratet fritt og uttrykte sine holdninger.

Under intervjuet valgte jeg å ikke benytte meg av lydopptaker. Jeg tok notater for hånd underveis, og mer utfyllende rett etter intervjuet var avsluttet. Det å benytte lydopptaker har både sine positive og negative følger. Det ville gitt meg mer nøyaktige sitater og jeg kunne gått tilbake i senere tid for å høre intervjuene igjen. Samtidig ville det vært svært tidskrevende og transkribert et så langt intervju i ettertid. I tillegg vil jeg understreke at en lydopptaker kan være en forstyrrende faktor for både meg som intervjuer, og for informanten.

4.8 Praktisk gjennomføring av observasjon

I tillegg til at jeg gjennomførte en deltakende observasjon under gudstjenesten, utførte jeg også observasjon av tilgjengelig publisert internettmateriale. Hillsong Church har produsert et enormt antall YouTube-videoer av prekener, gudstjenester og arrangementer, i tillegg til podcaster og tv-produksjoner de har vært en del av. Det ble da viktig for meg å plukke ut det kildematerialet jeg vurderte til å ha best kvalitet for mitt arbeid.

Vision Sunday blir publisert på Hillsongs YouTube-profil. Fordelen med at den alltid ligger tilgjengelig er at man kan se den flere ganger, og ikke minst spole seg frem og tilbake. Første gang jeg observerte den så jeg hele klippet mer eller mindre uavbrutt. Andre gangen tok jeg notater underveis, stoppet gjerne videoen der det ble nødvendig og gjorde en grundigere observasjon. Det ble gjennom denne videoen tydeligere for meg hvordan Hillsong, gjennom Brian Houston, deler det religiøse budskapet med sine medlemmer.

Jeg observerte også en gudstjeneste som ble publisert på Hillsong Norges YouTube-profil. Gjennom hele pandemien har de holdt digitale gudstjenester hver søndag. Jeg valgte ut én gudstjeneste jeg kunne forholde meg til og analysere nærmere. Denne så etter første publiseringsdato. Det betyr at jeg ikke fulgte live-sendingen, og fikk dermed ikke deltatt aktivt slik som andre kunne gjøre iblant annet kommentarfelt. Jeg gikk også her frem på samme måte som under observeringen av Vision Sunday ved at jeg først så hele klippet, før jeg gjorde en grundigere observasjon ved å ta notater underveis.

4.9 Etiske vurderinger

Når man samhandler med mennesker – uavhengig av hvilket forskningsfelt du tilhører – vil refleksjoner rundt egen selvrefleksivitet alltid være et krav. Religionsvitenskapelige studier handler i dag i stor grad om å samhandle med andre mennesker. Feltarbeid er en utbredt metode flere benytter seg av for å komme i kontakt med den levende religionen og de menneskene som praktiserer den. I et forskningsarbeid der man kommuniserer og samhandler med andre mennesker er det derfor svært viktig å være klar over at man ikke har en utenforstående objektiv rolle – selv om man alltid vil etterstrebe objektivitet. Som Tafjord (2006) skriver: «All samhandling inneber gjensidig påverknad – også samhandling som har eit vitenskapeleg føremål» (s. 244). Man vil derfor alltid påvirke omgivelsene sine, samtidig som at omgivelsene og de menneskene som er der vil påvirke deg. Tafjord (2006) omtaler denne gjensidige påvirkningen som refleksivitet. I religionsvitenskapelig forskning – og all annen forskning som omhandler mennesker – vil en bevissthet rundt egen refleksivitet være ekstremt viktig, og ikke minst et krav.

«Ein kan ikkje kome forbi seg sjølv, men ein kan streve mot å sjå og forstå korleis ein verkar utover seg sjølv i samhandling med andre» (Tafjord, 2006, s. 244). For meg ble dette viktig i mitt eget feltarbeid. Alle gudstjenestene i Hillsong Church Oslo har en tilnærmet identisk oppbygning. Denne skal jeg nevne nærmere i et senere kapittel. Etter to til tre sanger er spilt satt man seg gjerne ned, og pastoren ønsket alle velkomne til gudstjeneste. Vi blir da gitt omtrent ett minutt der vi kan si hei til sidemann. Mitt inntrykk av Hillsong Church Oslo er at det begynner å bli et relativt stort nettverk, men det er likevel fremdeles slik at de fleste kjenner igjen hverandre, særlig de som har vært der i flere år. På de gudstjenestene jeg deltok på fikk jeg nesten utelukkende alltid de samme spørsmålene: Hva jeg het, om jeg var ny i Hillsong og om jeg var ny i Oslo. Med noen fikk jeg tid til å fortelle at jeg studerte

religionsvitenskap, og at jeg ønsket å skrive om Hillsong. Spørsmålet jeg da fikk i retur var som regel alltid: «så, er du religiøs selv?». Dette spørsmålet har jeg dermed måtte ta stilling til svært mange ganger gjennom dette feltarbeidet. Jeg opplevde at de spurte med en genuin interesse og nysgjerrighet. Det er også et spørsmål man er blitt vant til i andre sosiale sammenhenger fordi jeg studerer religionsvitenskap. I denne sammenhengen derimot, var jeg i begynnelsen noe i tvil på hvordan jeg skulle respondere. Jeg valgte å være ærlig ved å fortelle at det er et stort spørsmål, men at jeg ikke nødvendigvis vil definere meg selv som religiøs, men at jeg er åpen og veldig nysgjerrig. Jeg opplevde at dette svaret ble tatt godt imot. For meg virket det som at det viktigste for de var at jeg hadde en genuin interesse og at jeg ville lære mer. Det ble uansett viktig for meg å tenke gjennom hvordan jeg selv ønsket å bli oppfattet. Jeg ønsket verken «overdrive» en religiøs overbevisning, eller slå hardt ned på at jeg ikke var religiøs. Om jeg hadde sagt at jeg overhodet ikke var religiøs var jeg bekymret for at det ville virke som at jeg var lite åpen og mottakelig for deres oppfatninger relatert til tro og religiøs praksis. Om jeg hadde sagt at jeg var kristen ville dette være en sterk overdrivelse fra min side, og dermed ikke en etisk riktig vurdering.

Kraft (2006) beskriver hvordan «religion er fratatt sin posisjon som iboende god og grunnleggende uskyldig, og forstås snarere som et resultat av sosiale og kulturelle konstruksjoner, som bør undersøkes på kultur- og samfunnsvitenskapens premisser» (Kraft, 2006, s. 260). Forholdet mellom forsker og informant, og ikke minst hvilke metodiske valg forskeren benytter seg av kan problematiseres – og det er nettopp det Kraft (2006) forsøker å gjøre. Dette er noe jeg selv fikk erfare. Som tidligere nevnt, og som jeg vil komme nærmere inn på senere, så har Hillsong Church mottatt relativt mye kritikk. Både i nasjonale medier, men også her i Norge. Rett etter at jeg begynte med dette prosjektet opplevde Hillsong Church Oslo en stor intern lederkonflikt. Flere ledere sa opp sin posisjon, og Oslos pastorpar, Jostein og Brit Krogedal, måtte gå av som følge av flere interne saker. Det var en rekke medieoppslag om denne hendelsen, men det ble bare så vidt nevnt på gudstjenestene jeg selv deltok på. Fordi lederkrisen var så akutt på den tiden jeg gjennomførte mitt feltarbeid var det vanskelig å snakke om. Informantene ga inntrykk av å ikke vite så mye, men om det var fordi det er et sterkt skille mellom ledelse og menighet, eller om de ikke ønsket å snakke med meg om dette fordi de var lojale til Hillsong, kan jeg ikke svare på. Det ble for meg viktig å understreke til mine informanter at jeg ikke var interessert i denne saken eksplisitt, selv om jeg ønsket å snakke lederskap generelt. Det ble viktig å være klar over min posisjon, og ikke minst maktfordelingen mellom forsker og informant.

5 Visjonære ledere

I see a church graces with layers of «once-in-a-generation» type of leaders – who are naturally gifted, spiritually potent and genuinely humble. Leaders who will pay the price and count the cost of impacting cities and nations with great, God-glorifying churches. I see a church whose leadership is unified in their commitment to the authenticity, credibility and quality of its heart. Leaders who dare to be themselves, yet live secure in the knowledge that «what they are part of is bigger than the part they play (Brian, 2014).

Dette sitatet er ett av flere visjoner Brian Houston har for Hillsong Church. Det er hentet fra hans visjon fra 2014, men allerede i 1993 så han for seg en kirke som var dypt engasjert i å oppdra trene og ikke minst oppmuntre en ny generasjon ledere til å gå sammen om felles mål og framtidsutsikter. Godt lederskap har dermed alltid vært viktig for Hillsong Church og deres øverste leder Brian Houston. Kirken kjennetegnes av karismatiske ledere med mye autoritet, noe man kan hevde har vært en av flere årsaker til at bevegelsen nå har etablert kirker over hele verden. Det blir lagt stor vekt på at lederne skal fremstå som ydmyke, de skal vise empati men samtidig ha en personlig styrke. Og de skal være visjonære. Hillsongs ledere har vært tema for mye diskusjon i ulike medier, og bevegelsen har vært gjennom flere konflikter både internasjonalt, men også lokalt her i Norge. Jeg vil i dette kapitlet benytte meg av Max Webers teorier for å beskrive ulike ledertyper, men også for å undersøke hvordan lederne kan legitimere makt og utøve autoritet. I tillegg kommer jeg til å inkludere eksempler fra informantintervjuer for å gi en bedre forståelse i hvilke egenskaper som verdsettes hos en leder i Hillsong Church.

5.1 Hvordan legitimere makt

Max Weber er en av grunnleggerne av moderne sosiologi. Hans begreper og teorier knyttet til hvordan makt legitimeres har lenge vært viktig i religionsvitenskapelig forskning. Ifølge Berit Thorbjørnsrud og Alexandra Døving sin fremstilling av Webers teorier i sin bok *Religiøse ledere. Makt og avmakt i norske trossamfunn* (2012), må det som betegnes som makt være begrunnet rasjonelt for at den skal anses som legitim. Om det utøves vold eller blir brukt

irrasjonelle argumenter kan det altså ikke regnes som en legitim maktutøvelse. For å illustrere hvordan makt kan legitimeres viser Weber til tre idealtyper.

De tre idealtypene Weber hevder kan legitimere makt, og dermed gi autoritet, omtaler han som legalt herredømme, tradisjonelt herredømme og karismatisk herredømme (Thorbjørnsrud & Døving, 2012). De tre kategoriene kan i noen tilfeller være svært flytende, og man kan hente litt fra hver kategori, mens i andre tilfeller vil de være svært tydelige og avgrensede. Legalt herredømme er kanskje den idealtypen som er mest anvendt i det norske samfunnet. Det kjennetegnes hovedsakelig ved at den religiøse lederen utøver makt gjennom lover og regler. Det legale herredømmet vil derfor være preget av at det er byråkratisk og det er gjerne knyttet til en organisasjon, for eksempel skole, sykehus eller trossamfunn. Det vil ofte være flere komiteer og styreorganer å ta hensyn til, og makten utøves dermed ikke bare av én enkeltperson, men heller av flere mennesker som er stemt frem demokratisk. Om noe skal vedtas må det gjøres på grunnlag av juridiske rammer. Legalt herredømme finner vi blant annet i Den norske Kirke. Her er det flere råd og organer, som blant annet menighetsråd kirkelig fellesråd, bisperåd og kirkemøter (Døving & Thorbjørnsrud, 2012). Om det skal vedtas nye lover eller om noen skal endres, må det tas opp i fellesskap og stemmes over demokratisk. Dette gir presten svært lite handlingsrom til å utøve makt overfor medlemmene i kirken. De religiøse lederne kan likevel sies å ha personlig autoritet til tross for at de ikke har enerådende makt. For å bli prest i Den norske Kirke i dag må du ha fullført en offentlig godkjent utdanning. Dette gjør at prestene får en legitim autoritet ved å blant annet ha fullført denne utdannelsen (Døving & Thorbjørnsrud, 2012).

Tradisjonelt herredømme er Webers andre idealtipe. Denne baserer seg på tradisjoner og tanken om at ting skal forbli slik det alltid har vært. Det er i hovedsak kontinuitet som avgjør hvor mye autoritet en leder får. De største verdensreligionene, som kristendom, islam, jødedom, hinduisme og buddhisme er alle basert på årtusener med tradisjoner og en form for kontinuitet. Mange religiøse ledere vil derfor ha innslag av at de religiøse lederne begrunner sin makt gjennom et tradisjonelt herredømme. En god beskrivelse av hvordan denne makten utøves er for eksempel imamer som hevder at deres posisjon er nedarvet, og at de tilhører slektslinjen fra Muhammad (Thorbjørnsrud & Døving, 2012, s. 20). Makt som blir begrunnet gjennom tradisjonelt herredømme blir dermed legitimert gjennom nedarvede tradisjoner. Man kan også si at prestene i Den norske Kirke utøver en form for tradisjonelt herredømme ved at prester alltid har hatt en særegen posisjon i kirken, og at de er avgjørende for å gjennomføre

visse religiøse ritualer.

Den siste idealtypen Weber hevder at kan legitimere makt er karismatisk herredømme. Weber (1978) definerer karisma som:

.. a certain quality of an individual personality by virtue of which he is considered extraordinary and treated as endowed with supernatural, superhuman, or at least specifically exceptional powers or qualities. These are such as are not accessible to the ordinary person, but are regarded as of divine origin or as exemplary, and on the basis of them the individual concerned is treated as a «leader» (Weber, 1978, s. 241).

Karisma kommer fra det greske ordet *kharisma*. I Det Nye Testamentet omtales karisma som en nådegave gitt av Gud, gjennom den hellige ånd, til de som tror på han. Nådegaver er her for eksempel evner som tungetale eller helbredelse. I dagligtalen betyr benytter man begrepet for å beskrive en persons sterke utstråling. Når man omtaler en religiøs bevegelse for karismatisk brukes ordet som regel i både en dagligdags, og en bibelsk forstand (Stensvold, 2005). Personlige egenskaper, evne til å lede og skaffe tilhengere er helt sentrale for en leders makt. Det står i sterk kontrast til legalt herredømme som bygger på institusjonalisert makt. I et karismatisk herredømme handler det om enkeltpersonen. Som Thorbjørnsrud og Døving (2012) skriver, vil denne personen ofte bryte med gamle dogmer, fastsatte regler, tidligere tradisjoner og søker ofte nye og innovative måter å formidle budskapet på. Ved å gjøre dette vil det i mange tilfeller oppstå splittelse i trossamfunnet. Dersom den karismatiske lederen klarer å få med seg sine tilhengere, kan de bryte ut av det tradisjonelle trossamfunnet å etablere en ny religiøs gruppe eller bevegelse. Et karismatisk herredømme kan fremstå som svært tiltrekkende, men det kan også være ustabil. Når en ny bevegelse eller trossamfunn utelukkende baserer seg på én karismatisk enkeltperson, har man ikke et system som kan bevare stabiliteten dersom noe skulle skje. For hva skjer om den karismatiske ledere dør? Eller begår en så stor synd eller feil at tilhengerne ikke lenger ønsker å følge lederen? I tillegg har man sett flere eksempler på interne maktkamper mellom personer i en religiøs bevegelse. For å oppnå en mer stabil autoritet og for å sikre kontinuitet må det i mange tilfeller skje en institusjonalisering av karisma. Om det blir gjort, ser vi at lederens autoritet i større grad kan sammenlignes med et legalt herredømme. Weber beskriver to former for karisma: Den første er en nyskapende form for karisma som gir en person makt på tvers av alt som er institusjonalisert og rutinepreget. Den andre er den institusjonaliserte formen for karisma som

finnes nedlagt i selve organisasjonen (kirken, trossamfunnet) gjennom en institusjonalisering av «guds nådegave» (Thorbjørnsrud & Døving, 2012, s. 12).

5.2 Lederskap i pinsebevegelsen

Når man skal definere en pinsebevegelse hører det gjerne med en karakteristikk av ledertypene, da mange pinse-kirker har sterke og autoritative lederskikkelser (Moberg & Skjoldli, 2018). Religionssosiologen Pål Repstad skriver generelt om pinseledere og hvilke utfordringer de møter på i sitt kapittel i *Religiøse ledere* (Døving & Thorbjørnsrud, 2012). Ifølge han er det vanskelig å skrive om pinseledere i Norge nettopp fordi menighetene er så forskjellige, og legger så stor vekt på den enkelte pinsemenighetens autonomi. Alle menighetene står uavhengige av hverandre, og de jobber nokså selvstendige selv om mange av de går under paraplyorganisasjonen Pinsebevegelsen. Da blir det vanskelig å si noe enhetlig som vil dekke alle som definerer seg som pinsevenner. Som nevnt før, defineres Hillsong Church som en pinsebevegelse. En av problemstillingene Repstad (2012) undersøker er spenningen mellom den enkelte pinsemenighetens autonomi og nasjonale føringer i form av lover og regler om styring og drift av norske trossamfunn. Dette er et tema som også angår Hillsong Church. For til tross for at pinsekirker gjerne søker autoritære lederskikkelser med en tydelig personlig karisma og sterk egenkarakter, så står de ikke helt fritt. Pinsekirker i Norge må ta hensyn til at samfunnet legger opp til en formalisering og rutinisering av hvordan man skal lede en menighet. Dette kommer til uttrykk på flere områder. Det er for eksempel svært mange pinsekirker i Norge som er del av et større fellesskap. Paraplyorganisasjonen Pinsebevegelsen i Norge (som består av 340 lokalkirker, og 63 menigheter fra De Frie Evangeliske Forsamlinger, med til sammen over 50.000 medlemmer) (Pinsebevegelsen, u.å). Hillsong Church må derfor forholde seg til både de internasjonale lederne – men samtidig ta hensyn til nasjonale lovverk. En annen problemstilling pinsekirkene har møtt på de siste årene er en økt grad av akademisering blant lederne. Utdanningsnivået er blitt høyere, og i Norge kan de også få utdanning fra høyskole der det undervises i teologi og ledelse. Dette er utdanningsopplegg utviklet i et samarbeid med baptistene (Repstad, 2012, s. 112). Dette er et tydelig tegn på at den personlige karismaen institusjonaliseres, og innebærer at forholdet mellom legalt herredømme og karismatisk herredømme glir mer over i hverandre.

Repstad (2012) viser også til de britiske religionsforskerne Linda Woodhead og Paul Heelas kjente typologier for å kategorisere ulike religiøse grupper (2000). De kategoriserer karismatiske bevegelser under det de omtaler som *experiential religions of differences* oversatt til norsk som «erfaringsorienterte forskjellsreligioner». Det er verd å peke på at når Woodhead og Heelas konsentrerer seg i hovedsak om religion i vestlige land. Det som kjennetegner «*experiential religions of differences*» er at de ser gud som allmektig og at mennesket er i konstant behov for frelse fordi vi lever som syndige. Erfaringsorienterte forskjellsreligioner er gjerne sterkt dogmatiske og styrt av moralske rammer slik at det religiøse budskapet er fastslått, men måten det formidles på kan forandres. Dette passer godt til Hillsong, som er svært åpne for fornyelse og innovative løsninger i sin forkynnelse av det religiøse budskapet. I sterk kontrast til denne kategoriseringen har vi Woodhead og Heelas (2000) andre kategori: *religions of humanity*. Gud er allmektig her også, men det råder i større grad et positivt og optimistisk syn på frelse og menneskesynet. Dette assosieres gjerne med de store kristne kirkene, som for eksempel Den norske Kirke. Den tredje kategorien omtaler Woodhead og Heelas (2000) som *spiritualities of life*. Denne kategorien finner vi i trossamfunn som har et større fokus på menneskets subjektive følelser og erfaringer. Denne formen for religiøse organisasjoner tenker at det guddommelige og/eller spirituelle kommer fra mennesket selv. De har gjerne et mer fiendtlig syn på autoritære ledere, og assosieres særlig med nyreligiøsitet (Repstad, 2012, s. 119-120).

Typisk for pinsemenigheter generelt, og Hillsong spesielt, er dermed at de kan omtales som erfaringsbasert forskjells-religioner. Dette beskriver godt hvilke utfordringer mange pinsemenigheter står overfor. For hvordan kombinere sterke dogmatiske holdepunkter og moralske verdier – men samtidig vektlegge en tydelig subjektiv opplevelse blant deltakerne? Det er fokus på den karismatiske lederen og han eller hennes personlige utstråling og egenkarakter, men samtidig må de forholde seg til dogmatiske regler, og ikke minst ta hensyn til demokratiske verdier og institusjoner storsamfunnet legger til rette for. Dette er også noe som angår Hillsong Church.

5.3 Institusjonalisert karisma

Så på hvilken måte kommer egentlig den institusjonaliserte karismaen til uttrykk? Og *hvor* karismatisk kan egentlig Hillsong Church kategoriseres som? Er det mulig å institusjonalisere en religiøs bevegelse som i utgangspunktet bygger på lederens personlige forhold til Gud?

For å svare på disse spørsmålene vil jeg ta utgangspunkt i Katie E. Corcoran og James K. Wellmann Jr (2016) sitt forskningsprosjekt på mega-kirker i USA. Til tross for at Hillsong Church ikke regnes som en «megakirke» i Norge, gjør den det i andre land der bevegelsen er langt større. Hillsong Church kan dermed kategoriseres et globalt nettverk som omfatter flere mega-kirker. Megakirker og karismatisk lederskap er bare noen av de viktigste kjennetegnene til pinsebevegelser. Corcoran og Wellmann påpeker noe interessant i sin studie: At lederne i mega-kirkene de studerer ikke nødvendigvis *må* karakteriseres som karismatiske. De er opptatt av ulike former for lederskap, og et av deres viktigste funn var at de mega-kirkene som har en mer institusjonalisert form for lederstruktur opplever færre konflikter mellom «extraordinary and ordinary qualities of the charismatic leader and that, in fact, both can attract followers and solidify the charismatic band» (Corcoran & Wellman, 2016, s. 309). Det finnes flere likhetstrekk mellom Corcoran og Wellmanns (2016) funn og lederstrukturen i Hillsong Church, både internasjonalt men også lokalt i Oslo. Ledelsen i Hillsong Church representerer en institusjonalisert karisma som gjør at lederne ikke nødvendigvis må være utstyrt med personlige nådegaver. Men til tross for at lederne i Hillsong ikke tillegges guddommelige kvaliteter eller supernaturlige evner, oppleves de som karismatiske. Alle lederne, men særlig Brian Houston, ses på som helt avgjørende for kirken.

Corcoran og Wellmann (2016) sammenligner institusjonalisert religion med nye religiøse bevegelser når de forklarer hvordan karismatisk autoritet kommer til uttrykk. Det er viktig å understreke at karisma ikke er noe en person oppnår alene, men noe som blir gitt personen av andre mennesker. I Hillsong er ikke ledernes karisma knyttet til helt spesielle egenskaper, men til ledernes vilje til å tjene fellesskapet og å ofre seg for kirken. Det er dermed *relasjonen* mellom leder og tilhenger som er viktig: at tilhengerne ser opp til lederen. Det er dermed tilhengerne som eventuelt tillegger lederen overnaturlige eller guddommelige egenskaper og autoritet. Siden karisma oppstår gjennom relasjonen mellom leder og tilhenger, kan den karismatiske lederen oppleve det Corcoran og Wellmann omtaler som *charismatic disenchantment*, eller karismatisk desillusjon. Karismatiske ledere i nye religiøse bevegelser kjennetegnes gjerne ved at de har ekstraordinære egenskaper, og ses gjerne på som nærmest umenneskelige på grunn av sine guddommelige trekk. Om tilhengerne av en slik leder møter han eller henne i mer «vanlige» omstendigheter, som for eksempel på matbutikken, kan de raskt miste sin status som «overmenneskelig». De er da blitt *for* vanlige, og man oppnår en «løsriivelse», eller *disenchantment*. Dette er noe av årsaken til at svært karismatiske religiøse bevegelser kan fremstå som noe ustabile. Det skal svært lite til for å

ødelegge det inntrykket man først hadde av en gudbenådet leder. Religioner som har religiøse ledere med en institusjonalisert karisma derimot, vil være mer stabile. Her vil ikke medlemmene utelukkende følge lederen på grunn av hans ekstraordinære egenskaper, men også på grunn av han eller hennes «vanlige» kvaliteter. Det som kan ses på som «feil» eller «mangler» blir plutselig noe tilhengerne kan sette pris på, fordi de kjenner seg igjen i den religiøse lederen. De vedkjenner at det er menneskelig å gjøre feil, også for den religiøse lederen. Dette ble særlig tydelig under intervjuene med informantene. De uttrykte alle at de satt pris på prestenes ærlighet:

Prestene ofte har en ærlighetsforkynnelse. De sier selv at de ikke er uten feil. Man preker like mye til seg selv som til resten. Så må man bare ta en sjans på at flere kjenner seg igjen. De har ikke et opphøyet ideal, men de har respekt. De har jobbet hardt og gitt mye av seg selv (intervju med Abel, Oslo 20. september 2020).

Lederen kan dermed snu det til sin fordel ved å dele åpenhjertig om sitt eget liv – til tross for at det inkluderer opp- og nedturer.

5.4 Brian Houston – en apostolisk figur?

Hillsongs grunnlegger og leder Brian Houston er på mange måter et typisk eksempel på hvordan man benytter en karismatisk lederstil, som samtidig er blitt institusjonalisert og rutinisert for å sikre kontinuitet og trygghet i kirken. Man kan altså ikke skrive om religiøse ledere og autoritet i Hillsong Church og ikke nevne denne mannen. Hillsong Churchs utviklingshistorie viser at Houston's lederrolle har utviklet seg gjennom en lang prosess. Hutchinson skriver følgende:

The comparison from a standpoint of 15 years later, at a time Brian Houston is seen as a dominant, «apostolic» figure, suggests that this rise and rise should not be discussed so much in terms of *personal* charisma, but in Weberian terms of the work on *organizational/institutional charisma* which has emerged in business/management disciplines (Hutchinson, 2017, s. 46).

Sitatet beskriver Houston's utvikling fra å leve i skyggen av sin egen pinse-pastor far, som ble sett på som en person med svært karismatiske evner, til å bli leder for en global organisasjon. Brian Houston startet som en relativt usikker og sjenert predikant til å bli en mann med

tydelige visjoner for kirken han ønsket å bygge. Og mens kirken vokste, vokste også Houston til å bli en apostolisk figur. På denne måten trakk han til seg medlemmer verden over. Begrepet apostolisk er interessant. I det Nye Testamentet er en apostel en utsender. Det er ulike måter å benytte ordet. Noen bruker det utelukkende om Jesu tolv disipler, mens andre ganger er det brukt mer generelt om kristne misjonærer (Aasgaard, 2019). Å bruke ordet apostel for å beskrive Houston sier uansett noe om hvilken posisjon han har fått i Hillsong Church. Det viser også at hans rolle som leder strekker seg langt utenfor det administrative og organisatoriske.

Hutchinson (2017) beskriver altså Houston som leder i weberiansk forstand ved at han har en organisatorisk/institusjonell karisma. Spesielt interessant er det at han eksplisitt sammenlignes med den type ledere vi finner i næringslivet. Han utøver autoritet ved at han er Hillsong Churchs ansikt utad, og dermed representerer kirken. Det er som sagt han som har vært ansvarlig for å ha bygget Hillsong fra grunnen av, og hans lederskap har utvilsomt vært en viktig årsak til at bevegelsen har vokst så enormt de siste årene. Sistnevnte suksess kan kategoriseres som en del av hans organisatoriske karisma. Som allerede nevnt – bevegelser som bygger utelukkende på én karismatisk leder med «gudgitte nådegaver» kan oppleves som ustabile. Houstons måte å kombinere sin institusjonaliserte karisma og personlige lederstil sikrer i større grad stabilisering i det globale kirkesamfunnet Hillsong Church er i dag.

5.4.1 The Hillsong Eldership

Institusjonaliseringen av karisma i Hillsong Church sin ledelse kommer til uttrykk blant annet ved at de har flere andre nøkkelpersoner og råd som kan gi veiledning. Én av de er det som omtales som *The Hillsong Eldership*. Dette er en gruppe med 11 menn som er utpekt av Brian Houston og et lederteam.

In the early church, elders were appointed in order to provide example, guidance and spiritual oversight to the churches (Acts 14:23). Their primary focus was the spiritual health of the church (1 Tim 4:14) (1 Tim 5:17-22) (James 5:14). They were chosen for their pastoral leadership, exemplary lifestyle and willingness to serve (Titus 1:5-9) (1 Peter 5:1-5) (Hillsong, u.å.d).

I beskrivelsen av hvem «de eldste» er står det en tydelig referanse til Bibelen og de første kristne. Det ser dermed ut til at «de eldste» velges på bakgrunn av moralske verdier, deres eksemplariske livsstil og ikke minst hva de gjør for å fremme kirken og hjelpe den til å vokse og nå flere mennesker (Hillsong, u.å.d). Man kan også merke seg at det ikke er én eneste kvinne av de 11 personene som er blant de utpekte. Jeg har ikke funnet ut om det er slik at det ikke *kan* være kvinner med, men det kan tenkes at eldsterådets medlemmer må være menn fordi de bygger på et bibelsk grunnlag, og det «urkristne» Hillsong Church generelt er svært opptatt av.

Det finnes i tillegg en beskrivelse av de 11 mennene der det understrekes at de er gift, hvor mange barn de har og eventuelle barnebarn. I tillegg er deres tidligere og nåværende jobberfaringer vektlagt. Et eksempel er Andrew Denton som beskrives slik:

Executive director of Hillsong and director of a number of other companies involved in property development. He was a licensed plumber and worked for a multinational building company before moving into developing over 10 years ago. In over 30 years of working, Andrew gained considerable experience in senior project management, joint venture and client relationship. Andrew and his wife Susan and their three children have been active members of Hillsong Church since 1991 (Hillsong, u.å.d).

Her vektlegges altså Denton sin ikke-religiøse jobberfaring og hans privatliv. Beskrivelsen viser indirekte hvordan han personlig bidrar til kirken. Han fremstår som et eksempel til beundring og etterfølgelse. Det står ellers lite om hans tro og personlige relasjon til Gud. Eldsterådet består dermed av menn som kan bidra til å lede kirken fremover samtidig som de tjener Gud.

Brian Houston kan altså ses på som den ledende autorative personen, og sammen med «de eldre» representerer han en form for institusjonalisert karisma. Houston er ansikt utad og den personen man gjerne forbinder med bevegelsen. Han beskrives som en apostel og det er han som leder de største arrangementene og gudstjenestene. For å bygge en stabil og global kirke kan likevel ikke Houston stå alene. Dermed samarbeider han med svært mange andre mennesker, fra alle mulige bransjer, religiøse som sekulære, som kan bidra til å bygge kirken.

5.5 Religiøs og ikke-religiøs legitimering

Det er liten tvil om at Houston har stor respekt blant medlemmene i kirken, også i Oslo. Dette til tross for at de i de fleste ikke har en personlig og nær relasjon til han. Likevel ligger det en viss ambivalens i fortellingen om hvordan hans lederskap er blitt viktig. Selv om det gjerne understrekes at det er det «åndelig arbeidet» og hans karismatiske nådegaver som er viktig, blir det tydelig at også hans ikke-religiøse legitimeringsformer er blitt helt sentrale. Craig Martin skriver i *A critical introduction to the study of religion* (2017) om ulike måter å legitimere autoritet. Når det blir satt spørsmålsteget ved noe, må man legitimere det rasjonelt for at det skal ha betydning. Bare slik vil det gi autoritet. I religiøse sammenhenger vil gjerne henvisningen til religiøse tekster eller guder gi et legitimt svar: «why can't I? Because the Bible says so» (Martin, 2017, s. 103). Om man derimot diskuterer med en person som ikke er religiøs eller troende, vil ikke dette svaret anses som legitimt. Martin (2017) skiller her mellom legitimering, og religiøs legitimering. Han viser i den forbindelse til Peter Berger (1967) som skriver at en legitimeringsprosess regnes som religiøs om den har innslag av noe overmenneskelig eller overnaturlig. Det som er interessant for denne oppgaven, overført til Hillsong Church, er at de i høy grad benytter seg av begge de to legitimeringsformene – både religiøs og ikke-religiøs. Uavhengig av hvilken legitimeringsform de benytter seg av ganger det uansett det religiøse aspektet.

5.5.1 Religiøs legitimering

Hillsong Church betegner seg selv som en Bibel-basert kirke (Houston, 1993/2014). På hjemmesiden har de en uttalelse av tro, og under «Dette tror vi på» lyder den første setning som følger: «Vi tror Bibelen er guds ord. Den er pålitelig og anvendelig i hverdagen vår» (Hillsong Church, u.å.c). Bibelen blir dermed omtalt som øverste autoritet i Hillsong. Den skal brukes aktivt, også i hverdagen – uten å endre den. Under ett av intervjuene snakket vi om dette. Emma forklarer: «Bibelen er uforanderlig. Den er solid. Selv om jeg kan forandre meg, og mine meninger, så vil Bibelen forbli uforanderlig. Det gjør den anvendelig og trygg». Emmas tolkning samsvarer godt med de andre informantene også. Under intervjuet med Abel beskriver han Bibelen slik:

Bibelen er fundamentet. Ekstremt komplekst, og svært tolkningsbasert. Hillsong og andre pinsemenigheter ønsker å gjøre det lettere å forstå. For bibelen handler om

mennesker. Noen vil si at den ikke er aktuell, men den er hyperaktuell. Den er for alle, meg og deg, ikke bare for de intellektuelt lærde. Den er ikke uoppnåelig. Den skal være tilgjengelig og forståelig (intervju med Abel, Oslo 20. september 2020).

Bibelen er altså en av de viktigste kildene til innsikt, og den avgjør om noe er rett eller galt. Jeg opplevde også at Bibelen ble brukt aktivt under gudstjenestene. Både ved at prekenen tok utgangspunkt i ulike vers fra Nye Testamentet eller at pastoren viste til hva som er rett og galt med henvisning til Bibelen. På denne måten kan vi si at Hillsong Church benytter seg av det Martin (2017) omtaler som religiøs-legitimering. Man skal for eksempel være sjenerøs fordi Jesus var det – og det er sant – fordi det står i Bibelen.

5.5.2 Ikke-religiøs legitimering

Det finnes helt klart ulike måter for lederne å legitimere sin makt. Jeg har allerede vist at lederne i Hillsong Church bygger på institusjonalisert karisma. Det er derfor en dualitet mellom karismatisk autoritet og nådegaver i Hillsong – men også et bevisst fokus på at kirken skal vokse og utvikle seg. Dette gjøres ved at kirkens lederskap rutineres og institusjonaliseres. Denne dualiteten kom også frem i intervjuene. Da vi diskuterte religiøse ledere, legitimeringsformer og status var det for Emma svært viktig at lederne fremsto som konstante i sin tro: «En god religiøs leder må kunne være seg selv. Å lede en gruppe er en nådegave. Det er noe du er uavhengig av utdanning og kurs. Det er noe som kan oppnås ved hjelp av lidenskap. Du må være klar i troen din, og fokusere på det åndelige arbeidet, ikke det sekulære». At de religiøse lederne var trygge i sin tro og fulgte bibelen var et gjennomgangstema i alle intervjuene. Men andre faktorer var også viktig for å legitimere makt – og disse var ikke nødvendigvis «religiøse».

Man har en enorm respekt for det de (Brian og Bobbie Houston) har gjort. De har gjort så mye for kirka. Og de har en tydelig visjon og et mål. Med den kunnskapen og de evnene de har, så kunne de sikkert blitt millionærer i næringslivet. Men de bestemte seg for å bygge Hillsong. De har helt klart en viktig rolle for kirken (intervju med Per, Oslo 5. oktober 2020).

Dette sitatet illustrerer en holdning til de religiøse lederne som flere av informantene uttrykte. Det kom også tydelig frem på gudstjenestene. At de religiøse lederne har gitt opp noe for at

kirken skal komme dit den er i dag. De beskrives som dyktige og kompetente mennesker som *kunne* tjent veldig mye penger om de forble i en annen bransje, men som *valgte* å følge kirken. Informant Abel beskriver ledernes status på denne måten:

Det er veldig stor kultur for å løfte frem ledere. Om du preker under gudstjenesten eller en annen plattform er det en uskreven regel at man takker pastoren for muligheten du har fått. For den pastoren har vært med på å bygge en institusjon. I motsetning til for eksempel statskirken, så er Hillsong bygget fra grunnen. Mange har gitt veldig mye av seg selv for å oppnå dette. Dette gir en status (intervju med Abel, Oslo 20. september 2020).

Dette offermotivert fremstår som svært viktig, særlig fordi det veier opp for de åndelige nådegavene. Det gjør det også mulig for lederne å leve i en større luksus, fordi de har tjent pengene selv og dermed «fortjener» det. Samtidig vektlegges deres høye moral ved at de fortsetter å leve et liv i samsvar med Bibelen. Når ledernes personlige historie og arbeidserfaring blir løftet frem, er det en måte å bygge opp deres status. Samtidig som de religiøse lederne løftes frem, blir det igjen viktig å understreke at de er «vanlige» mennesker. Til tross for at informantene uttrykte respekt for lederne, var de også opptatt av at de ikke skulle ha *for* mye makt:

Målet er ikke å plassere en leder på en pødestall. Heller motsatt. Ledere kan ha en status fordi man beundrer de. De viser vei, oppmuntrer og det er en kultur for å hedre lederskap. Man vet at det er en stor jobb og et stort ansvar. Man må backe lederne. Det er ikke det samme som å opphøye de (intervju med Eva, Oslo 25. september).

På denne måten kommer de religiøse lederne i Hillsong Church «nærmere» medlemmene. De unngår det Corcoran og Wellmann (2016) omtaler som karismatisk desillusjon – de oppnår en stor status og respekt, men det er ikke nødvendigvis *bare* på grunn av overmenneskelige egenskaper. For selv om Hillsong har en kultur for å løfte frem ledere, skal man heller ikke misbruke dette.

6 Hillsong som studieobjekt i koronaens tid: Feltarbeid, musikk og fellesskap

As believers, we love the Lord with all our heart, soul, mind and strength. And music universally has the power to engage the entirety of who I am at that moment of expressing my devotion to God. When I sing in worship I am engaged emotionally, physically and intellectually. It's like «all of me» is caught up in this act of love. It's music that makes this happen (Corby, 2011).

6.1 Innledning

Søndagene jeg dro i kirken var dager med store forventinger. Da jeg begynte å studere Hillsong Church ble det raskt klart for meg at jeg måtte delta fysisk på flere av gudstjenestene for å få et helhetlig inntrykk av kirken og de menneskene som går der. Mitt inntrykk av Hillsong fra tidligere var nesten utelukkende basert på avisartikler og noe faglitteratur. I tillegg hadde jeg sett Hillsong-logoen gjennom sosiale medier, og hørt et par av sangene som toppet Billboard-topplisten. Det var dermed relativt nytt for meg hva som faktisk foregikk på gudstjenestene. At musikken var en viktig del av Hillsong var jeg for eksempel klar over – men ikke *hvor* stor del som faktisk ble viet til nettopp dette. Det var også gjennom deltakende observasjon av gudstjenestene i kirken, og observasjon av de digitale gudstjenestene på YouTube at jeg ble bevisst på hvor viktig de internasjonale forholdene er for samholdet og fellesskapet. De ser på seg selv som en «global familie». Brian og Bobbie Houston blir løftet frem som den globale bevegelsens ledere, og båndene til Sydney er tydelige. Relasjonen til andre Hillsong-kirker i Sverige og Norge. I tillegg til at Hillsong Church Oslo er en del av den «globale familien», er de også en del av den nasjonale organisasjonen Pinsebevegelsen i Norge. Forholdet til andre Hillsong-kirker, og til Pinsebevegelsen kom til uttrykk ved at det er ulike personer som blant annet preker eller holder bønn under gudstjenestene. En av disse var – i det tidsrommet jeg gjorde feltarbeid i kirken – blant annet Andreas Nielsen, pastor i Hillsong Sverige og Egil Svartdahl, pastor i Filadelfia-kirken. Det kom også pastorer fra andre Hillsong-kirker rundt om i Norge, i tillegg til at vanlige Hillsong-medlemmer fikk muligheten til å preke. Til tross for de transnasjonale og lokale forbindelsene ble løftet frem, ble det etter hvert tydeligere for meg hvordan enkeltindividet også ble viet stor oppmerksomhet. De lever ut visjonen om en kirke som skal være «big enough to dream on a global scale, yet personal enough for every ONE to find their place. I see a church that beckons «WELCOME HOME» to every man, woman and child that walks through the

doors» (Houston, 2014). Tilhørigheten til fellesskapet i form av deltakelse i gudstjenester og ulike connect-grupper, samt et betydelig fokus på individet er sannsynligvis helt avgjørende faktorer som kan forklare hvorfor så mange unge mennesker tiltrekkes av nettopp Hillsong Church Oslo – og Hillsongs internasjonale suksess.

Denne oppgaven handler om Hillsong Churchs appell til unge voksne mennesker. For å få en dypere innsikt i dette måtte jeg utnytte det kildematerialet jeg hadde tilgjengelig. Som jeg beskriver nærmere i kapittel fire gjorde pandemien at jeg ikke fikk tilgang til alt av materiale jeg gjerne skulle ønske. Jeg fikk likevel dratt på flere gudstjenester og gjort fire intervjuer. På grunn av pandemien er mye av det empiriske materialet i denne oppgaven basert på observasjon av digitale gudstjenester. Jeg vil starte dette kapitlet med å se på Hillsong Church i lys av populærkulturen. Deretter vil jeg beskrive Hillsong bevegelsens estetisering av religiøs praksis, særlig lovsangens appell og funksjon.

6.2 Estetisering av religiøs praksis

En sentral del av Hillsongs gudstjenester er lovsang. Dette er en religiøs praksis som er gjennomgående, ikke bare i de fysiske gudstjenestene, men også i de digitale. Når jeg skal undersøke effekten av lovsang er jeg inspirert av boken *fra forsakelse til feelgood* (2013) redigert av Pål Repstad og Irene Trysnes. Boken er basert på et forskningsprosjekt kalt «Religion som estetiserende praksis», og tar gjennom flere kapitler opp sang, musikk og dans som praksis i kristne miljøer. Den reiser også et interessant spørsmål: Er det slik at sang, dans og musikk fører til at det religiøse livet mykner opp? Hillsongs gudstjeneste er i aller høyeste grad preget av estetiske virkemidler. Dette gjelder ikke bare musikken, men også det visuelle, både i digitale og fysiske gudstjenester. Hillsong benytter seg hele tiden av flere ulike populærkulturelle uttrykk.

Musikk, sang og dans er en nokså allment akseptert både blant tradisjonelle og nyere kristne kirker og menigheter i Norge. Slik har det ikke alltid vært. For mens klapping etter en julekonsert i dag ses på som høyst normalt, ville det på 1800-tallet vært helt utenkelig (Repstad, 2013). Publikum opptrer på en annen måte under gudstjenester i dag, og vi har sett en økt tilpasning til hva som anses som akseptert når det gjelder kulturelle uttrykk i tekst og tone. Til tross for at dette finnes det fremdeles aspekter ved populærkulturen som vil bli sett på som blasfemisk eller for kontroversielt – eller bare overfladisk. Repstad (2013) hevder

også at vi ser en tendens til at gudstjenester som inkluderer sang, dans og musikk kan bli sett på som mindre seriøse, ustabile og uforpliktende. Denne kritikken kommer fra de som mener at det estetiske overskygger det teologiske. For hvor blir det av det religiøse budskapet? Har det religiøse budskapet måtte vike for populærkulturelle virkemidler? Er teologien gjemt i sangtekstene – eller er det bare underholdning?

6.2.1 Konkurransen i det religiøse markedet?

Religionssosiologien Pål Repstad bruker det han omtaler som en vid bruk av ordet estetisering: «Estetisering er en prosess der sanseinntrykk får økt betydning i forhold til andre perspektiver som moralsk verdi, sannhetsinnhold og praktiske, funksjonelle hensyn» (Repstad, 2013, s. 14). En slik estetisering av religion kan skyldes at det religiøse markedet og konkurransen om å trekke til seg flest nye medlemmer er betydelig økt. I tillegg understreker Repstad at skepsisen til autoritære ledere øker, samtidig som at vi ser en nedgang i de som praktiserer sin tro. Dette prøver kirker og menigheter å motvirke: «Dette innebærer en økt sans for populære aktiviteter, ikke minst i barne- og ungdomsarbeidet, og en større romslighet for hva som «hører hjemme» i kirken eller bedehuset» (Repstad, 2013, s. 27). I et moderne og sekulært samfunn der vi har en kontinuerlig tilgang på ny informasjon og teknologi er dette helt sentralt. Repstad trekker frem en mye omdiskutert retning innenfor sosiologi: Rational choice theory. Kort fortalt handler den om hvordan mennesket selv gjør rasjonelle vurderinger i valg av religion ut ifra hva de trenger og som vil tjene dem best. Dette gjør at kirker og menigheter må fornye seg og tenke nytt i takt med utviklingen. Hillsong Church er et godt eksempel på hvordan de som en religiøs bevegelse har tilpasset seg og funnet sin egen stil som skiller dem fra andre tilbud på det religiøse markedet. De har i hovedsak siktet seg inn mot en yngre målgruppe, som naturlig nok tiltrekkes at populærkultur. Hillsong Church er også en relativt ny bevegelse. Det gjør at det er en kirke de aller fleste ikke er født og oppvokst i – men en kirke medlemmene har tatt et aktivt valg om å bli en del av, ofte i senere ungdomsår. Det var tilfelle for flere av informantene mine, og andre jeg snakket med under mitt feltarbeid. På spørsmålet om hvorfor informanten Per valgte å begynne i Hillsong svarer han følgende:

Jeg brukte en del tid på å finne meg til rette i det jeg selv mente var den beste menigheten for meg. Til slutt falt valget på Hillsong. Det var tre ting som ble

avgjørende i den prosessen: Det første var venner. Jeg ble møtt velkommen av jevnaldrende og det føltes lett og naturlig å skaffe seg venner i denne kirken. Det var et veldig sosialt sted. Det andre var visjon. De hadde en tydelig ide og visjon for kirken. Det tredje var mangfold. Det er et spekter av mennesker, selv om de fleste er unge. Det er også noen voksne her, og yngre. Jeg tror at om du er kristen eller ei, så trenger du relasjoner. Det handler om å kunne være seg selv. Men alle trenger fellesskap. Og jeg tror veldig mange lengter etter å være en del av noe større. I tillegg tror jeg lovsangen er med og bidrar til at mennesker blir mer oppmerksomme på Hillsong. Det er et faktum at du møter jevnaldrende her. Det er ikke bare gamle mennesker, gamle salmer og orgelspill (Intervju med Per, Oslo 5. oktober 2020).

Per beskriver her sin religiøse søken som en prosess der han oppsøkte flere kirker, og til slutt tok et aktivt valg. Det ble Hillsong Church fordi det var en kirke som appellerte til ham av flere grunner.

6.3 Religion og populærkultur

«Det gudommelige flyttet ned fra himmelen og inn i det enkelte individ, den religiøse erfaring er vektlagt på en annen og sterkere måte, og personlige myter florerer (Alver, Gilhus, Mikaelsson & Selberg, 1999, s. 7). Dette sitatet illustrerer hvordan det religiøse landskapet i Norge er i endring. Vi kan ikke lenger forske på religiøs praksis bare ved å se på de tradisjonelle kirkelige organisasjonene. Religion er på mange måter flyttet til andre arenaer. Dag Ø. Endsjø og Liv I. Lied (2011) kommer med en annen viktig påstand som understreker denne endringen: «Når vi om noen år ser tilbake på det første tiåret av det 21. århundre, vil vi se at religion har spilt en av hovedrollene i norsk og vestlig populærkultur» (Endsjø & Lied, 2011, s. 11). Om vi ser på tv, hører på radio eller leser bøker vil vi finne eksempler på hvordan religion er blitt en så integrert del av populærkulturen av man i mange av tilfellene ikke vil tenke på det som religion. Tv-programmer som *Åndenes makt* og reality-programmet *Paradise Hotel* er bare noen av eksemplene Lied og Endsjø (2011) trekker frem. Vi kan finne de samme tendensene også utenfor Norge. Til tross for sekulariseringsdebatter og et fokus på at nordmenns religiøse deltakelse er synkende, kan vi altså fremdeles finne religion i populærkulturen. Endsjø og Lied (2011, s. 13) hevder dette kan komme av en endring i synet på religion: «religiøsitet er for eksempel ikke alltid altomfattende for den enkelte og heller ikke nødvendigvis ensbetydende med tro i manges øyne». På samme måte kan vi altså finne

populærkultur i religioner, som i Hillsong Church. Hva som anses som «religion» er altså i endring. I tillegg til dette blir religion på mange måter flettet inn i populærkulturen på en måte at det kan være vanskelig å gjennomskue. Likevel er det med på å «fortrylle» hverdagen» vår (Alver, Gilhus, Mikaelsson & Selberg, 1999).

6.3.1 Populærkultur: en definisjon

Jeg vil hevde at Hillsong Church med musikk og visuelle virkemidler er en vesentlig del av populærkulturen. Endsjø og Lied definerer populærkultur som «et spekter av kulturelle uttrykk som er likt, kjent og konsumert av mange – kulturelle uttrykk som er myntet på og likt av folk flest» (Endsjø & Lied, 2011, s. 16). Populærkultur er altså noe dagligdags, slik at vi gjerne ikke tenker på de fenomenene som noe kulturelt. Det blir ofte sett på som underholdning, og noe som er tilgjengelig i hverdagen og noe vi ofte omgir oss med. I tillegg er den kommersielle delen av populærkulturen viktig. Det selges, masseproduseres og gis ut bøker, sanger, tv-serier og klær til et marked som kjøper det. Religiøse bevegelser benytter i sag også media på en helt unik måte for å nå ut til enda flere mennesker.

6.4 Den religiøse popmusikken

At religion blir inkludert i populærmusikk er ikke noe nytt. Endsjø og Lied (2011) utdyper dette ved å vise til sangkonkurransen Melodi Gran Prix. Her gikk Silvia Night, en islandsk deltaker opp på scenen for å «ringe Gud» (Endsjø & Lied, 2011). Plutselig fikk sangen en religiøs dimensjon. Dette er et ganske eksplisitt eksempel, men referanser til det guddommelige er nokså vanlig i vanlig popmusikk. Rapperen Kanye West ga for eksempel ut albumet «Jesus is King» i 2019 der han i flere av sangene rapper om Gud. Kanye West, Melodi Gran Prix finalister og andre popstjerner som benytter religiøse metaforer gjør det på forskjellige måter, men en fellesnevner er at grensen for hva som kan inkluderes er blitt mer flytende. Det er ikke slik at religiøse sanger er forbeholdt én sjanger og religiøse ord og uttrykk finnes ikke bare i religiøse sammenhenger: «Siden de ofte viser seg å være så særdeles anvendbare og fruktbare retoriske virkemidler, får opprinnelig religiøse metaforer, bilder og allegorier, uansett stadig nye anvendelsesmåter» (Endsjø & Lied, 2011, s. 40). Slik glir religion og populærkultur over i hverandre.

6.4.1 Lovsang

Lovsang har i dag en sentral plass i mange unge kristne miljøer. Sangtekstene og melodien kan variere, men formen er nokså lik. I følge Trysnes (2005) er tekstene preget av at de er «enkle – noen ganger bare et par linjer, og disse synges om igjen og om igjen» (s. 130). I tillegg handler tematikken om den nære og personlige relasjonen til Gud. De vil også oppleves som mindre dogmatiske enn tradisjonelle salmer. Tekstene er gjerne narrativt fremstilt, der det enkelte individet løftes frem. En sang jeg ble godt kjent med under feltarbeidet var «Tuch of Heaven». Teksten passer godt inn i Trysnes (2005) beskrivelse av kristne lovsanger. Den var en av sangene som ble spilt under flere søndagsgudstjenester, og fremsto som et fast innslag:

You have all my attention

I will linger and listen

I can't miss a thing

Lord I know my heart wants more of You

My heart wants something new

So I surrender all

All I want is to live within Your love

Be undone by who You are

My desire is to know You deeper

Lord I will open up again

Throw my fears into the wind

I am desperate for a touch of heaven

Lovsang er ikke *bare* sang, i følge Trysnes. Det er også bilder, tekst, fellesskap og kroppslige uttrykk. Denne formen for «allsang» i kristne miljøer vektlegger «inderlighet, opplevelser og ekspressive uttrykksformer» (Trysnes, 2005). Her er også teknologi en helt avgjørende faktor som bidrar til å spre det religiøse budskapet til flere mennesker:

De kristne skal innta alle deler av samfunnet, men når de gjør dette, krysses noen grenser. Kunsten inntar også dem. Når kristne ungdommer «tar tilbake» musikken, dansen, røykmaskinene, tatoveringene, filmerretet og så videre, endres også disse miljøene i møte med nye uttrykksformer og modaliteter (Trysnes, 2005, s. 124).

Dette er en god beskrivelse av hva jeg observerte i Hillsong Church. De benytter populærkulturelle uttrykk, men gjør det i henhold til sine egne kristne verdier. Tekstene forsterker også det individualistiske preget Hillsong har, og skildrer ofte en en-til-en-relasjon mellom tilbeder og Gud samtidig som det understreker individets betydning.

6.4.2 Musikkens budskap

Hillsong musikk kan spilles på (minst) to ulike arenaer: det er den helhetlige opplevelsen av å delta på lovsang i fellesskap under gudstjenestene, og den individuelle opplevelsen der du hører på musikk alene. Jeg vil hevde at de to ulike måtene å bruke musikken på kan ha ulik effekt. Musikken kjennetegnes generelt av å ha et høyt volum og et høyt tempo. På mange måter kan gudstjenestene sammenlignes med en konsert som har hensikt om å underholde. Forskjellen er at den religiøse musikken har et mål: «of facilitating a transcendent experience of God. The worship service is the focal point of this experience, situated at a particular time and in a particular place» (Wagner, 2020, s. 49). Musikken blir dermed et verktøy for å samle mennesker i fellesskap, samtidig som at det forsterker det religiøse budskapet når det blir spilt under gudstjenesten. For til tross for at mange utelukkende forbinder Hillsong med musikk og ser bort ifra teologi og verdenssyn, så har teologien en nokså stor betydning i musikken. Reagan på sin side hevder at Hillsong musikk fungerer som et «theo-affective» tool, an instrument that aided the worshipper in emotional communion with God» (Reagan, 2017, s. 157). Denne debatten om musikkens plass i Hillsong Church kan knyttet til det religionssosiologen David Martin (2002) kaller tre ulike holdninger til musikk i kristne miljøer. Den første måten å behandle musikk på beskriver Martin som alvorstung «severe and demands a total and proper subordination to the sacred text» (Martin, 2002, s. 48). Dette er den klassiske kristne tilnærmingen som vi kan finne i etablerte kirker. Her anses sangteksten som underordnet bibelteksten. Den andre holdningen til musikk er det Martin (2002) omtaler som *demotic approach*. Det viktigste her er ikke musikkens form, men tematikken den formidler: «It is not so much a question of ‘right’ qualities in the music itself, though one may note a religious potential in this or that piece *en passant*, as its helpfulness in gaining or maintaining assent or conversion» (Martin, 2002, s. 49). Det viktigste med denne musikken er å «omvende» og «frelse» mennesker, ikke hvilken type musikalsk form det er. Dette er musikk man ofte hører i ulike vekkellesbevegelser og evangelikalske bevegelser. Musikken spiller ofte på, og fremstår som ektefølt, glad og oppriktig (Martin, 2002). Den tredje

holdningen til musikk er at noen former for musikk anses uttrykker et religiøst budskap. Noe musikk anses dermed som hellig, mens annen musikk ikke er det. Martin (2002) understreker likevel at kriteriene for om noe er hellig eller ikke er kulturelt og historisk betinget. Jeg vil hevde at Hillsongs musikk kan plasseres under Martins andre kategori: *demotic approach*. Musikken formidler i aller høyeste grad et religiøst budskap der kirkens teologi kan leses ut fra sangtekstene. Den er likevel tilpasset populærkulturens rammer, og tar seg kunstneriske friheter. Musikken kan sies å appellere til unge mennesker, og bidrar derfor til å spre Hillsongs religiøse budskap til særlig denne målgruppen.

Som nevnt kan musikken spilles på (minst) to arenaer. Den andre jeg vil inkludere her, er at mange i dag hører på lovsang også *utenfor* kirken. Musikken har dermed ikke utelukkende en kollektiv og samlende effekt. Hvilken betydning får lovsangen da? Nekola (2011) hevder at lovsang har gått i en ny retning ved at teknologi gjør det mulig å tilbe ved høre på lovsang og tilbe hjemme fra sin egen stue. Musikken spilles ikke kun fra kirkelokalene: «but it has become both the outward and inward expression of evangelical identity; ad many termed it, worship had become a lifestyle» (Nekola, 2011, s. 131). Man kan benytte lovsang som en religiøs praksis alene, og ikke avhengig av en kirke eller et fellesskap for å oppnå den nære relasjonen med Jesus som sangtekstene understreker. Nekola (2011) hevder at det kan føre til at mennesker går bort fra de institusjonaliserte religionene. Dette er en teori som også kan problematiseres. Trysnes gjør det ved å kritisere Nekolas konservative holdninger og hennes «tradisjonelle forståelse av begrepet religiøst fellesskap» (Trysnes, 2013, s. 128). Hvordan Hillsong Church har opprettholdt et fellesskap – til tross for at gudstjenestene og lovsangen ble digitalisert – er et godt eksempel på det.

6.5 Internett som en sekundær arena

En stor del av det religiøse markedet finnes i dag på internett. Ifølge Gilhus og Mikaelsson (2016) har internett ført til at religiøsitet blomstrer – snarere enn å forsvinne som en konsekvens av ny teknologi. Vi opplever dermed ikke sekularisering av teknologi, men heller at det bidrar til «kulturens refortrylling» (Gilhus & Mikaelsson, 2016, s. 185) Med koronapandemien ble dette poenget enda tydeligere. Da kirkene stengte tok internettet over og gjorde det mulig for tusenvis av Hillsong-medlemmer å møtes til virtuelle gudstjenester. Gilhus og Mikaelsson (2016) beskriver elektroniske kirker og tele-evangelisering, og hvordan både nye og eldre religioner tar i bruk massemedier for å nå ut til flere mennesker. Teknologi

åpner dermed mange dører, men det kommer ikke uten konsekvenser. Ved å flytte religiøse ritualer over til digitale medier, kan det religiøse budskapet forandre seg, for eksempel kan religion bli sett på som «underholdning»: «vesentlige aspekter ved kristendommen som en alvorstøyt og krevende religion vil dermed kunne bli underformidlet (Gilhus & Mikaelsson, 2016, s. 187). Ved hjelp av massemedier og høyt teknologi kan religioner nå flere mennesker, som selv velger hvordan de vil delta i tråd med Rational choice theory – det er i større grad en individualistisk valgfrihet. Dette påvirker også det religiøse markedet.

7 En analyse av Hillsong som rituelt fellesskap

«Velkommen hjem!» En ung kvinne åpner gudstjenesten med bønn. Hun ber for meg og deg. For at vi kan være samlet her sammen. For fellesskapet. For at vi kan lovprise Jesus sammen. Hun utstråler en enorm energi og glede. De i salen ler med henne. Hun presenterer dagens gjest, som igjen er Andreas Nielsen fra Sverige. I dag tar han prekenen på svensk og ikke engelsks, slik som sist. Dagens tema blir introdusert: «Kirken og oppdraget». Kraften i menigheten. Hvordan den har en unik evne til å hjelpe mennesket, og hvordan vi er helt avhengige av den. Men kirken er under angrep. Han forteller at kirken i all tid har vært det, og at det er noe vi fremdeles opplever i dag. Men vi skal fortsette å kjempe for kirken. Nielsen har fremdeles humoristiske innslag, men han oppleves som veldig seriøs under denne prekenen. Dette fremstår som ekstremt viktig. Vi må være våkne. Følge med. Vie stor oppmerksomhet. Og det er ikke vanskelig. Måten han prater på fenger hele salen – også meg. Det er jevnlig opprop fra salen som svarer pastoren. «Ja» eller «Amen!» ropes ut. Han utstråler en enorm karisma. Stemningen blir også forsterket ved at bandet mot slutten av prekenen kommer på scenen og spiller lav, instrumentell musikk i bakgrunnen. Nielsen går av til stor applaus og bandet kommer nå helt frem på scenen. Alle lovsynger nå sammen.

7.1 Gudstjenestene i tre former

Dette kapitlet skal skissere hvordan de tre gudstjenesteformene – den lokale fysiske gudstjenesten i Hillsong Church Oslo, den globale begivenheten visjonssøndag, og den digitale gudstjenesten i Hillsong utspiller seg. På mange måter fremstår de tre gudstjenestene som svært like. Det er nettopp det jeg hevder binder Hillsong Church sammen til det globale fellesskapet det er. Spenningen mellom det lokale og globale kommer til uttrykk, samtidig som at det harmonerer på en god måte. Det lokale utfylles kontinuerlig av det globale. Det kan likevel oppstå disharmoni i en så stor global bevegelse, noe vi også har sett i Hillsong Church. Dette ble tema under feltarbeidet da Hillsong Church opplevde en dramatisk lederkrise på flere arenaer. I New York fikk pastoren Carl Lentz sparken da han en

utroskapsskandale ble lekket. Samtidig foregikk det en lederkrise i Hillsong Norge som påvirket kirken i Oslo i stor grad¹.

De ritualene jeg tar for meg i dette kapittelet overlapper og utfyller hverandre, til tross for at jeg presenterer ulike mennesker, situasjoner og lokasjoner. Man vil kjenne igjen de samme strukturene, de samme slagordene og den samme musikken. Innslagene underveis, og de korte bønnene som ved første inntrykk fremstår som spontane, viser seg raskt å være godt strukturerte og planlagte innslag man møter hver uke. De går igjen som repeterende elementer. Prekenene er basert på Bibelens ord, men de er alltid individ-orienterte. Det samme gjelder bønnene. Det handler alltid om hvordan du, igjen og igjen, kan styrke din relasjon med Jesus. Og bare slik blir du frelst. En fellesnevner i alle gudstjenestene skjer avslutningsvis. Her blir hver deltaker invitert til å ta et aktivt valg der du kan «åpne hjertet ditt for Jesus». I tillegg til dette spiller musikken en helt avgjørende rolle – om du befinner deg i kirken fysisk, eller om du deltar digitalt. Dette er noe av det kapittelet vil forsøke å illustrere.

7.2 En søndag i Hillsong Church Oslo

Det som ved første møte fremstår som en ustrukturert gudstjeneste, med frie, spontane bønnetaler og prekeners viser seg relativt tidlig å være det motsatte. Gudstjenesten følger en svært strukturert form med faste innslag. Den samme strukturen gjentar seg både under den årlige visjonssøndagen, som arrangeres i «moderkirken» i Sydney, og under gudstjenestene man kan følge med på online. Uansett hvor i verden man besøker en Hillsong kirke vil man oppleve de samme elementene. Dette er med på å binde den globale bevegelsen sammen, og det understrekes i slagordet «Welcome Home».

Hillsong Church i Oslo har overtatt den gamle Salemkirken sitt lokale på Grünerløkka. Det er en stor og mørk murbygning med et stort kors muret inn i veggen som vender mot frontpartiet. Dette er en av de svært få religiøse symbolene jeg kom til å se i løpet av mitt feltarbeid – og det var ikke knyttet til Hillsong Church. Før pandemien ble det avholdt to gudstjenester på søndagene. En på formiddagen, og en senere på ettermiddagen. I det tidsrommet jeg utførte feltarbeidet ble det kun avholdt én gudstjeneste hver søndag. Denne

¹ Dette var blant temaene jeg forsøkte å belyse gjennom intervjuer. Se kapittel 5

ble avholdt klokken 12 på formiddagen. Gudstjenestene varer i omkring en time, men det hendte at den strakk seg noe lengre. Innsiden av bygget står ikke i stil med det gamle utgangspartiet. Bygget ble pusset opp i 2017, og innredningen fremstår som lys og moderne. Bygningen har flere etasjer, med både en KIDS-klubb i kjelleren der barna kan være under gudstjenestene, og et åpent og lyst kontorlandskap i øverste etasje. I det du kommer inn i bygget kan du enten gå frem så du sitter rettet mot scenen, eller gå opp i andre etasje slik at du sitter på en tribune og ser ned på scenen med god oversikt. Her er det fastmonterte stoler, mens i første etasje er det plassert ut flyttbare stoler. Det finnes også en kaffebar i første etasje, samt en mindre stand der du kan motta en Bibel og andre brosjyrer med informasjon om hvordan du kan komme i kontakt med kirken.

I det man ankommer kirken blir man raskt geleidet inn av en av de mange som jobber frivillig i Hillsong. Det er mange måter å bidra frivillig for kirken. Det å være en del av en slik «velkomstkomiteen» er én av dem. De slo gjerne av en rask prat, spurte om jeg kom alene og om jeg var ny i kirken, og i byen. De aller fleste ankom i mindre eller større grupper til gudstjenesten, og det var tydelig at de fleste kjente til hverandre. Bakerst i rommet er det et avgrenset område der de kontrollerer musikk, lys og lydbilder. Det minner om en DJ-stand man ville sett på en nattklubb med mange elektroniske rekvisitter. Lengst frem står en relativt stor scene. Denne har veldig få rekvisitter, og ingen religiøse symboler. Det hele minner om et konsertlokale. Det eneste som skiller seg nevneverdig ut er et stort bygningsstilas lengst bak på scenen. Dette ser først tilfeldig ut at den er plassert der, men vi får underveis i gudstjenesten vite at stillaset symboliserer tematikken som skal formidles de neste gangene: *Back to Basics*. Rundt meg er det en god blanding av alle slags mennesker, men en stor andel er i alderen 20 til 30 år. Det er svært få eldre enn dette, og de fleste barna befinner seg i kjelleren der det er barnegudstjeneste. Klesstilen på deltakerne kan beskrives som avslappet. De fleste går i t-skjorter eller komfortable kjoler, hettegensere, jeans og sneakers. Flere av mennene bruker hodeplagg, og flere har skjegg. Dette er nok en klesstil mange ville omtalt som den typiske «hipster-stil»². Den er moteriktig, avslappet og «kul». Dette er også en merkelapp kirken har fått, både av massemedier og innad i kirken. Stein Håland, en av pastorene i Hillsong Norge ropte selv ut dette til publikum under en gudstjeneste: «Er det noen hipstere her?» (Bjørheim, 2017). Etter en av gudstjenestene snakket jeg med en person

² Ordet «hipster» beskriver en person som er ung og trendy, og det kommer gjerne til uttrykk gjennom klesstil (Gundersen, 2020).

som selv ikke var medlem av Hillsong Church, men som likevel deltok på søndagsgudstjenestene. Dette gjorde personen hovedsakelig på grunn av musikken som ble spilt, og på grunn av det religiøse budskapet som ble formidlet. Kirken ble beskrevet av personen som et «kul» sted å være, med kule folk. Vi var begge enige at beskrivelsen «kul» er treffende for de menneskene som går her. En annen person jeg møtte på vei inn til en av gudstjenestene hadde et skateboard under armen og en Bibel i hånden. Personen var et aktivt medlem av Hillsong Church. Vi rekker å prate litt om at jeg er nokså ny til konseptet før lysene dempes forklarer personen meg at: «Noen ganger treffer det deg skikkelig, og man ender opp i tårer fordi det føles så nært. Det er ikke alltid sånn, men du føler de snakker rett til deg personlig liksom». Så trer bandet opp på scenen og musikken starter.

7.2.1 «Back to Basics»

I det gudstjenesten begynner senker lyset seg og røykmaskinene fyller scenen. Musikkerne kommer frem og gjør klar instrumentene. Det er både trommer, gitarer, key-board og bass. Det er forskjellige band nesten hver søndag, men det er alltid en blanding av menn og kvinner, gjerne opp til ti personer. Den første sangen er alltid en feststemt som får alle til å reise seg. Sangene blir teksten på to store skjermer slik at det er enkelt for alle å følge musikken og synge med. Mer eller mindre alle reiser seg, og bare et fåtall blir sittende. De fleste kaster en hånd i været, og det tar ikke lang tid før jeg ser stemningen har økt betydelig, og de fleste står nå med begge hendene løftet opp. Mange danser, klapper med og lever seg inn i musikken. Sangene som spilles virker kjent for de fleste rundt meg. Etter å ha deltatt på flere gudstjenester ble også jeg kjent med flere av sangene, da noen av de var gjengangere hver søndag. Bandet spiller i omkring 20 minutter før de trer av scenen til stor applaus. Musikken har satt en helt ny, feststemt stemning i lokalet. Da kommer pastor(ene) opp for å ønske alle varmt velkomne. De benytter seg ofte av strofer som «så godt det er å se nettopp deg her i dag», og «om dette er din første gang her, så hjertelig velkommen til deg». Man blir bedt om å snu seg til personen ved siden av for å raskt si hei og utveksle noen ord. Videre blir tema for gudstjenesten presentert, og hvem som skal holde dagens preken. Under mitt feltarbeid hadde de blant annet temaet «Back to Basics». Dette handlet om de «urkristne». Det vil si de første kristne og hvordan de levde sitt liv. Det ble sett på som et liv til etterfølge. Det var vanlig at pastorene holdt en kort bønn før de lot personen som skulle preke overta. Gjennom Hillsong sin hjemmeside kan man sende inn et personlig ønske som vil bli inkludert

under den kollektive bønnen pastoren leser opp. Det kunne være alt fra et ønske om finansieringsbevis slik at man kan få kjøpt leilighet, nye jobbmuligheter, healing etter en operasjon eller bønn for en syk venn eller et familiemedlem. Selve bønnen fremstår som noe spontan, men bønnene for enkeltmenneskene som har sendt inn er skrevet ned på forhånd. I tillegg ba de alltid for at relasjonen til Jesus skulle bli styrket, og for at den kommende uken skulle bli bra. Det ble ofte lagt vekt på at mange lever i en krevende tid, og at man må passe på seg selv og de rundt. At alle har en «indre kamp» de rundt ikke kan se var en typisk gjennomgående tematikk. Under bønnen spilte bandet lav musikk i bakgrunnen for å skape en særskilt kraftfull stemning. Bønnen avsluttes, og de i salen responderte med gjentatte «amen» sammen med pastoren.

Så tar gudstjenesten en ny vending. En ny person trer opp på scenen for å snakke om «sjenerøsitet». Hver gudstjeneste inneholdt et innslag om dette. I praksis dreier det seg om den økonomiske siden av Hillsong. Det er vanlig at denne delen av ritualet innledes med uttalelser som: «Ser du på kirka som noe verdifullt? Da burde du være med å investere i den». På storskjerm bak scenen vises det informasjon om hvordan du enkelt kan vipse penger til kirken: «Takk for sjenerøsiteten. Vipps til 10530». Det ble også fortalt en kort historie om hvorfor det er så viktig å gi penger til kirken. Historien om hvordan Jesus ga sitt liv på korset for menneskene blir brukt som eksempel på det å gi. I tillegg uttrykkes det hvilken glede det vil gi deg som person å gi til fellesskapet. Etter dette kommer personen som skal preke frem på scenen. De engasjerer publikum ved å snakke direkte, stille retoriske spørsmål og be om tilsvær. Her spiller ikke bandet i bakgrunnen, men det hendte at det ble benyttet visuelle virkemidler som power-point for å illustrere poeng og vise til vers fra Bibelen. Underveis kommer publikum med tilsvær som «ja», «amen» og i noen tilfeller «halleluja». Noen ganger ble dette gjort spontant, andre ganger etter oppfordring av presten.

Mange viser sterke følelser under gudstjenesten. Dette kan komme av at prekene ofte var svært personlige og direkte. Flere lo av de humoristiske innslagene prekenen ofte hadde, mens andre ganger opplevde jeg at noen begynte å gråte. Dette syntes jeg personlig var en sterk opplevelse å være vitne til. Det personlige i preken kom til uttrykk ved at personen som holdt den ofte fortalte om livets opp- og nedturer. Om tiden man enda ikke hadde møtt Jesus eller om perioder i sterk tvil. Det ble også fortalt om gode og dårlige livserfaringer. Felles for alle prekene jeg var vitne til var at Jesus var løsningen på alle problemene. Avslutningsvis uttrykte personen som holdt preken det jeg oppfatter som det viktigste med hele

gudstjenesten: de ønsket å «be for deg». Hovedbudskapet i denne bønne er igjen din personlige relasjon til Gud, og at denne kan styrkes. Bønne avsluttes med at alle skulle lukke øynene, og vi ble bedt om å tenke oss godt om. Vi kunne være med å ta et aktivt valg i dag. Om du ønsket en relasjon med Jesus, eller om du hadde mistet den og ønsket å styrke den relasjonen du hadde hatt til han tidligere, så kunne du rekke opp hånden. Personen som holdt bønne ropte da «amen, amen, amen, amen» mens han eller hun ba spesifikt for de som hadde rukket opp hånden. «Dere som i dag reiste hånden har tatt et bevisst valg om å leve i relasjon med Jesus. Dere har gjort et godt valg. Kanskje det beste valget du noen kan komme til å ta. Ta kontakt med oss ute på stand, så vil vi gi deg en Bibel, å hjelpe deg videre på veien. Tusen takk for i dag. Jeg gleder meg til å se nettopp deg her igjen neste uke». Bandet har spilt rolig og stemningsfull musikk i bakgrunnen mens den siste bønne ble holdt. I det personen går av scenen trer alle musikerne frem og spiller et par sanger som igjen løfter stemningen. Slik ble hver søndagsgudstjeneste avsluttet mens jeg var deltaker.

Rett etter invitasjonen om å «ta Jesus inn i hjertet» går gudstjenesten over i siste avsluttende del – separasjonsfasen. Pastoren takker for gudstjenesten, og musikerne går opp på scenen for å synge en sistes sang. Det er altså her overgangen «fullføres». Hillsong Church i Oslo er en stor kirke med mange besøkende på en søndag. Det er en god blanding av faste medlemmer, noen nye og andre kristne som kommer dit med jevne mellomrom – men som ikke nødvendigvis har Hillsong som sin faste kirke. Den siste fasen der man oppfordres til å «åpne hjerte sitt for Jesus» og «danne en relasjon med han» kan markere en dramatisk overgang. En omvendelse og et «nytt liv i Kristus» - men det er ikke synlig for andre. Det er ikke dramatiske omvendelser man som deltaker på en Hillsong gudstjeneste blir vitne til, da det er et høyst individuelt valg. Det handler mer om å delta i et intenst fellesskap der alle kan velge det som passer dem.

Gudstjenesten i Hillsong er ikke en overgangsrite som omskaper deltakerne og gir dem en ny identitet nødvendigvis. Det er en handling de fleste i Hillsong Church gjør hver eneste søndag. For dem er dette en gudstjeneste preget av gjentakelse. Det vil være av stor betydning den første gangen man eventuelt tar det valget, men gudstjenesten fremstår som en gjentakende handling som blir en vane. På samme måte som visjonssøndagen ikke er dramatisk nytt, men et arrangement som på mange måter er en vanlig gudstjeneste i mye større skala. I tillegg inneholder dette arrangementet noen viktige faktorer jeg vil komme nærmere inn på nå.

7.3 Vision Sunday 2020

Hvert år arrangerer Hillsong Church Vision Sunday. Arrangementet avholdes i februar, og markerer begynnelsen på Hillsongs liturgiske kalender (Wagner, 2020). Vision Sunday handler om, som tittelen tilsier: Hillsongs visjoner. Nærmere bestemt Brian Houstons visjoner for kirken. På mange måter er det denne begivenheten som bringer hele den globale kirken sammen til ett fellesskap med samme visjon. Det avholdes i Sydney i Australia, derfor filmes det og legges ut på YouTube slik at alle Hillsong-kirker rundt om i verden kan samles å se i fellesskap. Wagner (2020) beskriver hvordan dette arrangementet er en begivenhetsrik kveld, og understreker deltakernes engasjement: «For many participants, this is a highly spiritual service in which a prophetic unction is brought for the year» (s. 65). Jeg kommer i denne oppgaven til å ta utgangspunkt i visjonssøndagen som ble avholdt 18. februar 2020. Da det holdes hvert år, vil det være noe variasjon i tema fra år til år. Strukturen er likevel svært lik søndagsgudstjenestene som jeg har beskrevet overfor, og det er det jeg ønsker å belyse. Likevel finnes det noen vesentlige forskjeller. Jeg vil her kort gjøre rede for hvordan dette arrangementet går frem.

Vision Sunday 2020 varer i en og en halv time. Det første kvarteret spiller bandet musikk. Dette foregår i en veldig mye større skala enn i gudstjenesten i Oslo. Det er et stort kor som synger, i tillegg til vokalister. Bandet er også betydelig større, med flere instrumenter og tekniske rekvisitter. Det hele filmes på en svært profesjonell måte, og man får følelse av at man er på konsert. I det bandet er ferdig kommer seniorpastorene Brian og Bobbie Houston opp på scenen til full jubel fra salen. De ønsker alle velkomne, og det er en lett og lattermild stemning i salen da Brian forteller noen vitser til publikum. Første halvdel av arrangementet foregår omtrent på samme måte som en vanlig søndagsgudstjeneste. Brian Houston sier en kort bønn. Den fremstår som spontan og svært karismatisk. Menneskene i salen løfter hendene mot Brian og Bobbie Houston som begge står med øynene lukket. Mens Brian ber gjentar Bobbie de sentrale ordene i bønningen som «father», «amen» og «thank you». Bønningen avsluttes med en kraftfull sang fra bandet. Når Brian Houston igjen kommer opp på scenen ber han publikum snu seg til sidemann for å si hei. På mange måter fremstår han som en slags konferansier. Bak på scenen er det en storskjerm med teksten «2020 faith decree» som Brian Houston selv har skrevet. Han leser det opp høyt med stort engasjement: «I believe – you have been generous TO me. You are working significantlu IN me .. Now Lord use me and do something significant THROUGH me. This is my decree!» (Hillsong Church, 2020, 22:01). Ved å avslutte med dette fremstår han ikke bare som Hillsongs grunnlegger, men også den

globale organisasjonens leder. Houston går nå naturlig over til neste innslag – det økonomiske. Han forklarer hvordan *du* kan være med å investere i kirken.

Neste del av visjonssøndagen er spesiallaget for anledningen og handler om det globale Hillsong-fellesskapet. Det vises klipp fra Hillsong-menigheter i hele verden. Igjen gjøres dette på en svært profesjonell måte. Filmen er utformet på en slik måte at den er spesielt tilpasset de som ikke er fysisk til stede i Sydney. Vi følger en mann – som fungerer som en slags programleder – som reiser rundt i Europa. Her besøker han Hillsong-kirker, medlemmer og pastorer. Det første klippet er fra Hillsong Londons 20 års jubileum i september 2019. Dette var en stor begivenhet der både Brian og Bobbie Houston selv var på besøk. I tillegg intervjues pastorer fra blant annet Russland, Spania, Danmark, Tyskland og Ukraina. I neste klipp reiser programlederen til Berlin. Klippene kan minne om en reise-dokumentar der vi også blir kjent med kunst, kultur og historie i Berlin.

Vi får se programlederen reise fra Berlin til Barcelona. I begge stedene møter han mange forskjellige mennesker. En fellesnevner blant de han møter er fortellingen om hvordan Gud vil hjelpe deg – om du bare åpner deg opp for det. Flere av personene, programlederen inkludert, har hatt en tøff oppvekst. Kirken har i alle tilfellene vært utveien og redningen. I tillegg snakker han med en psykolog for å vise til de «vitenskapelige» faktorene for å forstå hvorfor samhold er så viktig i sorg (Hillsong Church, 2020, 46:20). Klippene viser mennesker i en sårbar posisjon, men som har fått hjelp. Videre forsøker programlederen å vise frem Hillsong Church som en global kirke, men som samtidig er samlende. Kirkens globale struktur blir viet stor oppmerksomhet. Det kommer tydelig frem da programlederen snakker med pastorene i Hillsong Barcelona. Han spør de hvorfor de tror Hillsong-kirker har så mange medlemmer rundt om i hele verden – til tross for at de kommer fra så mange ulike nasjonaliteter og bakgrunner. På dette svarer pastorene:

We have tried to be ourselves, but it's not necessary Hillsong culture, is actually Kingdom culture. It's incredible because you can go anywhere in the world to get go to Kiev or Moscow in Eastern Europe or to big big cities like London and Western Europe or the USA or Australia and I just think it's really interesting no matter what the culture you look and you see the same dynamic in the crowd. We don't try to go to Barcelona, and you know be a Barcelona church, as much as we just determined to be Hillsong Church in Barcelona (Hillsong Church, 2020, 49:55-50:29).

Dette understreker noe svært viktig og interessant ved Hillsong Church: kirken vokser ut fra en lokal interesse. Det handler ikke nødvendigvis om misjon eller at Houston-paret og Hillsong i Sydney reiser rundt. «Hele verden» kommer til dem. Det handler om å opprette nye kirker over hele verden som tilhører det samme fellesskapet, med de samme visjonene, men som samtidig klarer å skape egne kulturelle forskjeller. Hillsong Church i Norge vil kanskje være noe annerledes enn i New York, men man vil fremdeles møte det samme «Welcome Home» skiltet utenfor kirken, høre den samme musikken, og oppleve det en lik form for inkluderende fellesskap. Programlederen understreker også dette videre:

I'm realize that what I have been a part of in London is in turn part of something way bigger than I could have imagine in one way, culture has been vastly different the stories, the people, the context, but in other way they are so similar. The same culture of Welcome-Home is prevalent wherever I go, to the point where I almost forget that I'm not in London, as the same atmosphere, and spirit seems to flow in each campus they met the country or cultural context. God's Spirit is the same no matter what room I visit (Hillsong Church, 2020, 1:01:52-1:02:29).

Dette ble også understreket av en av mine informanter. Når jeg spurte informanten hva det var ved Hillsong Church som appellerte til unge mennesker var dette en av de avgjørende faktorene:

Du kommer inn i en moderne, lys og trendy bygning. Den er innbydende og du finner designertrender. Det er ikke mørkt, gammelt og utrendy. Og slik er det ikke bare i Oslo, slik er det om du reiser til Haugesund, Drammen eller New York (intervju med Emma, Oslo 6. oktober 2020).

Det informanten her poengterer, er det samme programlederen ønsker å fremme i Vision Sunday-videoen. Du skal få en følelse av å «være hjemme» - uavhengig av hvor i verden du befinner deg. På den måten virker kirken samlende for så mange mennesker, til tross for at det foregår i en enorm global skala.

7.3.1 Bønn for styrket relasjon

Etter videoklippene er vi tilbake i Sydney, og Brian Houston skal holde en Bibel-basert preken med fokus på «the holy spirit significance». Den varer i omkring 20 minutter. Underveis kommer det tilrop fra publikum med bekræftende «yeah» og «amen». Mot slutten av preken kommer bandet igjen på for å spille rolig, stemningsfull musikk som forsterker Houstons budskap. Vision Sunday avsluttes på lik linje med den lokale Oslo-gudstjenesten med at pastor Brian Houston ber en bønn. Denne er til de som ønsker å styrke sin relasjon med Jesus – om det er for første gang, eller om du vil opprette en tapt relasjon. På samme måte som i den lokale Oslo-gudstjenesten kan du enten reise hånden i været, eller bare være med på bønnen. Så enkelt kan du ta et aktivt valg om et liv med Jesus. Brian Houston sier det slik:

Have you even ever made a choice a for Jesus I believe this is your moment, this is your time. Wherever you are, wherever you watching. Why don't you have an openness to allow God touch your life. He can break the hold of sin, and maybe that sense of failure that many people have, and he can give you a new heart. A beautiful clean heart (...) We as a church we're going to pray this prayer together and those of you that pray for the very first time I believe today is your day of salvation (...) If you prayed that prayer for the first time we're going to give you a New Testament Bible (Hillsong Church, 2020, 1:30:30-1:32:53).

7.4 Hillsong Online Church – “one house, many (living) rooms”

Da kirkene måtte stenge dørene i hele landet i forbindelse med korona-pandemien i mars 2020 var Hillsong Church Norge godt forberedt for en digital løsning. De har arbeidet aktivt på flere digitale arenaer i flere år, og nå lagde de en digital løsning for gudstjenestene også. I stedet for den fysiske gudstjenesten, lagde de det de selv omtaler som «Online Church». Gjennom Hillsong Church Norges offisielle YouTube-profil kan du møte opp til gudstjenestene på samme tidspunkt du ville dratt i kirken, klokken 12 på formiddagen. Som allerede nevnt holder Hillsong et generelt høyt nivå når det gjelder teknologiske verktøy som YouTube, filming og klipping. Det hele er svært estetisk utformet, med gode løsninger som gjør gudstjenesten til en «nær» opplevelse – uansett hvor du befinner deg. I de digitale gudstjenestene spiller de på en av de mest kjente visjonssetningene «one house many rooms»

(Houston, 2014), men endrer den til «one house many (living) rooms». Jeg vil i det følgende beskrive hvordan Hillsong Church Norge benytter seg av digitale løsninger av gudstjenesten, samtidig som de evner å engasjere så mange mennesker.

7.4.1 Jesus svarte og sa til dem: «Ha tro til Gud!»

I det du trykker deg inn på YouTube for å se på gudstjenesten dukker det opp generell informasjon om Hillsong Church. Det er bilder med tekst som «Er du ny her? Vi vil gjerne høre fra deg!» Lenken ligger da lett tilgjengelig slik at du enkelt kan komme i kontakt med Hillsong og din lokale kirke. Andre bilder viser tekst som: «Kan vi be for deg? Send inn ditt bønnebehov». Online gudstjeneste har et relativt likt handlingsforløp som en vanlig søndagsgudstjeneste jeg var vitne til i Oslo. Også her møter vi ulike pastorer i Hillsong Norge underveis. Jeg kommer til å ta utgangspunkt i én digital gudstjeneste som ble sendt 17. januar 2020 (Hillsong Church Norway, 2021). I denne gudstjenesten er det Rebecca og Fredrik Andreassen, et pastorpar i Hillsong Egersund som introduserer gudstjenesten fra sin egen stue. Et virkemiddel Hillsong har brukt for å skape mer interaksjon mellom medlemmene og pastorene er at de tar i bruk chattefunksjonen i kommentarfeltet. Du kan dermed skrive og svare på andres kommentarer sammen med de andre som også ser gudstjenesten i faktisk tid. Som i de fysiske gudstjenestene er bønn en helt sentral del. Man har fremdeles mulighet til å sende inn et bønnebehov eller et takkeemnesom vil bli bedt for kollektivt. I de digitale gudstjenestene jeg observerte ble det bedt for mennesker som ønsket oppholdstillatelse, en ny jobb, bedre helse og helbredelse (Hillsong Church Norway, 2021, 14:20). Bønnen avsluttes med at det ble oppfordret til å lovsynge sammen med teamet fra Sydney. Det vises da lovsang som blir sendt live fra Sydney. Dette varer i omkring 15 minutter. Sangene er tekstet slik at det er enkelt å følge musikken. Det er filmet på en svært profesjonell måte, og man føler en tilstedeværelse til tross for at man ser det hele gjennom en skjerm. Dette har sammenheng med at det blir sendt i faktisk tid, og at det er filmet på en profesjonell måte. Det er god lyd og lyskvalitet, og det oppleves som en konsert. Den digitale gudstjenesten følger samme struktur som den fysiske, og neste element er dermed sjenerøsitet. Det blir gitt noen «oppmuntrende» ord fra Bibelen: «For i sin nød ble de hardt prøvet, men deres overstrømmende glede og dyp fattigdom har gjort dem rike og villige til å gi» (2 Kor 8,2, Bibel 2011). Det dukker så opp informasjon om hvordan du kan benytte Vips, SMS eller avtalegiro til å sende penger.

Den 17. januar 2020 ble preken holdt av Hillsong Norge pastoren Andreas Hasseløy. En ung, svært engasjert og energisk pastor i Hillsong Norge. Han har på seg en stor hettegenser og olajakke, sitter på en høy stol ansiktet hans er vendt mot kamera. Han ønsker alle Hillsong-kirkene i Norge velkommen, samt de som eventuelt er nye: «Om du er gjest her, og ikke en del av våre lokasjoner, så er det en fryd å ha med deg også. En stor, stor ære» (Hillsong Church Norway, 2021, 33:11). Prekenen er bibelbasert og personlig. Han deler fra han og konas liv sammen, og trekker frem ulike ting som kan være irriterende for den andre parten i et forhold – igjen på en humoristisk måte. Hovedessensen i denne prekenen handler om det urokkelige, og «den evige sannheten i Bibelen». Her blir Hillsongs bokstavtro helt eksplisitt. Siden han står vendt direkte mot kamera, oppleves det som at han snakker direkte til *deg*. Han holder en enkel, men kraftfull preken jeg vil hevde at kan treffer svært mange mennesker personlig. Dette kommer av måten han legger det frem. Han snakker om den urolige tiden veldig mange opplever nå grunnet korona-viruset, men understreker at det finnes en løsning. Han siterer fra Bibelen, Markus 11,22: «Jesus svarte og sa til dem: «Ha tro til Gud!» (Hillsong Norway, 2021, 43:59). Prekenen til Hasseløy varer i 30 minutter. Den avsluttes med en bønn. Denne bønnen er svært lik de fleste man hører hver søndag. Da den er tilgjengelig på internett kan jeg gjengi deler av den for å gi et tydeligere bilde av hvordan en typisk bønn lyder:

Jeg har lyst til å be for deg som, når du hører meg snakke om tro på denne måten så tenker du at wow, dette her er kanskje noe for meg også liksom. Kanskje du aldri har åpnet ditt hjerte for Jesus, vel da er min enkle oppfordring, det her er ditt øyeblikk. Du tenker kanskje at du må prestere å tro, nei du kan si tusen takk Jesus for den gaven som troen er, så kan du få lov til å ta imot den. Kanskje er du her også som vet hva det vil si å leve tett med Gud, men det er lenge siden du var tett på hjerteslag-relasjonen med Gud, det er lenge siden du følte at troen din var sterk. Vel da er jeg her i dag for å inkludere deg i denne enkle bønnen (Hillsong Church Norway, 2021, 57:50-58-34)

Jeg inkluderer dette sitatet fordi det illustrerer den enkle, lettbeinte og forståelige måten pastorene i Hillsong Church prater. De benytter humor, slang-ord og karisma. I dette øyeblikket ville man gjerne i den fysiske gudstjenesten bli bedt om å reise hånden om man selv ønsket det. Ellers trenger du bare ta det aktive valget om å «invitere Jesus inn i hjerte ditt» for deg selv. De understreker at dette er det beste valget du kan ta, og ber deg om å fylle inn kontaktinformasjon gjennom en lenke de har publisert. Slik kan de ta kontakt med deg.

Mot slutten av gudstjenesten er vi igjen tilbake i stuen til pastorparet i Egersund. De ber en siste bønn for uken og avslutter gudstjenesten.

8 Fellesskap og individ

8.1 Et fellesskap som trekker frem enkeltindividet

I Hillsong Church er fellesskapet av stor betydning. Dette gjelder både lokalt i Oslo, men også det internasjonale fellesskapet er viktig. Det viktigste middelet for å skape et (religiøst) fellesskap er ritualer. Victor Turner (1969/1995) kaller det religiøse fellesskapet som oppstår i ritualer for *communitas* (latin for fellesskap). Det er først og fremst de sterke følelsesmessige opplevelsene de går som gjennomgår liminalfasen som holder ritedeltakerne sammen i et fellesskap, hevder Turner (1995). Det er også følelsesmessige opplevelser som kjennetegner ritualer. Han skiller kategorisk mellom ritual og seremoni:

Ritual er den mest passende betegnelsen på forskjellige former for religiøs oppførsel i forbindelse med sosiale overganger, mens begrepet «seremoni» snarere omfatter religiøs oppførsel i forbindelse med sosiale tilstander, hvor politisk-juridiske institusjoner også er viktigere. Ritualet innebærer en forandring, seremonien innebærer en bekreftelse (Turner, 1999, s. 133).

Jeg vil kategorisere Hillsongs gudstjeneste som et ritual, og fokusere på opplevelsene og fellesskapet. For det første skaper gudstjenestene et sterkt sosialt fellesskap, særlig gjennom lovsang som spilles. For det andre er det et mål for gudstjenestene at de skal skape en endring i humør og livsfølelse. Sist men ikke minst kan selve ritualet i kirken ses på som en mellom-fase: noe som skjer utenfor vanlig tid og sted. Turner beskriver det slik: «a society as an unstructured or rudimentarily structured and relatively undifferentiated *comitatus*, community, or even communion of equal individuals who submit together to the general authority of the ritual elders» (Turner, 1995, s. 96). Han skiller mellom tre typer *communitas*; eksistensielle eller spontane fellesskap, normative fellesskap og ideologiske fellesskap (Turner, 1995, s. 132). Sistnevnte kan for eksempel være en organisasjon med langvarige medlemskap, slik vi for eksempel ser i en kirke. Et normativt *communitas* kan for eksempel være et kloster der medlemmene lever isolert fra resten av samfunnet. Den eksistensielle eller spontane formen for *communitas* er et mer kortvarig, flyktig fellesskap som Turner sammenligner med det man opplever på en konsert (som på Woodstock). Det er denne formen for fellesskapsopplevelse som passer overens med gudstjenestene i Hillsong Church. Jeg vil hevde musikken bidrar til å skape en enda sterkere fellesskapsfølelse mellom deltakerne. Dette ble særlig tydelig da jeg observerte gudstjenestene. Lovsangen var

følelsespreget og de fleste deltakerne uttrykte stor glede. Hele rommet ble fylt med musikk og deltakerne lovsang i fellesskap. Selv om det var et band og vokalister på scenen, var alle i salen med å synge. Samtidig var det noen som fremsto som litt mer reservert, og kanskje bare nynnnet stille med. Andre lukket øynene og bare hørte på. Det fellesskapet som skjer under gudstjenesten vil nok oppleves som en sterk og endrende kraft for nye medlemmer. Det kan knyttes til Turners begrep for «ritual». Det kan markere en tydeligere «sosial overgang». For medlemmer som er vitne til lovsangen hver søndag derimot, kan nok heller denne hendelsen beskrives som en «seremoni» - for å bruke Turners begrep. Det er for eldre medlemmer rutinepreget og en gjentakende hendelse som bekrefter noe de har vært vitne til tidligere. Men til tross for om du er med på gudstjenesten for første gang, eller om du er et fast medlem, så bidrar det til å skape en følelse av tilhørighet og fellesskap. Det er flere ting som også bidrar til å skape det fellesskapet som oppstår i kirken. Det faktum at det er en kirke med et ungt miljø vil jeg hevde at tiltrekker enda flere unge mennesker. De kommer til gudstjenestene – fysisk og digitale – og blir en del av Hillsong Church. Identiteten som medlem av Hillsong blir forsterket gjennom prekener hvor det kristne livet i kirken blir beskrevet i kontrast til livet «utenfor kirken». Dette ble også bekreftet av informantene. Til tross for at det skilles mellom livet i og utenfor kirken, handlet gudstjenestene også om hvordan man skal leve som kristen, ikke bare i gudstjenesten, men *også* i hverdagen

8.1.1 Et digitalt fellesskap

Det samholdet jeg har skrevet om her oppstår under gudstjenesten fordi man gjør det i fellesskap: Man synger, klapper i hendene, kommer med utrop, ler og beveger seg til musikken. Hva skjer så når den fysiske gudstjenesten går over til en digital arena? Som allerede vist i kapittel syv benytter Hillsong Church Norge seg av ulike digitale verktøy for å optimalisere den digitale gudstjenesten. Et av de retoriske virkemidlene de bruker er at alle er vendt direkte mot kamera. Dette gir en følelse av at pastorene prater direkte til deg. Samtidig bevarer de noe av kontinuiteten ved at gudstjenestene har akkurat samme innhold og struktur. Du kjenner dermed godt igjen gudstjenesten, som igjen spiller på Hillsongs slagord: «Welcome Home». Det skal være gjenkjennelig. De har også inkludert lovsang som varer omtrent like lenge som det ville gjort i en vanlig fysisk gudstjeneste. Dermed får de med seg noe av den levende dynamikken over på digitale arenaen. Dette kan også bidra til en fellesskapsfølelse til tross for at man ser gudstjenesten hjemme i sin egen stue. For Hillsong

tror jeg likevel dette bare er en midlertidig løsning på grunn av pandemien, og ikke noe som fullt ut vil ta over for det fysiske oppmøtet.

8.1.2 Individ-fokus

Det fellesskapet som oppstår i gudstjenestene mellom deltakerne vil jeg altså hevde at bidrar til å gi Hillsong Church en økt appell. En annen viktig faktor er hvordan individet samtidig blir satt i fokus. En av informantene forklarte at det religiøse budskapet som formidles i gudstjenestene handler om «oss» som deltakere: «I Hillsong handler det om vi som sitter i salen. Om vårt liv, og vår relasjon med Gud» (intervju med Emma, Oslo 6. oktober 2020). Selv opplevde jeg kirken som svært individfokuset. Hver gudstjeneste begynte med at pastoren ønsket *deg* velkommen til gudstjeneste, og at de ønsket å se nettopp *deg* igjen neste søndag. Det handlet hele tiden om hva kirken kan gjøre for deg som individ, og din personlige relasjon til Jesus. Abel skisserte flere årsaker til hvorfor han tror Hillsong Church appellerer til unge mennesker. Han pekte ut særlig fem punkter som kan oppsummeres slik:

For det første blir du møtt med noen på din egen alder. De ønsker deg velkommen til kirken, med en genuin interesse. Så er det lovsangen. Det er god lyd, lys, røykmaskiner og kule effekter. Det er musikk mange liker. Så kommer det en prest. Som er et helt vanlig menneske, i helt vanlige klær. Som snakker med helt vanlige ord om hverdagslige ting. Budskapet er fordøyelig og engasjerende. Avslutningsvis ønsker kirken deg velkommen tilbake. Oppsummert: individbasert. Man blir sett som enkeltperson. Man forstår hva det prates om. Man kan relatere og forstå. Og de har en genuin interesse for deg (Intervju med Abel, Oslo 20. september 2020).

Det å «bli sett» som person fremsto som svært viktig i alle intervjuene. Hvordan enkeltmennesket ble løftet frem ble enda tydeligere under gudstjenesten. Avslutningsvis får man alltid spørsmålet om man ville ta en «personlig beslutning for Jesus». Dette vil jeg beskrive som en høyst moderne form å gjøre det på. Pinsebevegelser kjennetegnes ved at det er vanlig å gi en offentlig form for vitnesbyrd. Dette kan gjøres på mange forskjellige måter, men det er vanlig å gjøre det foran andre deltakere. Den omvendte personen vil da erklære at hen har møtt Jesus. Masteroppgaven *Fra heroin til halleluja* (Isachsen, 2003) beskriver et slikt vitnesbyrd; «troendes dåp» i Evangeliesenteret. Evangeliesenteret er en kristen organisasjon som i mange år har hjulpet rusavhengige. Her skriver Isachsen (2003) om

hvordan rusavhengige markerer sin nye identitet som rusfri gjennom den «troendes dåp». Evangeliesenteret er en kristen organisasjon som har hjulpet mange rusavhengige. Her beskriver Isachsen om hvordan rusavhengige markerer sin nye identitet som rusfri gjennom den «troendes dåp». Det er ikke en spontan handling, selv om det ser slik ut, skriver han, men en iscenesettelse som følger et bestemt mønster som er gjenkjennelig for den andre deltakerne (Isachsen, 2003, s. 48). Isachsen understreker at dette er en sosial handling som skjer i fellesskap. Det jeg selv var vitne til i Hillsong kan ses på som en langt mer individuell, og på mange måter en mer moderne form å erklære seg kristen. Det krever ikke like mye av deg å rekke opp hånden for at pastoren skal be for deg. Det er også et valg du kan ta i stillhet om du ønsker det. Dette gjør at du ikke må proklamere din tro til offentligheten på samme måte. Et viktig poeng her er at i Evangeliesenteret, og andre pinsemenigheter, markerer den overgangen til religiøs noe livsendrende. Det ses på som en dramatisk hendelse, og en overgang som markerer en stor endring i en persons liv. I Hillsong Church derimot har de omdefinert omvendelsen til å bli en gjentakende handling. Det gjøres om individet selv føler behov for det, og de får muligheten til å gjenta ritualet hver eneste søndag – om de ønsker. Jeg vil derfor hevde at det er et ritual som er høyst individualistisk, og moderne. Det kommer tydelig frem når de utfører ritualet i de fysiske gudstjenestene, men også i de digitale.

8.2 Ungt image med et gammelt budskap

Hvordan man skal leve som kristen både i, men også utenfor kirken var en gjennomgående tematikk under gudstjenestene. Det ble snakket om hvordan Jesus og Bibelen kunne bli en aktiv del av hverdagen. Det ble spesielt tydelig 27. september da Svartdal holdt preken. Denne gudstjenesten fremsto nærmest som en forelesning da han benyttet seg PowerPoint som ble fremvist på en storskjerm. Han viste tall som sa at kun 5% av de som kommer fra aktivt kristne hjem fremdeles går i kirken. 7/10 forlater kirken i voksen alder. Dermed fikk han deltakerne til å føle seg spesielle – og kanskje til og med utvalgte. Han understrekte gjentatte ganger kirkens virkelighet: «ingen kan ha Gud som far, som ikke har kirken som mor». Hvor Svartdal har funnet disse tallene er uvisst, men det er en gjennomgående tendens vi ser i det norske samfunn i dag. Botvar viser i boken *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering* (2010) til den store verdiundersøkelsen fra 1991, 1998 og 2008 som kartlegger religion i dagens Norge. Her kommer det blant annet frem at det har skjedd en nedgang blant de som har en sterk religiøs tro, samt en økning av de som definerer seg som ikke-troende (Botvar, 2010, s. 23). Det finnes altså belegg for det Svartdal hevder

om at noen nordmenn ikke går i kirken, men at det finnes mange som holder troen for seg selv. Men mennesker trenger kirken, påpeker han, og kirken trenger medlemmer slik at kristne verdier kan gjennomsyre familielivet og samfunnet, som Svartdal illustrerer i sin preken. Det faktum at færre går i kirken er altså klart. En måte som har vist seg å være effektiv for å trekke til seg nye, unge medlemmer er som nevnt å estetisere kirkens budskap. Jeg har allerede presentert diskusjonen om hvorvidt bruk av estetiske virkemidler kan bidra til at religionen kan fremstå som mindre konservativ. Det er likevel tilfeller der Hillsong balanserer mellom det konservative og det populærkulturelle. Det er tilfelle med Hillsongs bibeltro. Kirken har mottatt en god del kritikk for sin bokstavelige tolkning av Bibelen. De legger ikke skjul på at de er en Bibel-basert kirke: «Bible is God's word. Its accurate, authoritative and applicable to our everyday lives» (Hillsong, u.å.f). Dette er en viktig uttalelse som står plassert under Hillsongs trosbekjennelse på nettsiden. Hvordan Bibelen er en del av hverdagen er noe jeg diskuterte med informantene. Da jeg spurte om Hillsong kunne bli oppfattet som en konservativ kirke svarte Abel:

Elefanten i rommet er homofili. Det er vanskelig å snakke om det, særlig i kristne miljøer. Sier du at du er positiv så får du problemer hos de konservative. Hva med vielse? Hva med det som står i bibelen? Sier du derimot nei til vielse så får du problemer på den andre siden (intervju med Abel, Oslo 20. september 2020).

Jeg opplever likevel at Hillsong ikke nødvendigvis ønsker å fremstille seg som en teologisk konservativ kirke. Dette kommer til uttrykk ved at de nettopp estetiserer gudstjenesten ved å aktivt bruke sang og dans. I tillegg handler gudstjenesten mer om den personlige relasjonen til Jesus, enn om hva det står i Bibelen. Gudstjenestene er ofte orientert rundt ett vers fra Bibelen, men det har en mer personlig vinkling. Samtidig er de svært tydelige på at de tolker Bibelen som sannheten, Guds ord. Dette har ført til at Hillsong i flere tilfeller er blitt konfrontert med hva de *egentlig* mener. Hillsongs konservative familiepolitikk illustreres blant annet av ekteparet Brian og Bobbie Houston som opptrer som levende forbilder på et lykkelig, kristenkonservativt ektepar. For eksempel under visjonssøndagen der Brian preker og kona Bobbie står ved hans side. Hver gang han har et viktig poeng gjentar hun de viktigste ordene og viser sin støtte til ektemannen. Likevel fremstår ekteparet som moderne og ungdommelige. Bobbie går i moteriktige klær, hun ser ung ut og deltar aktivt som en av lederne i Hillsong. Kjønsdelingen er derfor ikke en stor sak, selv om Hillsong mener at likestilling ikke er riktig fordi Gud har skapt menneskene som mann og kvinne. Brit

Krogedal, nå avgått pastor i Hillsong, uttalte til avisen *Vårt Land*: «Det er viktig at det er klart hvem som er den øverste lederen. Vi har en autoritetsfobi i Norge, og det fører til ineffektivitet. Jeg opplever det slik at jo mer jeg underordner meg mannen min, jo mer autonomi får jeg» (Bergem, 2017). Hun beskriver lederordningen som bibelsk, og sier at «vi ønsker å modellere våre menigheter slik at lederne er et pastorpar» (Bergem, 2017).

Den konservative familiepolitikken kommer også til uttrykk på Hillsong Churchs hjemmeside. Her er det en artikkel som er publisert av Brian Houston fra 2015 med tittelen: «Do I Love the gay?». Her skriver han blant annet: «I also live by my own convictions and hold to traditional Christian thought on gay lifestyle and gay marriage. I do believe God's word is clear and that marriage is between a man and a woman» (Houston, 2015b). Den konservative bibeltolkningen viser at Hillsong er i utakt med flertallet i vestlige land når det gjelder homofili. I artikkelen skriver han også: «Put clearly, we do not affirm a gay lifestyle and because of this we do not knowingly have actively gay people in positions of leadership, either paid or unpaid» (Houston, 2015b). Dette er den eneste uttalelsen jeg finner som omhandler dette temaet, og en av de få gangene Hillsong sin kristenkonservervisme fremstår så tydelig. Et annet sted Hillsong konservative familiepolitikk blir tydelig er under beskrivelsen av eldsterådet som er nevnt i kapittel fem. Under beskrivelsen av de ulike mennene som er med i dette rådet understrekes det hvem de er gift med, gjerne hvor lenge, og hvor mange barn/barnebarn de har.

8.2.1 Underholdning eller tro

Brian Houston visjoner er på mange måter kirkens fundament, sammen med Bibelen. De fungerer som bærebjelker i kirkens gudstjenester, prekener og musikk. Visjonen fremstår, i likhet med synet på Bibelen, som et fast holdepunkt for medlemmene. Jeg fikk inntrykk av den tydeligheten var noe informantene satt pris på:

Visjon er viktig. Som Brian sier: en visjon som er tydelig nok, men samtidig stor nok til å romme alle. Ikke alt man er enige i, men den er fremdeles stor nok til at alle kan passe inn. Alle vil ikke mene det samme hele tiden, men det skal være rom til alle. Det er viktig å ikke innsnevre for mye. Og denne visjonen passer sammen med det som står i bibelen, ellers hadde jeg nok blitt veldig skeptisk. Visjonen er godt gjennomtenkt (intervju med Per, Oslo 5. oktober 2020).

Dette utsagnet stemmer godt overens med det jeg hørte under de andre intervjuene også. Da jeg intervjuet Abel spurte jeg hva en religiøs leders beste egenskap bør være. Hans svar var klart og tydelig:

Visjonære. Det er overskriften her. Det er veldig viktig med en visjon, og bære ut denne. Evne å se det store bildet og følge samme sti. Det kan kanskje ses på som en upopulær lederstil blant noen, men man trenger en tydelig leder. I ditt første møte med en tydelig leder kan han gjerne fremstå som streng, selv om det ikke er tilfelle. Det å være tydelig er viktig fordi man har en stor oppgave og et mål, ikke minst en økonomi å ta hensyn til. Man må være tydelig på hva man forventer, selv om de man snakker til ofte bare er frivillige. Vi leker ikke her. Det er en stor organisasjon. Det krever tydelighet (intervju med Abel, Oslo 20. september 2020).

Som allerede skissert overfor, ville Per vært «skeptisk» om visjonen og kirken *ikke* baserte seg på Bibelen. På spørsmål om kirken kan ses på som en motkultur til resten av samfunnet svarte han: «Absolutt. Bibelen er svart/hvitt. Den sier hva kirken mener. Bibelen gjelder om du er kristen. Men alle gjør feil, og det er det viktig å huske på. Bibelen fungerer som en slags pekepinn for deg. Ikke for absolutt alt i verden, men for veldig mye» (intervju med Per, Oslo 5. oktober 2020). Den siste forklaringen er interessant. Den viser kanskje hvordan Hillsongs medlemmer klarer å tolke Hillsongs lære mens de selv har en liberal holdning på linje med storsamfunnet.

Enda tydeligere ble Hillsongs moralsyn da pastorparet Jostein og Brit Krogedal, tidligere pastorer i Oslo gikk av sin stilling etter en stor intern konflikt høsten 2020. Hillsong Church har ikke uttalt seg offentlig om saken, men flere aviser publiserte saker omkring dette. Media skildret en «fryktkultur» i Hillsong Church Oslo, der Jostein Krogedal har mottatt varsler fra medlemmer fordi han skal ha «oppført seg ufint, nedsettende og skal ha brukt hersketeknikker og vært manipulerende» (Kruse, 2019). Krogedal-ekteparet gikk da av sin stilling som pastorpar, og uttalte at det var fordi de følte de ikke hadde den nødvendige støtten i Hillsong. Videre forklarte de at dette var en avgjørelse de skal ha kommet frem til i samråd med de globale hovedlederne i Hillsong Church (Larsen, 2020). I løpet av 2020 sluttet flere pastorer i Hillsong Norge, i tillegg til Jostein og Berit Krogedal. Lederstriden som pågikk når jeg begynte feltarbeidet skulle ikke være hovedtema i denne oppgaven. Likevel var det vanskelig å unngå det helt. Informantene uttrykte stor respekt for de religiøse lederne,

samtidig som de løftet frem fellesskapet som svært viktig. Per uttaler det slik når vi snakket om lederkrisen:

Man må ha en tydelig visjon. fra Brian Houston til meg er det en lang vei, men vi har samme ønske. Og det er det man burde lære bort. Om ett av disse leddene ryker, så gjør ikke det noe. For visjonen er den samme. Det er selvsagt alvorlig og det vil ha en påvirkning om en leder faller av, men det betyr ikke at kirka rakner. Det finnes så mange andre. Det handler om å bygge kirka (intervju med Abel, Oslo 20. september 2020).

Omtrent samtidig som det foregikk en intern konflikt i Hillsong Church Oslo, pågikk det en dramatisk lederstrid i menigheten i New York. Carl Lentz, pastoren som noen år tidligere ble verdenskjent da han døpte sangstjernen Justin Bieber, måtte tre av fra sin stilling som pastor etter en stor skandale: «Hillsong pastor Carl Lentz was fired from the megachurch amid «narcissistic» and «manipulating» behavior – as well as more than one «significant» affair» (DeSaints, 2020).

Under gudstjenestene ble den interne konflikten beskrevet som en «storm» som alle kommer ut av forskjellig. Noen valgte å melde seg ut samtidig som pastorene, andre forble i kirken. Informantene forklarte at under en slik konflikt i en lokal menighet hjalp det å ha tilknytning til det globale fellesskapet. Det ble også tydeligere for meg at Hillsong Church er en internasjonal bevegelse. Tanken om at man ikke nødvendigvis er avhengig av én leder var et poeng flere uttrykte. En felles visjon sto igjen som det viktigste.

8.2.2 Lovsangens effekt

Lovsang og Hillsong hører sammen. Jeg vil hevde at lovsangen er en viktig årsakene til Hillsong Churchs suksess, og at musikken bidrar til å tiltrekke mennesker til kirken. Det er en viktig del av bevegelsens «image». Når jeg snakket med informantene fikk jeg et litt annet inntrykk. De var gjennomgående positive til musikken, men det var ikke det *viktigste*. Det religiøse budskapet og visjonene fremsto alltid som det mest avgjørende. En av informantene forklarte det slik:

Ja, Hillsong har en kul innpakning. Det er musikk og røykmaskiner. Men det er likevel bare innpakningen. Det viktigste, og grunnen til at jeg tror folk blir i kirken, er at man oppdager budskapet og kjernen i budskapet. At man får en åndelig opplevelse av å være her. Vi har det mest attraktive budskapet som finnes (intervju med Eva, Oslo 25. september 2020).

Musikken fremstår som en «branding» av Hillsong. En måte å nå ut til flere mennesker. Dette kan knyttes til Martins (2002) beskrivelse av *demotic approach*. Musikkens viktigste funksjon er å omvende flest mulig mennesker. Informantene understrekte alle at grunnen til at mennesker forble i Hillsong var ikke musikken, men det religiøse budskapet, den klare visjonen og fellesskapet som dannes blant medlemmene.

Man kan likevel ikke utelukke at denne «innpakningen» av lovsang og røykmaskiner er noe av det som er attraktivt ved Hillsong Church – både lokalt og internasjonalt. I tillegg har kirken oppnådd en kjendisstatus de siste årene som på mange måter har hjulpet til å etablere en enda tydeligere fotavtrykk i populærkulturen. Om man skal trekke frem én enkeltperson vil Justin Bieber være verdt å nevne. Han ble i flere sammenhenger sett sammen med den tidligere svært profilerte New York Hillsong-pastoren Carl Lentz som måtte forlate kirken i 2019 på grunn av en sexskandale (DeSaints, 2020). Det var pastor Lentz som døpte Bieber i 2016, og Bieber publiserte en rekke bilder av seg selv med pastoren og Hillsong gudstjenester. Dette gjorde dermed Hillsong Church enda mer kjent for omverden. Dette har helt klart fungert som et trekkplaster for nye medlemmer. Dermed kan det bli et problem for kirken når Bieber nå har gått ut offentlig og erklært at han *ikke* er en del av Hillsong Church, og at kontakten mellom han og Lentz er brutt. Han uttaler selv gjennom sin Instagram at: «Hillsong is not my church. For clarity I am a part of Churchome» (Aniftos, 2021).

Avsluttende betraktninger

Hillsong Church er et godt eksempel på hvordan globaliseringen har ført til at mennesker fra hele verden kan danne et fellesskap. Ved å fysisk besøke Hillsong-kirker i de over 30 landene det er blitt etablert kirker, men også gjennom en digital deltakelse på YouTube kan man møte Hillsong-medlemmer verden over. Hillsong Church som global bevegelse har fått en massiv oppslutning, og det er det flere årsaker til. Denne oppgaven stilte innledningsvis spørsmålet: Hva er det ved Hillsong Church som appellerer til unge voksne mennesker? For å undersøke det har jeg benyttet meg av en flermetodisk tilnærming. Ved hjelp av feltarbeid høsten 2020 og ukentlig deltakelse av søndagsgudstjenester i Hillsong Church, samt intervjuer og observasjon av digitale gudstjenester har jeg fått et større innblikk i ulike faktorer som appellerer til så mange unge mennesker.

Det religiøse landskapet Hillsong ble etablert i har hatt stor betydning for hvorfor kirken har fått så betydelig fotfeste. Kirken ble etablert av Brian og Bobbie Houston i Sydney, i en tid der karismatiske pinsebevegelser generelt opplevde en enorm vekst. Det gjorde at de raskt etablerte seg i Australia, før de ekspanderte til resten av verden. Ved at de siktet seg mot New York der de fikk med seg store kjendiser som Justin Bieber fikk de verdenomspennende oppmerksomhet.

Lederskap har også blitt sett på som avgjørende når bevegelsen har ekspandert globalt. Brian Houston står frem som kirkens øverste religiøse leder, med stor respekt blant medlemmene. Dette begrunnes delvis på grunn av hans visjoner for kirken som beskrives som inkluderende, innovative og ekspansive. Hans karismatiske utstråling er betydelig, samtidig som han beskrives som en business-mann med nyskapende ideer og fremtidsplaner for kirken. Karismaen har dermed blitt institusjonalisert for å forsøke å opprettholde et nokså stabilt lederskap.

Feltarbeidet i Hillsong Church Oslo viste meg hvordan kirken benytter et populærkulturelt uttrykk for å fremme det religiøse budskapet. Det er en estetisering av religiøs praksis som benytter seg av særlig lovsang under gudstjenestene. Det er stor konkurranse i det religiøse markedet, og Hillsong Church kaster seg med i konkurransen ved å blande populærkultur og religion på en måte som treffer en særlig ung målgruppe.

Da korona-pandemien førte til at jeg ikke fikk snakket med så mange jeg gjerne skulle ønske, og kirken måtte stenge dørene i lenger perioder, ble det nødvendig å utforske de digitale gudstjenestene. Det ble tydelig hvordan de tre formene for gudstjenester samsvarer og underbygger hverandre, og hvordan de bidrar til å skape et enda større fellesskap – også på tvers av landegrenser. Ikke bare fellesskapet fremsto som viktig i gudstjenestene – det gjorde også enkeltindividene. Dette ble også tydelig gjennom intervjuene. Tanken om at medlemmene kan velge «å danne en relasjon med Jesus» under hver gudstjeneste understreker den individualistiske holdningen. Hillsong Church har på mange måter omdefinert omvendelsen til å bli en gjentakende handling – som både kan gjøres i fellesskap, men også alene i stillhet.

I denne oppgaven sto særlig lederskap og visjon, fellesskapet og lovsangen frem som tre faktorer til hvorfor Hillsong Church appellerer til unge mennesker. Jeg vil likevel understreke at det finnes andre interessante faktorer og innfallsvinkler det ville vært verdt å undersøke nærmere. Man kunne blant annet gått enda dypere inn i hvordan Hillsong er blitt et populærkulturelt fenomen som på mange måter påvirker det kristne fellesskapet generelt med sin musikk. Det ville også vært interessant å se nærmere på *hvem* som oppsøker Hillsong. Både den religiøse bakgrunnen til medlemmene, men også hvor de kommer fra, hva de jobber med, og andre sosiale faktorer. Et annet viktig aspekt det ville vært interessant å undersøke nærmere er knyttet til misjon. Hillsong bruker hele verden som sin misjonsarena, og de benytter særlig teknologiske virkemidler for å nå ut til unge mennesker.

Litteraturliste

- Aasgard, R. (2019, 26. februar). Apostel. I *Store norske Leksikon*. <https://snl.no/apostel>
- Alver, B. G., Gilhus, I. S., Mikaelsson, L. & Selberg, T. (1999). *Myte, magi og mirakel: I møte med det moderne*. Pax Forlag
- Anderson, A. (2004). *An introduction to pentecostalism*. University Press
- Aniftos, R. (2021, 4. januar). Justin Bieber says Hillsong is not his church. *Billboard*.
<https://www.billboard.com/articles/news/9506809/justin-bieber-hillsong-not-his-church>
- Austin, D. A. (2017). «Flowing Together»: The Origins and Early Development of Hillsong Church within Assemblies of God in Australia. I T. Riches & T. Wagner (Red.), *The Hillsong Movement Examined* (21-37). Palgrave Macmillan
- Australian Christian Churches. (u.å). *Who We Are*. <https://www.acc.org.au/about-us/>
- Bergem, I. M. (2017, 10. august). Pastorpar er den nye trenden. *Vårt Land*.
<https://www.vl.no/nyheter/2017/08/10/pastorpar-er-den-nye-trenden/>
- Bjørheim, C. (2017, 19. mai). Er det noen hipstere her? *Stavanger Aftenblad*.
<https://www.aftenbladet.no/lokalt/i/q9dlz/er-det-noen-hipstere-her>
- Botvar, P. K. (2010). Endringer i nordmenns religiøse liv. I P. K. Botvar & U. Schmidt (Red.), *Religion i dagens Norge. Mellom sekularisering og sakralisering* (s. 11-24). Universitetsforlaget
- Bremborg, A. D. (2014). Interviewing. I M. Stausberg & S. Engler (Red.), *The Routledge Handbook of Research Methods in the Study of Religion* (s. 310-322). Routledge
- Corcoran, K. E. & Wellman, K. J. J. (2016). «People forget he's human»: Charismatic Leadership in Institutionalized Religion. *Sociology of Religion: A Quarterly Review*, 77 (3), s. 309-333. doi:10.1093/socrel/srw049
- Corby, D. (2011, 21. oktober). *Music & Worship*. Hillsong.
<https://hillsong.com/collected/blog/2011/10/music-worship/#.YHVYWy1eHBI>

- Cowan, D. E. (2014). The Internett. I M. Stausberg & S. Engler (Red.), *The Routledge Handbook of Research Methods in the Study of Religion* (s. 459-473). Routledge
- DeSaints, R (2020, 4. desember). Hillsong Founder Says Carl Lentz had multiple «significant» affairs in leaked audio: report. *People, Human Intrests*. <https://people.com/human-interest/hillsong-founder-leaked-audio-carl-lentz-affairs-report/>
- Elstad, H. (2020, 22. juli). Nådegave. I *Store norske Leksikon*. <https://snl.no/nådegave>
- Endsjø, D, Ø. & Lied, L, I. (2011). *Det folk vil ha. Religion og populærkultur*. Universitetsforlaget
- Evans, M. (2017). Creating the Hillsong Sound: How One Church Changed Australian Christian Music. I T, Riches & T, Wagner (Red.), *The Hillsong Movement Examined* (s. 63-85). Palgrave Macmillan
- Gilhus, I. S. & Mikaelsson, L. (2016). *Kulturens refortrylling: Nyreligiøsitet i moderne samfunn* (2. utg). Universitetsforlaget
- Gundersen, D. (2021, 17. mars). Hipster. I *Store norske Leksikon*. <https://snl.no/hipster>
- Harrison, D. (2017) It Is (not) Alternative: On Hillsong's Vision as Sacrament and Spectacle. I T, Riches & T, Wagner (Red.), *The Hillsong Movement Examined* (s. 219-234). Palgrave Macmillan
- Harvey, G. (2014). Field Research. Participant observation. I M. Stausberg & S. Engler (Red.), *The Routledge Handbook of Research Methods in the Study of Religion* (s. 217-244). Routledge
- Hillsong Church. (2016, 14. februar). *Inside Story: Brian and Bobbie Houston*. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=ggvC4mdP1hA>
- Hillsong Church. (2020. 18. Februar). *Vision Sunday 2020 | Brian Houston | Hillsong Church*. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=cZJEAe30Gnc&t=3557s>
- Hillsong Church Norway. (2021, 17. januar). *Søndag formiddagsgudstjeneste | med Andreas Hasseløy | Hillsong Norway 12:00*. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=IYkzGJkvL1s>

- Hillsong Church (u.å.a). *About Hillsong Family*. <https://hillsong.com/no/family/>
- Hillsong Church (u.å.b). *Brian and Bobbie*. <https://hillsong.com/brian-bobbie/>
- Hillsong Church (u.å.c). *Dette tror vi på*. <https://hillsong.com/no/what-we-believe/>
- Hillsong Church (u.å.d). *Hillsong Church Eldership*. <https://hillsong.com/australia/eldership/>
- Hillsong Church (u.å.e). *Hillsong Church Fact Sheet*. <https://hillsong.com/no/fact-sheet/>
- Hillsong Church (u.å.f) *What we Believe*. <https://hillsong.com/what-we-believe/>
- Holter, S. W. (2020, 10. februar). Gospel. *I Store norske leksikon*. <https://snl.no/gospel>
- Houston, B. (1993). *The Church I See*. Hillsong Church. <https://hillsong.com/no/vision/>
- Houston, B. (2014). *The Church I now See*. Hillsong Church. <https://hillsong.com/no/vision/>
- Houston, B. (2015, 01. desember). *Q&A: 14 Candid Questions Answered About Hillsong Hillsong*. <https://brianchouston.com/2015/12/01/the-hillsong-experience/>
- Houston, B. (2015, 4. august). *Do I Love Gay People?* Hillsong. <https://hillsong.com/collected/blog/2015/08/do-i-love-gay-people/#.YKvZ0S1eEU8>
- Hutchinson, M. (2017). «Up the Windsor Road»: Social Complexity, Geographies of Emotion, and the Rise of Hillsong. I T. Riches & T. Wagner (Red.), *The Hillsong Movement examined* (s. 39-62). Palgrave Macmillan
- Højsgaard, M. T. (2006). Religion bak skjermen: kvalitetskriterier og kildekritikk i religionsfaglig bruk av internett. I S. E. Kraft & R. J. Natvig (Red.), *Metode i religionsvitenskap*. (s. 144-161). Pax Forlag
- Isachsen, K. (2003). *Fra herion til halleluja: Om religiøse overgangsritualer i Evangeliesenterets behandling av rusmisbrukere* [Masteroppgave, Universitetet i Oslo].
- Johannessen, A. Tufte, P. A. & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Abstrakt Forlag

- Kohring, B. (2017, 10. mai). *Why Do We Worship?* Hillsong.
<https://hillsong.com/collected/blog/2017/05/why-do-we-worship/#.YHVebS1eHBI>
- Kraft, S. E. (2006). Kritiske perspektiver – etiske utfordringer ved samtidsstudier av religion. I S. E. Kraft & R. J. Natvig (Red.), *Metode i religionsvitenskap*. (s. 260-275). Pax Forlag
- Kruse, E. (2019, 11. Januar). Varsler om «fryktkultur» i Hillsong Norway. *Vårt Land*.
<https://www.vl.no/nyheter/2019/01/11/varsler-om-fryktkultur-i-hillsong-norway/>
- Larsen, M. M (2020, 7. oktober). Her er brevet fra Krogedal. *Vårt Land*.
<https://www.vl.no/religion/2020/10/07/her-er-brevet-fra-krogedal/>
- Martin, D. (2002). *Christian Language and its Mutations*. Ashgate
- Martin, C. (2017). *A critical introduction to the study of religion*. Routledge
- Mikaelsson, L. (2006). Studiet av livsskildringer i religionsvitenskap. I S. E. Kraft & R. J. Natvig (Red.), *Metode i religionsvitenskap*. (s. 106-127). Pax Forlag
- Miller, D. E. (1999). *Reinventing American Protestantism. Christianity in the millennium*. California: University of California Press
- Natvig, R. J. (2006). Religionsvitenskapleg feltarbeid. I S. E. Kraft & R. J. Natvig (Red.), *Metode i religionsvitenskap*. (s. 203-221). Pax Forlag
- Nekola, A. E. (2011). U.S. Evangelicals and the Redefinition of Worship Music. I M, Bailey & Redden, G (Red.), *Mediating faiths: Religion and socio-cultural change in the twenty-first century* (s. 131.143). Ashgate
- Norge IDAG (2017, 16. mai). Intro blir Hillsong. *Norge IDAG*.
<https://idag.no/nyheter/kristenliv/intro-blir-hillsong/19.26299>
- Pinsebevegelsen (u.å). *Pinsebevegelsen i Norge*.
<https://pinsebevegelsen.no/pinsebevegelsen/om>
- Repstad, P. (2012). Mellom karisma og kontor. Pinseledere i det moderne Norge. I B, Thorbjørnsrud & C. A, Døving (Red.), *Religiøse ledere. Makt og avmakt i norske trossamfunn* (s. 110-128). Universitetsforlaget

- Reagan, W. (2017). «The Music That Just About Everyone Sings»: Hillsong in American Evangelical Media. I T, Riches & T, Wagner (Red.), *The Hillsong Movement Examined* (s. 145-161). Palgrave Macmillan
- Repstad, P. (2013). Fra ordet alene til sanselig populærkultur? I P, Repstad & I, Trysnes (Red.), *Fra forsakelse til feelgood. Musikk, sang og dans i religiøst liv* (s. 11-40). Cappelen Damm Akademisk
- Riches, T. (2017). The Sisterhood: Hillsong in a Feminine Key. I T, Riches & T, Wagner (Red.), *The Hillsong Movement Examined* (s. 85-105). Palgrave Macmillan
- Riches, T. & Wagner, T. (2017). *The Hillsong Movement examined*. Palgrave Macmillan
- Smidt, C. E. (2013). *American evangelicals today*. Rowman & Littlefield Publishing Group
- Stetzer, E. (24. juni, 2014). Hillsong Church at a Glance: What is Hillsong Church like, beyond the music that just about everyone sings? *Christianity Today. The Exchange with Ed Stetzer*. <https://www.christianitytoday.com/edstetzer/2014/june/closer-look-at-hillsong-church.html>
- Stausberg, M. (2014). Structured observation. I M. Stausberg & S. Engler (Red.), *The Routledge Handbook of Research Methods in the Study of Religion* (s. 382-394). Routledge
- Stensvold, A. (2018). Paving the Way for Pentecostalism: A Historical Exploration of Post Reformation Revivals in Norway. I J. Moberg & J. Skjoldli (Red.), *Charismatic Christianity in Finland, Norway and Sweden. Case studies in historical and contemporary developments* (s. 25-47). Palgrave
- Stensvold, A. (2005). Amerikansk vekkelserkristendom i Norge. I A. B, Amundsen (Red.), *Norges religionshistorie* (s. 342-355). Universitetsforlaget
- Stausberg, M. & Engler, S. (2014). Introduction. Research methods in the study of religion/s. I M. Stausberg & S. Engler (Red.), *The Routledge Handbook of Research Methods in the Study of Religion* (s. 3-20). Routledge

- Skjoldli, J. (2018). In the Wake of God's Fire: Transforming Charisma and Charismata in the Reconstruction of a Local Church. I J. Moberg & J. Skjoldli (Red.), *Charismatic Christianity in Finland, Norway and Sweden. Case studies in historical and contemporary developments* (s. 81-107). Palgrave
- Sørheim, K. & Skomsøy, C. F. (2018, 1. november). På innsiden av Hillsong: Kristendommens McDonald's. *Universitas*. <https://universitas.no/sak/64948/pa-innsiden-av-hillsong> kristendommens-mcdonalds/
- Tafford, B. O. (2006). Refleksjonar kring refleksivitet. I S. E. Kraft & R. J. Natvig (Red.), *Metode i religionsvitenskap* (s. 243-259). Pax Forlag
- Thomassen, E. (2006). Hva enhver student i religionsvitenskap trenger å vite om filologi. I S. E. Kraft & R. J. Natvig (Red.), *Metode i religionsvitenskap* (s. 72-88). Pax Forlag
- Thorbjørnsrud, B. & Døving, C. A. (2012). Innledning. I B. Thorbjørnsrud & C. A. Døving (Red.), *Religiøse ledere. Makt og avmakt i norske trossamfunn* (s. 7-25). Universitetsforlaget
- Trysnes, I. (2013). Update.God.com. I P. Repstad & I. Trysnes (Red.), *Fra forsakelse til feelgood. Musikk, sang og dans i religiøst liv* (123-143). Cappelen Damm Akademisk
- Turner, V. W. (1999). «Midt imellom. Liminalfasen i overgangsriter». I A. V. Gennep (1999): *Rites de passage. Overgangsriter* (E. Ringen, Overs.). Pax Forlag. (Opprinnelig utgitt 1964 med tittel: «Betwixt and Between. The Liminal Period in Rites de Passage»).
- Turner, V. W. (1995). *The Ritual Process. Structure and Anti-Structure*. Aldine De Gruyter. Routledge. (Opprinnelig utgitt 1969).
- Vikøren, B. M. & Pihl, R. (2019, 17. september). Merkevarebygging. I *Store norske leksikon*. <https://snl.no/merkevarebygging>
- Wagner, T. (2020). *Music, branding, and consumer culture in church: Hillsong in focus*. Routledge
- Weber, M. (1978). *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*. (G. Roth. & C. Wittich, Red.). University of California Press

Woodhead, L. & Heelas, P. (2000). *Religion in modern times: an interpretive anthology*.
Blackwell

Ystebø, B. (2017, 25. mai). Over 2.000 til gudstjeneste søndag: Hillsong Norway startet med rekord. *IDag.no*. <https://idag.no/kristenliv/nyheter/hillsong-norway-startet-med-rekord/19.26342>